

TPLA128B179

N/ 3250
302

N/ 302

కొడవటికిగంటి
కుటుంబరావు

హానకంల్లో మీరు

నవభారత్ ప్రభుత్వం

Q

ప్రథమ ముద్రణ

జూన్ 1965

నవభారత్
ముక్తసంస్థ
విజయవాడ-2

ముద్రణ : వెంకటరత్నా ప్రింటర్స్, పిఠయవాడ-2.

వెల : మూడు రూపాయలు

ఇందు

సవతి తల్లి

కఁలో వార్తలు

దినచర్య

గండం

అద్దె కొంప

పానకంలో వేచు

4

సవతి తల్లి

శ్రీమద్రామాయణం
అంశం ౧౦౦
అధ్యాయం ౧౦౦

1

తల్లిని సోమపెట్టిన
గిన్నెలమీద నీళ్ళు ప్రోక్షించి, వాటిని పుల్లతో తిరగ వేసి
మళ్ళీ ప్రోక్షించి అప్పుడు వాటిని తన పవిత్ర బ్రాహ్మణ
పూర్వ సువాసినీ హస్తంతో తాకి, వాటిలో మరిన్ని నీళ్ళు
పోసి తొలిచి శుచిచేసుకొంటున్న వెంకమ్మకు, తన పెద్ద
మనవడి ఏమవు వినిపించింది. యాభై ఏనిమిదేళ్ళు వెళ్ళబుచ్చి
ఆచారంతోనూ, ఉపవాసాలతోనూ నియమాలతోనూ
కృశించి ఉన్న ఆవిడ శరీరానికి విద్యుత్తు తగిలినట్లుకాగా
వెంకమ్మగారు, పిల్లల ఆ ఆర్తనాదం విన్న కోడలాగ,
చేస్తున్న పని మధ్యలోనే వదిలేసి, గబగబా మనవణ్ణి
రక్షించటానికి పోయింది.

దాసుగదిలో దానూ, అతని పెద్దకొడుకు గోపీ కని
పించేసరికి ఆవిడ ఆగ్రహం పట్టలేకపోయింది.

“అయిందీ? తెల్లారందీ? వాణ్ణి చెండుకుతినటం
మొదలు పెట్టావు? ఒక్కసారి వాడిగొంతు పిసికి చూడ

య్యారా! ఈ రంపపుకోత చూడలేక చస్తున్నానూ!” అన్నది వెంకమ్మ తనకొడుకైన దాసుతో.

దాసు మాట్లాడలేదు. మాట్లాడినా ఆవిడ వినదు. విన్నా ఆవిడకు అర్థంకాదు. అర్థమైనా ఆవిడ దాసు చెప్పేది ఒప్పుకోదు. అదీగాక ఆవిడకు చేతినిండా పని. ఎందుకంటే నాయనమ్మ కనిపించగానే గోపీ శ్రుతి మరింత హెచ్చిస్తాడు. దాంతో వెంకమ్మగారి “కన్నకడుపును కన్నకడుపు” వక్కలై పోయి, మిగతా ప్రపంచమంతా మరిచి మనవణ్ణి ఊరడించ బోతోంది, తన భార్యపోయిన ఈ రెండున్నర ఏళ్ళనుంచీ దాసు ఈ దృశ్యం చూచా, ఒక్కొక్కరోజు రెండుమూడు సార్లుకూడా చూస్తున్నాడు. కనక అతని కిదంతా పరపాటే.

వెంకమ్మ చేతులుచాచి మనవడి దగ్గరికి పరుగెత్తుతూ “నాతండ్రే! నా బంగారమే! నే చచ్చిపోయినానే! ఏడవకు, నాన్నా, ఏడవకు! నీకు పప్పుండలు కొనిపెడతాగా? పిప్పర మంటు బిళ్ళలు కొనిపెడతాగా? అని ఊరడించ సాగింది.

గోపీ ఆవిణ్ణి చేతికి అందుబాటులోకి రానిచ్చి నెత్తిన రెండు చేతులతోనూ ఖెడీ ఖెడీకొడుతూ, ఆ దరువుకు సరిగా కాళ్ళతో నృత్యంచేస్తూ, గొంతు ఇంకా హెచ్చించి ఏడుస్తూ, “నా కిప్పుడే కొనిపెట్టా! నాకు నాన్న చేత రూపాయిప్పించు! నాకు రూపాయి కావాలి!” అని రోదించాడు.

మనవడికి కావలసిందేదో ఇప్పుడు వెంకమ్మ కర్థమయింది. కనక ఆవిడ తన కొడుక్కేసి తిరిగి, “తల్లీ లేని వెధవ నెందుకేడిపిస్తావురా? వాడి చేతికి ఒక్క రూపా

యివ్వరా!....ఏం, నాన్నా? మళ్ళీ రూపాయి నాన్నకియ్యా! ఏం? అని రాజీ చెయ్యడానికి ప్రయత్నించింది.

“నువు కావలిస్తే వాణ్ణి ముద్దుచేసి పాడుచేసుకో. నేను వాడికి రూపాయలూ, అర్థరూపాయలూ ఇవ్వను కిందటిసారి నేవద్దు అంటుంటే వాడిచేతికి రూపాయి నోటిచ్చావు, అడగగానే ఇవ్వనందుకు వాడు దాన్ని ముక్కలుచేసి పాతేశాడు” అన్నాడు దాసు.

“ఎప్పుడో నా పుటకలకి ఒక రూపాయనోటు చించాడని ఎన్నిసార్లు దెప్పతావురా, తల్లిలేని వెధవనూ! వెధవ రూపాయి! ఎన్ని రూపాయలు ఖర్చవుతున్నయ్యా!”

దాసు తల్లికేసి కళ్ళు పెద్దవిచేసి ఆశ్చర్యంతో చూశాడు. ఎంత ఆశ్చర్యపడకుండా ఉందామన్నా వెంకమ్మ ఉన్నట్టుండి దాసు చెవులు నమ్మలేని మాట ఏదో ఒకటి అంటుంది.

“ఖర్చా? రూపాయనోట్లు చించేసుకోవటమూ ఒకటేనా? నే నెవరనుకుంటున్నావు? జమీందారు ననుకుంటున్నావా? నేను ఎంత మంచిగా, ఎన్నిసార్లు చెప్పినా నువు అర్థంచేసుకోకుండా ఉన్నావు. వాడు నా మనీపర్సనోసం ఈసారి ఎగపడితే మక్కెలు విరగతొతాను. ఆ పనిచెయ్యక పోబట్టే వాడట్లా గొంతుచించుకు ఏడుస్తున్నాడు” అన్నాడు దాసు.

“పోనీరా, తల్లిలేని వెధవా! ఇంకోసారి అడగడలే. ఈ ఒక్కసారికే ఇయ్యి! ఒక్క రూపాయియ్యి....ఏం, నాన్నా? నోటు చించవుగదూ!” అన్నది వెంకమ్మ.

ఏడుపు మానేసి తండ్రి నాయనమ్మల సంభాషణ
అతిశ్రద్ధగా ఆలకిస్తున్న గోపీ ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం
చెప్పలేదు సరిగదా, సరేనని తల అయినా అడించలేను.

“చించనని వాడెందుకు చెబుతాడూ? నువ్వు వాడికి
ఎన్ని వాగ్దానాలన్నా చేస్తావు. వాడు నీకు ఒక్క వాగ్దానం
చెయ్యగా నే నెన్నడూ చూడలేదు. అట్లావుంది మీ ఇద్దరి
మధ్యా బలపరాక్రమాలు. నీ అసమర్థత ప్రతిక్షణమూ
చూస్తూండటంచేత వాడు అందరూ తనకు బలాదూరే నను
కుంటున్నాడు... మాటిమాటికీ తల్లిలేని వెధవంటా
వెందుకూ—పది తల్లులపెట్టుగా నువ్వుంటివిగా?” అన్నాడు
దాసు.

“అయితే వాడి మొహాన ఆ రూపాయి కొట్టవుట్రా?”
అన్నది వెంకమ్మ మళ్ళీ రాద్రం తెచ్చుకుంటూ.

“నేను అర్థంలేని పన్నుచేస్తే కోప్పడాల్సిందానివి,
నన్ను పిచ్చిపన్ను చెయ్యమంటా వేమిటమ్మా? పిల్లల్ని
గారాబం చెయ్యటానికై నా హద్దూ పద్దూ ఉంది” అంటూ
దాసు అవతలికి వెళ్ళబోయినాడు.

“మా నాన్నగా! ఏడవకు వెధవరూపాయి నే
నిస్తాలే. చిన్న వెధవని ఎట్లా రంపపుకోత కోస్తున్నాడో!
ఎందుకనుకోవటం, నీ గీత అట్లా రాసిపెట్టి ఉంది. నీ రాతే
బాగుంటే నీ తల్లే బతికుండేది. నీ కష్టాలు చూడడానికే
నా కింకా ఆయుర్దాయం యిచ్చాడు భగవంతుడు” అని
మనవణ్ణి ఓదార్చుతున్న తల్లికేసి దాసు వింతమృగాన్ని

చూసినట్టు చూసి, ఒక ముక్కు-ముక్కి అవతలికి వెళ్ళిపోయి నాడు.

2

దాసు ఒకప్పుడు చాలా చురుకూ, దురుసూకూడా అయినవాడు కాని పెళ్ళయి భార్య కాపరానికొచ్చి సంసార భారం మీదపడ్డర్వాత అతని దురుసుతనం చాలా తగ్గింది. ఉన్నఉళ్ళోనే బడిపంతులుగిరీ సంపాదించటంతో క్రమంగా సాత్విక స్వభావంకూడా అలవడింది. అతని కిప్పుడు ఏ పిథమైన సంఘర్షణ అన్నా ఏవగింపే.

చనిపోయిన దాసుభార్య అదొక రకంమనిషి. ఆమెకు అతిశయం జాస్తి. మనుషులంతా పురుగులన్న భావాన్ని ఆమె ఏదోవిధంగా ప్రకటిస్తూఉండేది. డబ్బో, అందమో, తెలివితేటలో చూసుకున్న అతిశయమైతే సహించలేక పోయినా అర్థం చేసుకోవచ్చు కాని మంగళాంబ అతిశయానికి ఎటువంటి ఆధారమూలేదు. ఆమెకు ప్రపంచజ్ఞానం దాదాపు ఏమీలేదు. ఆమె సెట్టింటివారు ఏనాడన్నా బాగా బతికారేమోగాని దాసుపెళ్ళి అయేనాటికి పరమ దరిద్రులు మంగళాంబకు భగవంతుడు కాస్త తెల్ల తోలిచ్చాడు గాని అందచందాలంటూ ఇవ్వలేదు. అయినా ఆమె ఎవరిలో ఏ విశేషం ఉందని తన ఎదురుగా ఎవరనుకున్నా తడువుకోకుండా, “ఏడిచాను! ఇటువంటి వాళ్ళను లక్షాక్షాంబై మందిని చూశాను!” అనేది.

మంగళాంబ కాపరానికి వచ్చినతరువాత మొట్ట మొదటిసారిగా దాసు తన తల్లిలోమూర్పు గమనించాడు. ఆ మూర్పు అతనికి నచ్చకపోయినా దానికి కారణం తన భార్య అయిఉంటుందని ఊహించి ఊరుకున్నాడు.

అత్తాకోడళ్ళకు నిత్యమూజరిగే కీచలాట గోపీ పుట్టిన తర్వాత ఘర్షణగా పరిణమించింది. అప్పుడుకూడా దాసు వాళ్ళమధ్య జోక్యం కలిగించుకోలేదు. వెంకమ్మ నలుగురి పిల్లల్ని కనిపెంచినదైనా మనవణ్ణి తన సొంతం చేసుకోవడానికి వాడి పనులన్నీ తానే చెయ్యటానికి చంటిపిల్లలాగా ఊబలాట పడసాగింది. మంగళాంబ ఈ విషయంలో అత్తగారికి ఆవగింజంతసందు కూడా ఇవ్వదలచలేదు. ఎప్పుడూ పిల్లవాణ్ణి అంటిపెట్టుకూక-చుని ఇంటిపనియావస్తూ ఎగగొట్టేది. అత్తగారు కోడల్ని పిల్లవాణ్ణి అంటిపెట్టుకున్నందుకు తీట్టలేక, ఇంటిపని చెయ్యలేదని తిట్టిపోసేది.

మంగళాంబ రెండోపిల్లవాణ్ణి కన్న నెలరోజులికే చావటంతో వెంకమ్మలో మరొక పరివర్తన వచ్చింది. ఈ పరివర్తనకు ఆధారమేమిటో దాసు బొత్తిగా ఊహించలేక పోయినాడు. అతనికి దయ్యంలో నమ్మకంవుంటే తనభార్య దయ్యమై తన తల్లిని ఆవహించిందనుకుని ఉండేవాడే. వెంకమ్మ ఏ విచిత్ర మానసిక పరిణామం వల్లనో, ఏ తెలియరాని ప్రభావం చేతనో, ఒక్కొక్కసారి అచ్చంగా మంగళాంబలాగా ప్రవర్తించేది, ఆమెలాగే మాటాడేది.

తనతల్లి మనస్తత్వం పూర్తిగా అర్థమైనట్టు దాసు ఎన్నడూ భావించలేక పోయినాడు. కాని ఆవిడ పెంపకంలో

కొన్ని ప్రధాన లక్షణాలను మాత్రం అతను అర్థం చేసుకోగలిగాడు.

తననునవడికి తనమీద ఏమాత్రమూ శౌరవం లేకుండా చేసుకునేందుకు ఏయే పనులు చెయ్యాలో, ఏయే మాటలనాలో అవల్గ చేసేది, అనేది. అచ్చగా తనతో పోతే బాగుండును; గోపీకి తనతండ్రి మీద గాని ఇతర మానవుల మీద గాని ఈషణ్మాత్రమైనా గురీ, సమ్మకమూ; శౌరవమూ లేకుండా చెయ్యటానికి ఆవిడ సర్వశక్తులూ ధారపోసింది. తను తప్ప మిగిలిన అందరూ గోపీకి అన్యాయమో అపకారమో, హింసో చెయ్యటానికి సిద్ధంగా ఉన్నారన్న భావం ఆమె వాడికి కలిగించేది. వాడు ఇంకా ఏడవకముందే ఏడుస్తాడేమోనని విలవిల్లాడిపోయి నోటికి వచ్చిన వాగ్దానాలన్నీ చేసేది దీని ఫలితంగా వాడు తప్పక ఏడిచేవాడు. తిరావాడు ఏడుపు ప్రాంభించినాక ఆవిడకు పూరిగా మతిపోయేది. ఆ యేడుపుకు ఎన్ని కారణాలూహించవచ్చో అన్నీ ఊహించేది—తానే కారణమన్నది మినహాగా! వాడి చేత ఏడుపు మాసిపించటానికి ఎన్ని అగచాట్లన్నా పడేది.

నాయనమ్మ దౌర్బల్యం కనిపెట్టిన గోపీ ఆవిణ్ణి హిరణ్యాక్ష వరాలడిగేవాడు. వాడి ఏడుపు మాసిపించటానికి మడి గట్టుకున్నది కాస్తా మెలపడేది. వాడు పారెయ్యమంటే తరుగుతున్న కారలు అవతల పారేసేది. వండేఅన్నం గంజిగుంటలోకి వంచేసేది. “నన్న ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళిపోవాలి” అని ఒక్కోసారి గోపీ ఏడిచేవాడు. ఏ పనో చూసుకుంటున్నా

దాసును కాస్తేపు ఎటన్నా వెళ్ళిరమ్మని ఆవిడ బ్రతిమా
లేది !

తల్లి మరీ అర్థంలేని కోరికలు కోరినపుడు దాసు విన
నట్టు నటించేవాడు. కాని ఆవిడ గోపీ ఏడుపు మానిపించ
టానికి వస్తువులు తానై పారేసినా, వాణ్ణి పారెయ్యనిచ్చినా
ఊరుకునేవాడు కాదు.

ఏమిటీ ముద్దు? నా కర్థం కావటంలేదు. అన్నీ డబ్బు
పోస్తే వచ్చినవేనా?" అనేవాడు దాసు.

"ఓరి నీ డబ్బు దగ్గమైపోనూ! చిన్నవెధవ, తల్లి లేని
వెధవ, ప్రాణం కడబట్టేట్టు ఏడుస్తుంటే, డబ్బు డబ్బంటా
వేమిరా?" అనేది వెంకమ్మ. దాసు నిర్హంతి పోయ్యేవాడు.

అదేం చిత్రమో, దాసు ఏడిచేటప్పుడు అది నిజమైన
దుఃఖం అవునో కాదో వాడికంట నీరున్నదో లేదోకూడా
వెంకమ్మ చూడలేకపోయేది. "వాడిదగ్గర ఆవిడ మెదడు
లేనిదేకాక గుడ్డిది కూడాను!" అనుకునేవాడు దాసు.

గోపీ రాక్షసులమధ్య ఉన్న నిస్సహాయుడనీ, వాడికి
తను ఒక్కతే రక్షకురాలనని వెంకమ్మ భ్రమ. ఈ భ్రమకు
ఆధారం ఏమీలేదు, గోపీ ఆవిడ ఊహించిన దానికన్న
చాలారెట్లు మానసిక శక్తిగలవాడే. కనకనే వాడు అవిణ్ణి
చెవులకు పిడకలు కట్టి ఆడించేవాడు. ఈ సంగతి వెంక
మ్మకు మాత్రమే తెలిదు. వెంకమ్మ అజ్ఞానాన్ని గోపీ
పూర్తిగా వినియోగపరుచుకుంటూనే ఉండేవాడు.

తన తల్లిని గురించి దాసు అర్థం చేసుకోలేకపోయిన
అనేక అంశాల్లో ఒకటేమిటంటే, వెంకమ్మ తన మనవడి

చేత నానా మాటలూ పడటమేగాక తన్నులుకూడాతింటూ ఉండేది. వాడావిణ్ణి గర్భశత్రువల్లే హింసించేవాడు, “ఆవిడ ఇవన్నీ ఎందుకు సహిస్తుంది? ఎన్నాళ్లు సహిస్తుంది? అకస్మాత్తుగా ఆవిడ సహనం అదుగంటితే వాడి గతేంకాను?” అని దాసు అనుకునేవాడు.

గోపీ, నాయనమ్మ ధర్మచూఅంటూ సర్వ స్వతం త్రుడు. వాడు కొండమీది కోతి కావాలంటే, నాయనమ్మ చేతిలో ఉన్నంతవరకు సాగేది. వాడి కిష్టంలేకపోతే మొహం కడుక్కునేవాడు కాదు, నీళ్ళుపోసుకునేవాడు కాదు. మాసిన గుడ్డలు మారుస్తానంటే నేలమీద పొర్లిగింతలు పెడుతూ, కాళ్ళు తన్నుకుంటూ ఏడిచి, ఉన్నగుడ్డలు మరింత చూపు కునేవాడు. వెంకమ్మ ఏ పనులు చెయ్యటం తప్పాలిందో ఆ పనులన్నీ వాడు విధిగాచేసి ఆవిడమీద తన ఆధిక్యత ధ్రువపరుచుకునేవాడు. వాడట్లా చేసినప్పుడల్లా వెంకమ్మకు పరమానందమయ్యేది.

గోపీది కేవలం గృహసమస్య కాదు, వాడు ఇరుగు పొరుగువాళ్ళ ఇళ్ళకు వెళ్ళేవాడు. అక్కడకూడా ఇంట్లో చేసినట్టే చేసేవాడు. పొరుగింట పిల్లల్ను తన్ని యాగీలూ, పితూగీలూ తెచ్చేవాడు. మనవడిమీద ఏ పొరుగింటివాళ్ళు చాడీలు చెప్పినా ముసలావిడకు ఆగకుండా ఆనందం పొంగి వచ్చి, “హో, అల్లరివేధవా!” అని మనవడికేసి మెరిసే కళ్ళతో చూస్తూ, బోసినోటికి గుడ్డ అడ్డం పెట్టుకునేది. అనవస

రంగా ఇంట్లో గొంతెత్తి ఏడిచే గోపీ, పొరుగింటి వాళ్ళేవ
రన్నా తన్ని తే కిక్కురుమనేవాడు కాదు.

వెంకమ్మ తననూ, తన అన్ననూ. అక్కనూ,
చెల్లెల్నీ ఎట్లా పెంచిందో దాను ఎరుగును. ఆవిడ తన పిల్లల్ని
చాలా భయభక్తులతో పెంచింది. అందర్నీ చచ్చేట్టు
కొట్టేది. గిరిగీసి గిరిలో కూచోపెట్టేది. అటువంటిది, మన
వడి విషయంలో ఇంత అన్యాయంగా ఎందుకు మారిందో
దాసుకు అర్థంకాలేదు. ఆవిడ తనమీద కాస్త ఆపేక్ష
చూపించి ఉన్నట్టయితే ఈ వృద్ధాప్యంలో మనవడికి బానిస
అయ్యేగీత ఆవిడకి పట్టేదికాదేమో అనికూడా దాసు అనుకు
న్నాడు.

దాసు ఏమంత కలవాడు కాకపోయినా సొంత ఇంట్లో
కాపించేస్తూ, ఉన్న ఊళ్లో ఉద్యోగం చేస్తూ నెలకు నూట
యూభై తెచ్చుకొని అందులో తృణమో పణమో వెనక
వేసుకుంటున్నాడు తన జీవితాన్ని నాలుగు వేలకు భీమా
చేసుకున్నాడు. అదిగాక ప్రావిడెంటు ఫండు కడుతున్నాడు.
ఇంతలో అతనికి తగిలే పెద్ద ఖర్చేమీ లేదు. ఈవిధంగా
అతని జీవితం ఒకదారి పట్టినప్పటికీ తల్లిలేని తన పిల్లల
సమస్య అతని కొక మనోవ్యాధిగా పట్టుకున్నది. ఈ సమస్య
గురించి తాను ఏమీ చెయ్యటంలేదే. చేయలేని స్థితిలో
ఉన్నానే అన్న ఆవేదన సర్వకాల సర్వావస్థలలోనూ అతన్ని
వెన్నంటి ఉంటూ, జ్వరపీడితుడి నాలుక చేదులాగా అత
నికి జీవితంలో ఏ రుచిలేకుండా చేసేసింది.

దాసు తన ఇద్దరు పిల్లల్ని చూసుకుని, “వీళ్ళు నా పిల్లలు” అన్న ఆనందం పొందలేకపోయ్యేవాడు. రెండో వాడు సత్యం విషయమై తానెన్నడూ ఆట బాధపడలేదు వాడు పుడుతూనే తల్లి పోవడం ఒక కారణం కావచ్చు. అదీ కాక వాడ బతికి బట్ట కడతాడన్న ఆశ దాసు ఎన్నడూ భావించలేదు. నెల రోజుల గుడ్డుగా ఉన్నప్పటినుంచీ వాడు డబ్బాలమీద పెరిగి ఎప్పుడూ రోగిష్టిగానే ఉంటూ వస్తున్నాడు. చిన్న పిల్లలకు వచ్చే రోగాలన్నీ వాడికి వచ్చాయి. లోక ధర్మాన్ని పాటించి దాసు వాడికి మందులిప్పిస్తూ వస్తున్నాడేగానీ సత్యం ఎన్నడూ పూర్తి ఆరోగ్యంతో లేనే లేదు. ఇప్పుడు కూడా వాడు దాసు కళ్ళకు, రేపో, ఎల్లుండో వచ్చే మాసంలోనో, పై సగవత్సరంలోనో చావటానికి సిద్ధంగా ఉన్నట్లు కనబడేవాడుగాని, నిండు ప్రాణిగా కనిపించేవాడేకాదు. తియ్యకుండా జలుబూ, బాసలాంటి పొట్ట ఊచలవలె ఉన్న కాళ్ళు చేతులూ, కళా కాంతి లేని ముఖమూ పెట్టుకుని సత్యం రెండేళ్ళ అర్థం వెళ్ళబుచ్చాడే గాని వాడి కిప్పటికీ నడక రాదు, మాటలు రావు, ఏడిస్తే కూనాలిలాగా బలహీనంగా ఏడుస్తాడు. లేకపోతే అదీ లేదు. గంటల తరబడి కూర్చున్న చోటునుంచి కదలడు. కదిలినా చాలా కొద్దిదూరం దేకుతూ జరిగి మళ్ళీ కూచుండి పోతాడు.

వెంకమ్మ పెంపకం క్రింద వాడు గాలికి పెరగడం చూసి వెంకమ్మ ఆశ్చర్యపడక పోయినా దాసు మాత్రం కొన్ని వేలసార్లు ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఆవిడ సత్యాన్ని పెంచిన

పెంపకంలో నైపుణ్యం ఆట లేదు. వాడు ఏడిచినప్పుడల్లా పాలు పట్టేది. వాంతులుగాని, తెల్లవిరోచనాలుగాని నస్తే రసం వేసేది. పెద్ద పెట్టున భ్వరం వచ్చినా దగ్గు వచ్చినా దాసుకి వెలిసిన వైద్యుణ్ణి పిలచేవాడు. డాక్టరు మందులు పోసి పె రోగలక్షణాలు తగ్గించేవాడు. గాని సత్యాన్ని నూమూలు పిల్లవాడల్లా చేసే వైద్యుడు ఇంతవరకు పుట్టనే లేదు. సత్యానికి అన్న ప్రాశన చేసిన తరువాత వెంకమ్మ వాడు ఏడవకుండానే పొట్ట తడివి చూసి, వాడి కాకలి అయి నట్లు తన దివ్యచక్షువుకు కనిపించినప్పుడల్లా అన్నమో, పంచదారబిళ్ళలో, గాదంకాయ బిస్కట్లో. ఏమీలేకపోతే వీభూది గడ్డలో పెట్టేది. సత్యం దేకటం మొదలుపెట్టిన తర వాత నేలమీద ఏది చొరికితే అది ఏరి నోట పెట్టుకునేవాడు.

సత్యాన్ని పెంచటంలో తన తెలివితేటలన్నీ ఉపయో గించానని వెంకమ్మ మనస్ఫూర్తిగా నమ్మేది. తాను నమ్మ లమేకాక అందరికీ ఆమాయ గర్వంగా చెప్పుకునేది.

“అమ్మ తల్లీ, వాడి తల్లి చచ్చిపోయిన తరవాత ఆ నెళ్ళాళ్ళ గుడ్డును ఎంత జాగ్రత్తగా పెంచానో నాకు తెలుసు ఆ పరమాత్ముడికి తెలుసు! లేకపోతే ఏనాడో పోవలసిన వాడేరా?” అనేది వెంకమ్మ అవకాశం దొరికి నప్పుడల్లా అందరితోటీనూ.

ఏమైనా సత్యం విషయం దాసుకు చింతలేదు. వెంక మ్మకు అంతకన్నా చింతలేదు. వాడు బ్రతుకుతాడన్న ఆశ లేదు. కనుక దాసు నిర్లిప్తుడుగా ఉండేవాడు. గొంతెత్తి

నీడవడు కనుక వెంకమ్మ నిశ్చింతగా ఉండేది ఇద్దరికీ గోష్ఠి దగ్గరే ఎక్కడలేని వేదనానూ.

దాసు గోష్ఠి విషయంలో కూడా నిర్లక్ష్య పతవహించుదామను కునేవాడుగాని సాధ్యమయేదిగాదు. గోష్ఠి తనకళ్ళ ఎదుట మానసికంగా మట్టికొట్టుకు పోతుండటం దాసుకు కనిపిస్తూ ఉంది. తన తల్లి వాడిపట్ల ఎటువంటి అత్యాచారం చేసున్నదీ దాసు అర్థం చేసుకోగలిగేవాడు. అదీ కాక గోష్ఠి విషయం కొన్నాళ్లు కొన్ని ఆశలు పెట్టుకుని ఉన్నాడు. కొన్నాళ్ళసాటు వాడి అచ్చట్లూ ముచ్చట్లూ చూశాడు. ఆనందించాడు. వాడి శరీర మానసిక శక్తులు దిన దిన ప్రవర్తమానమై వికాసం పొందటం గమనించాడు. అటువంటి ఏపుగా పెరిగే మొక్కను తన తల్లి మెలిపెట్టేసింది. తాను చాతగాని దద్దమ్మలాగా చూస్తూ ఉరుకోవలసి వచ్చింది. ఈ తన అసమర్థతకు విచారించకుండా ఉండలేక పోయినాడు దాసు

3

పిల్లవాడి కాలేజీ చదువుకని దాసు అక్కగారు భాగ్యమ్మ వచ్చింది. ఆవిడ దాసుకన్న అయిదా రేళ్లు పెద్ద. ఎక్కడో, రైల్వాల బస్సు, రహదారి లేని మాగుమూల పల్లెటూరివాడైన ఆవిడకొక కూతురు కొడుకూ కలిగారు.

కొంతకాలం క్రిందటభ రసోయినాడు. క్రిందటేడే ఆవిడ మరిది వేరుపడ్డాడు. భాగ్యమ్మ కొడుకు రంగయ్య స్కూలు చదువంతా ఖాటలు తిండితినే చదివాడు. మరిది వేరు పడినాక పిల్లవాడు దగ్గర తేనెప్పుడు తను ఇంకా ఆ పల్లెటూళ్ళో దేనికని భాగ్యమ్మ తన అల్లుడి దగ్గరో తమ్ముడి దగ్గరో ఉండటానికి నిర్ణయించింది.

అసలు రహస్య మేమిటంటే భాగ్యమ్మ మొగుడు విలాసంగా తిరిగి అసలే అంతంత మాత్రంగా ఉన్న ఆ స్త్రీ సగానికి సగం తగలేశాడు. భాగ్యమ్మ మరిది ఉద్యోగం చేసి సంపాదిస్తూ ఆదుకోవటంచేత రంగయ్య స్కూలు చదువు ఏదో విధంగా సాగింది ఇప్పుడేమో హైస్కూలు చదువును మించిన కాలేజీ చదువు వచ్చింది. అక్కడికీ భాగ్యమ్మ మరిది సహాయం లభిస్తుందేమో అని ఒకరాయి విసిరి చూసింది. కాని ప్రయోజనం కలగలేదు.

“ఏమయ్యా మరిదీ? పిల్లవాణ్ణి కాలేజీలో చేర్చమంటావా?” అన్నదావిడ.

“బోలెడంత ఖర్చవుతుందమ్మా వదినా, ఎక్కణ్ణుంచి తెచ్చిపెడతావు? అసలే ఉన్నది తిండికి చాలీచాలని స్థితిలో! ఎక్కడన్నా పిల్లవాణ్ణి ఉద్యోగంలో ప్రవేశపెట్టినాడు” అన్నాడు మరిది.

భాగ్యమ్మకు సలహా అవమానకరంగా తోచింది. తన మరిది బియ్యే ప్యాసయినాడు. ఇటు తన అన్నా, తమ్ముడూ కూడా బియ్యేలే.

‘ఏం? మధ్య నా కొడుకు మెట్రిక్కు లేషనుతో చదువెందుకావాలి?’ అనుకున్నది భాగ్యమ్మ. చదువు చెప్పించే తాహతు తనకు లేదని ఆవిడకు తెలిక కాదు. తనకు చేతకాని పనులు ఎవరిచేతన్నా చేయించటం భాగ్యమ్మకు అలవాటే. ఆవిడకీ వైధవ్యం సంప్రాప్తించకపూర్వం ఎప్పుడన్నా పూలజడ వేసుకోవాలని బుద్ధిపుట్టినప్పుడు తన తోటి కోడలుతో ఆప్యాయంగా మాట్లాడి ఆవిడచేత వేయించుకునేది. మిగతాప్పుడంతా ఆవిడకా తోడికోడలంటే చెప్పరాని అసహ్యం. కాని ఆవిడ పూలజడ వెయ్యటంలో మాత్రం సాటిలేనిది. ఎట్లా మరీ? అందుకని భాగ్యమ్మ మిగతా సమయాల్లో తోడికోడలంటే ఎడ మొగం పెడ మొగంగా ఉన్నా పూలజడ వేయించుకోవలసి వచ్చినప్పుడు మాత్రం ఎంతో ఆప్యాయంగా, ఎంతో ప్రేమాభిమానాలతో తోడికోడల్ని పలకరించేది.

తన కొడుకు కాలేజీ చదువుకయ్యేది ఎవరిచేత పెట్టించాలా అని ఆలోచన కలిగినప్పుడే భాగ్యమ్మకు దాసు స్ఫురించాడు. అయినా ఆవిడ తన అల్లుడికి కూడా ఒక “ఛాన్సు” ఇద్దామని ఆలోచించక తప్పలేదు. అయితే అన్ని విధాలా అల్లుడుకన్న దాసే మెరుగనిపించింది. అల్లుణ్ణి ఉబ్బేయటం కష్టం. ఆ అగ్బాయికి సిగ్గో ఏమిటో, తనతో ఎన్నడూ మాట్లాడలేదు. ఏది కావలసినా పెళ్ళాంతోనే చెబుతాడు. పైగా అతనికి నిలకడగా ఒక ఊళ్ళో ఉండే ఉద్యోగం కాదాయె. చీటికీ మాటికి బదిలీ, నాలుగు రాళ్లు

తెస్తున్నాడు. ఇంతో అంతో పె సంపాదనా ఉన్నదిగాని, తన వాళ్ళను కాదని అత్తగారివేపు వాళ్ళకి మేపే ధైర్య సాహసాలు లేవు.

దాసుతో ఈ చిక్కు లేవీ లేవు. స్వతంత్రంగా ఏదన్నా అడగొచ్చు. ధర్మం ఆలోచించాలి: తను రావటం వల్ల దాసుకెంతో లాభం కూడానూ, తల్లి పెద్దదయింది కదా, ఒక్కతే ఎంతకాలం పని చేస్తుంది? తను కొంత పని చేసి పెట్టవచ్చు దాసు పెళ్లాం లేనేలేదాయె. ఆవిడ బ్రతి కుంటే తినే తిండి తను తింటుందిగాని అంతకంటే ఎక్కువ తినదుకదా. పెళ్ళానికై తే చీరెలూ, పూలూ, నగలూ కొనాలి. తన కవేవీ అక్కర్లేదాయె. అందుచేత తను వెళ్ళటం దాసుకెంతో నీలూ వాడు మేష్టగు కూడానాయె. పిల్లనాడి చదువుకు చూస్తూ చూస్తూ అభ్యంతరం ఏమని చెప్ప గలడూ? పిల్లవాడు నెల నెలా మామకు ఉత్తరంరాసి డబ్బు తెప్పించుకుంటాడు. తన ప్రమేయమే ఉండదు. తను నోగు చేసుకుని అడగనే అవసరంలేదు.

“ఒరే దాసూ, నా పిల్లవాడు చదువుకోవాలని నా కొక్కదానికి తప్ప ఇంకెవ్వరికీలేదురా! వాడు మెట్రిక్కులేషన్ పాసయినాడని అందరికీ ఏడుపేగడ! నువు బాగా చదువు కున్నవాడివి గనక, అందులోనూ పిల్లలకు చదువు చెప్పే వాడివి కనక దాని విలువ నీకు తెలుస్తుంది మరీ!” ఈముక్కలతో తమ్ముణ్ణి ఉబ్బెయ్యటానికి భాగ్యమ్మ చాలా వందల సార్లు ‘రిహార్సు’ చేసుకుని మరీ వచ్చింది తమ్ముడింటికి.

అయితే దాను పసివాడు కాదు. తన అక్క భాగ్యమ్మ అప్రయత్నంగా అనే మాటలేవో, వల్లెపెట్టే మాటలేవో అతనికి తెలిసిపోతూనే ఉండేది. కాని పైకి ఏమీ విమర్శించక పోవటంవల్ల, దానును బుట్టలో వేసే పద్ధతులు తనకు తెలిసినట్టు మరెవరికి తెలియవని భాగ్యమ్మ భ్రమపడుతూ ఉండేది. రంగయ్య కాలేజీ చదువు ఖర్చు తనచేత పెట్టించటానికి తను ఇక్కడే ఉండిపోవటానికి అక్కగారు తలపెట్టించని దాను గ్రహించాడు. రంగయ్య జీతం ఖర్చు భరించటానికి దాను కభ్యంతరం లేదు. కాని భాగ్యమ్మ తన యింట్లో ఉండటం దాను కభ్యంతరమే. అయితే ఆ మాట పైకి అనటానికి లేదు. అక్కకు తిండి పెట్టటానికి ఏడిచే పిసినికొట్టు కాదు దాను. కాని ఎక్కడో గుంటూరులో ఉన్న కాలేజీలో కొడుక్కు చదువు చెప్పించటానికని తన అక్క ఆ మాను మూల పల్లెటూరునుంచి వచ్చి మధ్య ఈ ఊళ్లో తన ఇంట తిప్పవేయట మేమిటి? భాగ్యమ్మ కున్నవి రెండు ఆశయాలు. ఒకటి కొడుక్కి అయ్యే చదువు ఖర్చు దానుచేత పెట్టించటమూ, తన భారం తమ్ముడి పైన వెయ్యటమూనూ, ఈ రెండూ ఒకే ఆశయం క్రింద లోకానికి ప్రదర్శించాలని, ప్రదర్శిస్తున్నానని భాగ్యమ్మ ఉద్దేశం. ఆవిణ్ణి భరించటం కంటే ఆవిడ తలపెట్టే ఈ వంచనను సహించటం దానుకు దుస్సహంగా ఉండేది. నిజానికి దాను తన మేనల్లుడి హోటలు ఖర్చులు పెట్టుకోలేదు. వాడు రోజూ సీజన్ టిక్కెట్టుమీద గుంటూరు వెళ్ళి రావలసిందే. కాని

భాగ్యమ్మ ఇక్కడ లేకపోయినా వాడాపని చేయవచ్చును. తానుదగ్గి ఉండి చూసుకోకపోతే వాడికి సరిగా జరుగుతుందో లేదో అన్న అనుమానం ఉంటేనే భాగ్యమ్మ ఇక్కడ తిప్టవేయాలి. ఆవిడకు అటువంటి దుర్బుద్ధి, దురాలోచనా ఉండటంకూడా దాసు భరించలేడు. అయినా దాసు చేసేదేమీ లేదు తన సొంత తోబుట్టువును, నువు మా ఇంట్లో ఉండటానికి వీలులేదు అని ఎట్లా అనటం?

4

కాలేజీలో చేర్చటానికి రంగయ్యను వెంటబెట్టుకుని దాసు గుంటూరు వెళ్ళాడు. దాసు తన కాలేజీ చదువంతా ఆ కాలేజీలోనే చదివాడు. ఏదన్నా బాధ కలిగిన బిడ్డకు తల్లి మొహం చూడగానే తనకు కలిగిన బాధయొక్క ప్రమాణం, ఒక్కసారిగా భూతద్దంతో చూసినట్లయి దుఃఖం పొంగిపోర్లివట్లు ఇన్నేళ్ళకు ఈ కాలేజీ మొహం చూడగానే దాసుకు, ఈ మధ్యకాలంలో లోపించిన ఆనందం పెద్ద ప్రమాణంలా అతనికి తోచింది ఏమంటే ఈ కాలేజీ వదిలే సమయానికి అతనికి ఇరవై నిండలేదు. అప్పటికింకా పెళ్ళాం కాపరానికి రాలేదు. కుటుంబ భారం పైన పడలేదు. ఉద్యోగపు కాడి మెడ ఎక్కలేదు. ఈ కాలేజీ ఆవరణలో అతను మిల్టన్, ప్లెస్సీషియర్, కార్లయిర్, రస్కిన్ మొదలైన గొప్ప

రచయితల పరిచయం చేసుకున్నాడు. వారి భావాలూ, భాషా అతని బుద్ధిలో రక్తపు కాలవలలో కలిసి ప్రవహించి ఏదో చైతన్యం కలిగించాయి. అతని చిత్తవృత్తి ఎన్నడూ నేల నంటక ఆ ఆకాశాన ఆదర్శ మేఘాలమీద పరుగెత్తింది. “వితపు.. కుళ్ళు” తాలూకు దుర్గంధం అంతగా అతనికి సోక లేదు.

పదిహేనేళ్ళకు మళ్ళా ఈ కాలేజీ ఆవరణలో నిలబడి అన్నీ చూస్తుంటే ప్రతి దృశ్యమూ తనను నిరసిస్తున్నట్లు కనిపించింది, ఆ గోడలూ, గదులూ, బల్లలూ, మెట్లూ, ఆవరణ చుట్టిక కూడా ఒకప్పుడు తనతో ఎంతో స్నేహంగా ఉండేవి. ఇప్పుడవి తనను గుర్తు పట్టడం లేదనుకున్నాడు దాసు. “ఎవరు నువ్వు? ఇక్కడ నీ కేంపని?” అని ఆ కాలేజీ తనను నిశ్శబ్దంగా ప్రశ్నిస్తున్నది.

నేను దయనై ఈ కాలేజీకి తిరిగి వచ్చాను. దయ్యం కావడానికి మనిషి చచ్చిపోవాలా? పదిహేనేళ్ళ క్రితం ఈ కాలేజీ తనదల్లే తిరిగి, ఇక్కడ ఉండే విద్యార్థులూ, లెక్చరర్లూ తనవాళ్ళే నన్నట్టుగా తిరిగినదాసు ఇప్పుడెక్కడున్నాడు? లేదు నేనా దాసుతాలూకు భూతాన్ని — కాదు ఆ దాసే నా పాలిటి భూతం” అనుకున్నాడు దాసు.

అక్కడక్కడా కొందరు లెక్చరర్లుకనిపించారు. అనేక మంది విద్యార్థులు కనిపించారు. కాని అన్నీ కొత్తమొహలే. వాళ్ళు తనకూ కారు, తను వాళ్ళకూ కాడు.

“ఏంరోయి దాసూ ఇదేమిటి?”

తన నెవరో దయ్యం పలకరించినట్లుగా అయి దాసు వెనక్కు
తిరిగి చూశాడు తనవేపే వస్తూ ఒక లెక్కరరు వేషంలో
ఉన్న మనిషి కనిపించాడు. ఆ మనిషిని దాసు గుర్తుపట్ట
లేదు. అతడు దగ్గిరికి వచ్చి, “గుర్తుపట్టలేదురా? చలపతిని”
అన్నాడు.

మరుక్షణం దాసు చలపతిని గుర్తించాడు. సామా
న్యంగా అందరికీ మొహాన్నిబట్టి పూర్వపరిచితుడి పేరు
జాపకం వస్తుంది ఏ కారణం చేతనో దాసు చలపతి
మొహాన్ని పేరు వినేదాకా గుర్తించలేక పోయినాడు.

చలపతి దాసూ ఈ కాలేజీలోనే కలిసి చదువు
కున్నారు. కాలేజీ వదిలేసినాక మళ్ళా ఒకరి మొహం
ఒకరు చూసుకోలేదు. ఈ మధ్యకాలంలో చలపతి బాగా
లావెక్కాడు. ముందు పళ్ళు అరిగిపోయాయి. మీసాలు
సగానికి సగం మెరిసిపోయాయి.

“ఇక్కడికెట్లా వచ్చావు?” అన్నాడు దాసు.

“అది నేను నిన్నడగాలిసిన ప్రశ్న నిన్నటినుంచీ నే
నిక్కడ ఉండే రైలు సంపాదించుకున్నా. నా కిక్కడ
ఉద్యోగమయింది. నువ్వేమిటిట్లా వచ్చావు? వీడ మీ
అబ్బాయా?” అన్నాడు చలపతి.

“లేదు. వీడు నా మేనల్లుడు. కాలేజీలో చేర్చిద్దామని
వచ్చా” అన్నాడు దాసు.

“ఓ చిత్రం చెప్పనా? నీకు జ్ఞాపకముందా? క్రిందటి
సారి మనం కలుసుకున్నప్పుడు దాదాపు ఈ వరండాలోనే

ఇక్కడే కలుసుకుని మాట్లాడుకుని ఎవరిదారిని వాళ్ళు వెళ్లాం. మళ్ళా మనం ఇక్కడే కలుసుకున్నాం చిత్రంగా లేమా?" అన్నాడు చలపతి.

తాను చలపతి క్రిందటిసారి ఎక్కడ నిలడి మాట్లాడిందీ దాసుకు ఏమాత్రం జ్ఞాపకంలేదు. చలపతి 'కోస్తు'న్నాడని కూడా దాసుకు అనుమానం కలిగింది, కాని నిరపాయ కరమైన కోత కనక ఆటే తరచలేదు.

చలపతి రంగయ్యకేసి చూస్తూ "మేనల్లుడేం? ఇచ్చి చెయ్యటానికి కూతుర్ని సిద్ధం చేశావా?" అన్నాడు. అతని ప్రశ్న సరదాకు అడిగినట్టు అడిగినా, పెళ్ళి చెయ్యవలసిన ఈడొచ్చిన చెల్లెలు తన గొంతుమీద ఉండటం వల్లా ఇప్పటికీ రెండేళ్ళనుండి ఆ పిల్ల పెళ్ళి చెయ్యటం తనకు సాధ్యం కాకుండా ఉండటంతో, అవకాశం దొరికినప్పుడలా ఇతరుల పెళ్ళిళ్ళు గురించి మాట్లాడేవారు ప్రతి ఆడపిల్లకూ ఒకే మేనరికం సిద్ధం గాడంటే సీవితం ఇంతమర్భరం కాకపోనని చలపతి దృఢవిశ్వాసం. వినాహల విషయంలో రక్తస్పర్శ కూడ దని ఒకప్పుడు తాను కూడా విశ్వసించినవాడే. అయినా కొంత లోకానుభవం కలిగినమీదట దంపతులు ఎంతసన్నిహితులై ఉంటే సుసారూ అంత ప్రశాంతంగా ఉంటుందన్న నమ్మకం చలపతికి కుదిరింది.

"లేదు, ఉన్న పిల్లలిద్దరూ మగపిల్లలే. ఎందుకు బాబూ ఆడపిల్లగా? అదృష్ట వశాత్తు నేను తప్పించుకున్నానులే" అన్నాడు దాసు.

“అప్పుడే ఏమయిందీ? ఇంకా అరడజను పిల్లలు
పుట్టుకు రావచ్చు. ముసలి వాడివా ముతక వాడివా?”
అన్నాడు చలపతి.

“అదికాదు మూడేళ్ళు కావస్తున్నది—నాభార్య
చనిపోయింది ”

ఈ మాట వినగానే చలపతి మెదడులో మెరసిన
మెరపు దాసు ఊహించలేదు.

“మరి మళ్ళి పెళ్ళి చేసుకోలా?” అన్నాడు చలపతి.
ఇంకా ఎందుకు? కిం సువత్సరాలు మీదపడితే”
అన్నాడు దాసు.

“ముప్పయ్యయిదే ముసిలిట్రా? దాని దుంపతెగా!
దానికేంగాని ఇప్పుడేం చేస్తున్నావు?”

“ఏదో మా ఊళ్లోనే పంతులుగిరి వెలిగిస్తున్నా. కింద
తుడే సెకండసిస్టంటయినా” అన్నాడు దాసు చెప్పకోకుండా
ఉండ క.

“ఇంకేం? అయినా నీకు ఉద్యోగం లేకపోతే
మాత్రమే? నా మాదిరిగా రెక్కలుమీద ఆధారపడ్డ
వాడివా ఏమన్నానా? హాయిగా కాలుమీద కాలేసు
కూచుంటే మట్టుకు నిన్నడిగేవాడెవడు? అదుగో టైమ
యింది నేను క్లాసుతీసుకోవాలి. మీవాణ్ణి చేర్చించేసి
నాకు కనుపిస్తావు కదూ? ఎన్నో ఏళ్ళకు కలిశాం. ఎన్నో
విషయాలు మాట్లాడుకోవాలి” అంటూ చలపతి వెళ్ళిపోయి
నాడు.

ఆ రాత్రి తాను గుంటూరులోనే ఉండిపోతానని దాసు కలలో కూడా అనుకోలేదు. సాయంకాలానికి తప్పక తిరిగి వస్తానని ఇంట్లో తల్లికీ, అక్కకూ చెప్పి వచ్చాడు. రంగయ్యకు కాలేజీలో సీటు దొరికింది. కనక ఉండవలసిన అవసరం కూడా ఏమీ లేదు. కాని చలపతి పోనిస్తేనా ?

“నువ్వు ఇవాళ మా యింట్లో ఉండి మరీ వెళ్ళాలి. నీ కోసం నీ భార్య కనిపెట్టుకునే మాటలుంటే నేనూ బలవంతం చెయ్యను. రేపు ఉదయం పనికిగద నీకు మ్యూటీ? తెల్లవారుజాము బండిలో నిన్ను పంపించే భారం నాది ఇన్నేళ్ళకు మళ్ళాకనపడి నా ఆతిథ్యంనిరాకరించటంభావ్యం కాదు. నేనే మీ ఊరువచ్చి వుంటే నన్ను వెళ్ళనిచ్చి వుండువా?” అని చలపతి గట్టిగా బలవంతం చేశాడు.

చలపతి అన్న మాటల్లోనూ, ప్రకటించిన ఆత్మీయతలోనూ తప్పపట్టేందు కేమీ లేదు. చిన్ననాటి స్నేహితులు ఒకరిపట్ల ఒకరు అటువంటి భావాలు కలిగి ఉండటంకన్న కావలసిందేమిటి? కాని చలపతి మాటలు దాసుకు కించే తయినా ఆనందం కలిగించకపోగా అవ్యక్తమైన ఆంగోళన కూడా కలిగించాయి. దానికి కారణం దాసు ఒక్కడే తెలుకోగలడు.

చిక్కేమిటంటే, ఇంకొకరి చెవులకు ఎంతో స్నేహార్పణగా వినిపించే చలపతి ఆహ్వానం దాసు చెవులకు

చాలా కృత్రిమంగానూ, కపటంగా కాకపోయినా అన్యభావికంగానూ ధ్వనించింది. చలపతి దానూ స్నేహితులేగాని, చలపతి ఇప్పుడు నటిస్తున్నంత ఆప్తస్నేహితులేకారు. చలపతి దానును “ఒరే” అని సంబోధించే వాడవు, తనతో మాట్లాడటానికి ఒప్పుకున్న సహాధ్యాయులందరిని “ఒరే” అనే సంబోధించేవాడు. దానుకు చలపతికన్న దగ్గిర స్నేహితులు చాలామంది వుండేవాళ్ళు. చలపతికి దానుకన్న పూనుకుతిరిగేవాళ్ళింకా ఎక్కువమంది ఉండేవాళ్ళు, చలపతి దానూ కలిసి ఒక జోడు యెన్నడూ కాలేరు. “నేను మీ ఊరువస్తే నన్ను పోసిస్తావా?” అని చలపతి అన్న తరువాత దాను నోరు కట్టుపడ్డదన్న మాటేగాని, బహుశా చలపతికి తాను ఆతిథ్యం యిచ్చి వుండేవాడిని కానని దానుకు తెలుసు.

చలపతి తమ స్నేహాన్ని ఉన్నదానికన్న ఎక్కువ చేస్తున్నాడని తెలిసి కూడా దాను, అతనికి అరోపించేటందుకు దురుద్దేశాలేమీ కనిపించని కారణంచేత, మొహమాటుపడి చలపతి కోరికను మన్నించి ఆ రోజు వాళ్ళ అతిథిగా ఉండిపోయినాడు. అందువల్ల తనకు కలిగిన నష్టమేమీ లేదు.

సాయంత్రం పెందలాడే స్నేహితులిద్దరూ చలపతి ఇల్లు చేరారు. వాళ్ళ యింటో అడుగు పెట్టుతూనే దాను తన స్నేహితుని పిల్లలిద్దర్నీ చూసి భరించరాని అసూయకు గురి అయినాడు. ఇద్దరూ ఆడపిల్లలే. అయితేనేం? చక్కగా తలలు దువ్వుకుని, రిబ్బనలు పెట్టుకుని, మొహానికి స్నో

పోడగు నేసుకుని, బొట్టు పెట్టుకుని అందమైన దుస్తులు ధరించి బొమ్మలల్లా ఉన్నారు. ఒక పిల్ల వరండాలో కొయ్యి గుర్రంమీద ముందుకూ వెనక్కు వూగుతున్నది. రెండో పిల్ల ట్రైసైకిల్ ఎక్కి గుర్రంచుట్టూ తిరుగుతూ ఆడుతున్నది. మొదటిపిల్లకు నాలుగో ఏడుంటుంది. రెండో పిల్లకు ఆ రే డేళ్ళు ఉండవచ్చు. సంసార సుఖం మూర్తీభవించినట్లు కనిపించారు ఆ పిల్లలిద్దరూ. ఎందుకంటే మహాకవి వాక్యం లాగా వాళ్ళిద్దరూ, ప్రత్యక్షంగా కనిపించే విషయాలుగాక యింకా ఎన్నో సంగతులు స్ఫురింపచేశారు. ఆ పిల్లలు ఆనందంగా, అందంగా, ఆరోగ్యంగా ఉన్నారంటే అది కేవలం పూర్వజన్మసుకృతంవల్లనే అయివుండదుగా! ఒక వేళ అయినా ఆ పూర్వజన్మ సుకృతం చలపతి భార్య కూషంబ్ వాళ్ళను కనిపించమంటూ జరుగుతున్నదిగా? ఆవిడ తన ఈ పిల్లలకు ఎటువంటి ఆనందమైన వాతావరణం కలిగిస్తే వీళ్ళు ఇట్లా చూడ ముచ్చటగా ఉన్నారో దాను ఊహించు కున్నాడు.

“వీళ్ళు నా ఇద్దరి కూతుళ్ళూనూ, పెద్దది జానీ మా అమ్మపేరు. రెండోది శకుంతల. శకుంతల అని పేరు పాత పేర్లలో నాజూకైంది. ఏమంటావు? మా ఆ ప కొత్తరికం పేర్లు పెట్టమంటుంది. పాత పేర్లలో ఎవరో అందమైనవి వున్నాయి” అని చలపతి చెబుతూ దానిని తన గదిలోకి తీసుకుపోయినాడు.

“అన్నయ్యా, కాఫీ కావాలా?” అని ఇంట్లోనుంచి చలపతి చెల్లెలు రాజ్యం కేకేసింది.

“ఇస్తే ఎందుకక్కలేదే? ఇద్దరం వున్నాం, త్వరగా చేసి పట్టా” అన్నాడు చలపతి.

కాఫీ వచ్చేదాకా చలపతి మాట్లాడుతూనే ఉన్నాడు తన పెళ్ళిని గురించి, తన అత్తవారిని గురించి, తను చేసిన ఉద్యోగాలను గురించి, సినమాలను గురించీకూడా చలపతి విరామం లేకుండా చెప్పుకు పోసాగాడు. ఇదీ దాసుకు మేలే అయింది. చలపతితో తన స్వంత విషయాలు మాట్లాడాలన్న ఇచ్చ ఎంత తెచ్చిపెట్టుకుందామన్నా దాసుకు కలగలేదు.

పావుగంటసేపట్లో రాజ్యం గెండు వెండిలోటాలో కాఫీ తెచ్చి ఇచ్చింది.

“ఇది నూ చెల్లెలు రాజ్యం. ఇంటరుపాపై చదువు చాలించి కూర్చుంది. పెళ్ళి చెయ్యాలి. ఇరవై ఒకటి వెళ్తుంది. కాని మనస్సు సరిపెట్టుకునే సంబంధం ఒకటి రాలేదు. సంకురమయ్య కట్నాలమీదిగా పోతున్నాడు. బక్కవాళ్ళం. వేలకువేలు ఎక్కణ్ణుంచి తేగలం? ఇంకో సంవత్సరం చూసి పెళ్ళి చెయ్యలేకపోతే ఏ నర్సుగానో, పంతులమ్మగానో పంపిస్తా. పెళ్ళికాని మగవాళ్ళుండగా పెళ్ళికాని ఆడవాళ్ళెందుకు ఉండగూడదూ? ఏమంటావ్?” అన్నాడు చలపతి.

దాసు రాజ్యాన్ని ఎగాదిగా చూశాడు. ఆపిల్ల ఏమంత ఆకర్షవంతంగా లేదు. ఏ ప్రతిక తీరగవేసినా అందమైన సినిమాతారలు కనిపించే ఈ కాలంలో, కుర్రాళ్ళు అందగత్తెల్ని తప్ప చేసుకోగేమోనని దాసు ఊహించుకున్నాడు.

“పంచదారగాని డికాషన్ గాని కావాలేమో చూడ
న్నయ్యా? మీకండీ?” అని అడిగింది రాజ్యం.

దాసు తనకేమీ అక్కర్లేదన్నాడు. చలపతిచూత్రం
డికాషన్ వేయించుకుని, తరువాత అని జాస్తి అయిందని
పాలు తెప్పించుకుని, కెంటిమధ్యా చక్కెర తక్కువ
కావటంచేత చక్కెరకూడా వేసుకున్నాడు.

“ఇంత ఆర్భాటం చెయ్యకపోతే, ఇంకొంచెం కాఫీ
పోయ్యేమనగూడదూ?” అన్నది రాజ్యం. చలపతి నవ్వి
ఊరుకున్నాడు.

“ఊరికి కొంచెం కాఫీ పట్టానండీ?” అని అడిగితే
అక్కర్లేదన్నాడు దాసు.

“మొహమాటం పడుతున్నట్టున్నాడు” అన్నది
రాజ్యం.

“లేదు, లేదు” అన్నాడు దాసు.

“కాఫీ రుచించలేదేమో?”

“కాఫీకేం? చాలా బాగుంది” అన్నాడు దాసు.

“అయితే కొంచెం తెస్తా” అంటూ రాజ్యం లోప
లికి వెళ్ళింది.

దాసుకొక అనుమానం కలిగింది. పెళ్ళాలదగ్గర
ధాన్యీకం చెయ్యగల మగాళ్లు పరస్మీలదగ్గర—మూఖ్యంగా
కాస్త చదువుకున్నవాళ్ళదగ్గర, నొరు కట్టుపడి వాజలలే
ఎందుకవుతారు? తాను రాజ్యంలో మాట్లాడినవి మూడే
మాటలు. కాని ఈ కాస్త సంభాషణలోనూ తనవంతు బల
హీనంగానూ ఆమెవంతు దృఢంగానూ ఉన్నట్టు దాసుకు

నోచింది. అతను మారునూటాడకుండా ఆమె మళ్ళా తెచ్చి ఇచ్చిన కాఫీ తాగాడు.

6

దాసు రాత్రికి భోజనాని కుంటున్నాడని ఇంటో చెప్పి చలపతి దాసుతో సహా గుర్రబృందానికి యెక్కి 'రెబెకా' సినిమా చూడడానికి బయలుదేరాడు.

చలపతి అదివరకే లోపలికి వెళ్ళి, దాసుకు రాజ్యాన్ని ఇవ్వటం గురించి ఆలోచించండని ఆడనాశ్చర్యంతో చెప్పిఉండటంచేత, వంటఇంటో చలపతి తల్లి, భార్య, రాజ్యం చిన్న మీటింగు చేశారు.

“ఏవే ఆమ్మాయ్? నువ్వు చూశావుగా, ఎట్లా ఉన్నాడూ?” అన్నది రాజ్యం తల్లి.

“ఏమో, నాకేమీ తెలియాలా. ఆయనకు నలభై ఏళ్ళన్నా ఉండవూ?” అన్నది రాజ్యం చప్పచప్పని గొంతుతో.

“ఛీ పాపం! మీ అన్నయ్యతో కలిసి చదువు కున్నాట్ట! నన్నడిగితే మీ అన్నయ్యకన్న చూడటానికి చిన్నగానే కనిపిస్తాడు” అన్నది చలపతి భార్య.

“ఏమిటో! ఈ రోజుల్లో ఇట్లా ఉందిగాని, మా చిన్న

తనంలో ముప్పయ్యేళ్ళవాడికి మూడేళ్ళ చిన్నదాన్నిచ్చి చేసేవారు" అన్నది రాజ్యంతల్లి.

"ఆడవాళ్ళా కాలంలో అంత దిక్కులేని పతులన్న మాట... ఈయనకు రెండో వెళ్ళేకాక ఇద్దరు పిల్లలు కూడాటగా? ముసలి మొగుణ్ణి చేసుకోవటం ఒకత్తూ, సవిత్రల్లి అనిపించుకోటం ఒక ఎత్తూనూ" అన్నది రాజ్యం.

చలపతిభార్య ఏమాత్రమో సాధింపుగొంతు పెట్టి 'పోనిస్తూ తల్లీ, కొండమీద కోతికావాలని అందరికీ డింటుంది. కాని మన తాహతూ, మనకున్న లొట్టలూ కూడా కాస్త చూసుకోవాలా? మంచి సంబంధం తీసుకురావాలనికాదూ, మీ అన్నయ్య యీ మూడేళ్ళనుంచీ నానా హైరాన పడుతున్నదీ? మనదాకా రాకుండా ఆయన యెన్ని సంబంధాలు తిప్పికొట్టలేను? ఆయన కీ సంబంధం మంచి దని తోచబట్టేగద మనలో చెప్పారు' అన్నది.

ఆ తరువాత రాజ్యం ఈ విషయంలో నోరు విప్పలేదు. కాని ఈ సంబంధం ఆమె కిష్టంలేదు. తన పెళ్ళివిషయమై తన అన్న అన్యాయం చేస్తున్నాడని ఆమె నమ్మకం. ఆయన సరియైన ప్రయత్నం చేయలేదు. చేస్తే యింతకన్న మంచి సంబంధం రాకపోదు. తన వదెనగారు చెప్పటానికేం? పెళ్ళిళ్ళు తాహతుకూ, లోటువాట్లకూ తగినట్టు తూకంగా ఎక్కడా జరగటంలేదు. ఎంతో అందమైన భర్తలకు కోతుల్లాంటి పెళ్ళాలు దొరుకుతున్నారని కిట్నాలివ్వలేని వాళ్ళకు కూడా నిత్యేషమంటి మొగుళ్ళు దొరుకుతున్నారని. రెండో పెళ్ళివాణ్ణి చేసుకోటానికి తన ఖచ్చేంకాలింది? తనను

చూస్తే తన వది నెకి ఓర్చలేనితనం. తను పెద్దచదువు చదువు కుంటున్నందు కెంత ఏడుచుకున్నదీ? 'ఎందుకీ చదువు? పొయ్యిదగ్గర వంట చెయ్యటానికీ, పిల్లల్ని కనటాని? ఇంత డబ్బు ధారపోసి చదువుకోకపోతేనేం?' అని ఆవిడ ఎన్ని సార్లు ఉపన్యాసా లివ్వలేదు. ఇప్పుడు తనకు మంచి సంబంధం దొరకటంకూడా ఆవిడ కివ్వలేదు. ఆవిడమాత్రం తన కన్న నాలుగేళ్లు పెద్దవాణ్ని చేసుకుందిగా? తనకు పథాలు గేళ్ళు పెద్దవాడు మొక్కడైతే ఆవిడదేం పోయిందీ?

తెలివితేటలూ, చదువుసంధ్యలూ, కాస్త ప్రపంచ జ్ఞానమూ, ఆలోచనాశక్తి ఉండటంచేత రాజ్యం ఈవిధంగా ఆలోచించగలిగిందేగాని, ఆమె తిరుగుబాటు చెయ్యటానికీ ఏమాత్రమూ సంసిద్ధంగా లేదు. హాస్కులను తెలుసుకునే శక్తి వున్నంతమాత్రాన వాటికోసం పోరాడేశక్తి ఉన్నట్టు కాదు. మధ్య తరగతిలో చాలామందికి, తాము అన్యాయానికి గురి అవుతున్నామని తెలుసుకోవడమూ, తమ్ముచూసి తాము జాలిపడటమూ ఒక పరమార్థం.

రాజ్యం ఆస్థితిలోనే ఉంది. నిజంగా తన అన్నా, వదినే, తల్లి కలిసి ఒక బ్రరగుంజను పెళ్ళాడమంటే, ఆమె తనకు జరిగే ఘోర అన్యాయాన్ని నివారించే శక్తి భూప్రపంచంలో ఎక్కడా లేదుగదా అన్న 'గొప్ప' తో సంతృప్తిపడి వాళ్ళ నిర్ణయాన్ని శిరసావహించ సిద్ధంగా ఉన్నది.

మంచి సాహిత్యం అంతో ఇంతో చదివి వున్నది కనక రాజ్యానికి ఆత్మవిమర్శన చేసుకోటానికి ప్రయత్నించే

అలవాటున్నది. ఆత్మవిమర్శన చేసుకోవాలని బుద్ధిపుట్టినప్పుడు తన పెళ్ళినిగురించి వాస్తవిక దృష్టితో ఆలోచించటానికి ప్రయత్నించేది. ఈ దృష్టితో చూస్తే తన అన్న తన పెళ్ళికి యెక్కువ ఖర్చు చెయ్యలేదు. 'చౌకబాదు' పెళ్ళి తన నుదుట రాసిపెట్టి వున్నదనుకోవలసిందే. అయితే కట్నం తీసుకోమనే సంస్కారుల్లో యెంతోమంచి యువకులుండ వచ్చు. కాని అది నూటికీ కోటికీ జరిగే సంఘటన. అంత అదృష్టం తన కుంటుందనుకోరాదు—దానంతట కలిగితే సంతోషించాలేగాని, అదృష్టం ఏమాత్రమూలేని అపూర్వ వ్యక్తులలో తాను ఒకతెనని రాజ్యానికి 'గర్వం'.

ఇవాళ రాజ్యానికి ఆత్మవిమర్శ చేసుకోబుద్ధిపుట్టింది. పరిస్థితులతో సంఘర్షణ పెట్టుకోదలచినవాళ్ళు సాధారణంగా ఆత్మవిమర్శనకు పూనుకోరు. పరిస్థితులతో రాజీపడేవారే తరుచు దానికి సిద్ధపడతారు. కనీసం రాజ్యం అలవాటు అంతే. ఇదే దాసు నవయువకుడై వుండి, ఏ బడిపంతులో కాక, కళాకారుడో, నటుడో అయివుండి, అతన్ని పెళ్ళాడే అవకాశం తనకు—అందుబాటులోకి వచ్చివుంటే రాజ్యం, 'నే నితనికి భార్య కాదగుదునా?' అని ఆత్మవిచారణలో పడేదికాదని మనం భావించుకోవచ్చు.

రాజ్యం ఈ సంబంధంలో వున్న కష్టనిష్ఠురాలు బేరీజు వేసుకున్నది ముందు. దాసు కనీసం ముప్పై ఏడేళ్ళ వాడు. ఒక భార్యతో కనీసం పదేళ్ళు కాపరం చేసినవాడు. ఇద్దరు పిల్లలున్నారు. తన సంసారం ఈ ఇద్దరు సవితీపిల్లల

తోనూ ప్రారంభమవుతుంది. ఇదిగాక అత్తగారొకతె ఉన్నది. కోరికటికం ఉంటుంది.

వీటన్నిటికీ తన మనస్సును సమాధాన పెట్టుకోవటం సాధ్యమూ అని రాజ్యం ఆలోచించింది. ప్రయత్నిస్తే అసాధ్యమేముంటుంది గనకా? అందులోనూ భావప్రపంచంలో! తనకూ దాసుకూ పధ్నాగేళ్ళు తేడా వుంటేనే? 'టాల్ స్టాయ్' కంటే ఆయన భార్య పద్దెనిమిదేళ్ళు చిన్నది. ఇటీవల చార్లీ చాప్లిన్ చేసుకున్న భార్య అతనికంటే ఏ నలభైయేళ్ళో చిన్నది ఈ దాసు ప్రఖ్యాతి పురుషుడైతే, ఇతని పేరూ, ఫోటో పత్రికల్లో పడితే పోనీ అనుకోవచ్చు. కాని ఈ బడిపంతులు అనామకుడు. అదే వచ్చిన చిక్క!... కొంచెం వయసు ముదిరినవాడు. చిన్న పెళ్ళాన్ని కాస్త గారాబంగా చూస్తూ ఉంటారు. ఇంకో చిత్రమేమిటంటే, తనతో కాలేజీలో చదివిన ఆమ్మాయిలు కాలేజీ లెక్చరర్లమీద మనస్సు పోయినట్టు బహిరంగంగా చెప్పేవాళ్ళు. తను చెప్పేది కాదుగాని తనకూడా, వయసుతో ప్రమేయం లేకుండా అనేకసార్లు నడివయసువాళ్ళమీద మనస్సు పోయింది—ఈ దాసుకంటే పెద్దవాళ్ళమీదనే. అటువంటప్పుడు పెళ్ళిచేసుకోవటం మనగానే గొంతు పట్టుకుంటుందేం?

ఈ సందేహానికి రాజ్యం రెండు సమాధానాలు చెప్పుకున్నది. ఆడదాని మనస్సు ఉట్టిపూణ్యానికి ఏ ముసలి వాడిమీదీ పోదు. వయస్సును లెక్కలోకి రానీయకుండా

చేసే శృంగార కారణం ఏదన్నా ఉండాలి—అందమో, తేలివి
తేబలో, గొప్పతనమో. రెండో సంగతేమిటంటే, తను
ఏదో కథలో చదివినట్టు, ప్రేమించటానికి పనికివచ్చేవాళ్ళంతా
పెండ్లాడడానికి పనికిరావలసిన అవసరం లేదు. సర్కస్‌లో
హారిజూటల్ బార్‌మీద మొగ్గులువేసేవాళ్ళమీద మనస్సు
పోతుంది. కాని వాళ్ళని పెళ్ళాడతారా...?

అకస్మాత్తుగా రాజ్యాని కొక విషయం తెట్టింది—
దాసు అందగాడు. ఈ విషయం తను మొదట అతన్ని
చూసినప్పుడే గ్రహించింది. కాని తన అన్న పెళ్ళిప్రస్తావన
తెచ్చిన క్షణంచుంచీ ఆ సంగతి మరిచిపోయింది. ఈ దాసు
కన్న అందమైనవాళ్ళు, తాను చూసినవాళ్ళు ఎందరున్నారా
అని లెక్కనేయ నారంభించింది. తనను పెళ్ళిచేసుకోవడానికి
స్థితిలో ఉన్నవాళ్ళు ఒక్కరూ జ్ఞాపకానికి రాలేదు.

అతనికి పిల్లలున్నారంటే ఉండవచ్చు, తనకు పిల్లలుంటే
ఇష్టం. పిల్లలకు తనంటే ఇష్టం. తన అన్న కూతుళ్ళకు
రోజల్లా పోషణ చేయటంలా? వాళ్ళకు తను తెల్లి
అయిందా? తనమీద పిల్లలకు ఎక్కువ ఇష్టమని తన వదన
గారు ఏడుచుకోవటంలా? వీలుచిక్కినప్పుడల్లా వదిలెగారు
సూటిపోటిచూడలని కోరవలసికం పెట్టటంలా? తానుమళ్ళీ
ఇదంతా అన్నతో అన్నదని, ఒకవేళ అన్నా మొగ్గుణ్ణి తన,
గుప్పిట్లో పెట్టుకున్నాననీ ధిలాసాచూసుకునా!

దాసును పెళ్ళాడటంవల్ల తన జీవితసమస్య ఒకటి
తేలిపోయి, తన అన్నకు భారం తీరిపోవటమేకాక తన జీవితం
తంలా కోరతగనిమాపులేవీరావని రాజ్యం తేల్చిసుకుంది.

“రిబెకా” నూసి దానూ, చలపతి ఇంటికి బయలు
దేరాను. దానుతో మాట్లాడవలసినది చాలావుండటంచేత
చలపతి బండిప్రమేయం ఏర్పరచు. ఈ “రిబెకా” చిత్రం
పునాదిమీద చలపతి తనతంత్రం నిర్మించాడు. అది అతనికి
దైవికంగా దొరికింది. రెండోరోజులక్రితం తాను ఆ సినిమా
చూశాడు. కాని ఆ విషయం దానుతో చెప్పలేదు, చెబితే
పాచిక పారను.

“ఒరే, దానూ, ఈ పిక్చరుచూస్తే నాకో ఆలోచన
తోస్తున్నది.” అన్నాడు చలపతి.

పిక్చరు చూస్తూండగా ఆ ఆలోచన దానుకూ
తోచింది. కాని అతను “ఏమిటది?” అన్నాడు.

“నేను నూ రాజ్యం పెళ్ళికి ఇన్నాళ్ళు ఇన్నికష్టాలు
పడ్డాను గాని, యోగ్యుడైన రెండోపెళ్ళి వాడికివ్వచ్చు
నని తట్టలేదుసుమా!” అన్నాడు చలపతి.

చలపతిమాటలో దానుకు విశ్వాసం ఆణు
మాత్రమూ లేదు. అయినా పైకి “చూస్తూ చూస్తూ
నిశ్చేపంలాంటిపిల్లను రెండోపెళ్ళివాడి కెందుకూ ఇవ్వటం?”
అన్నాడు.

“ఏం ఇస్తే? కొంప పోతుందా ఏమిటి? మనం ఈ
జుక్కమాలిన చదువు చదివి కొత్త మూఢ విశ్వాసాలు

నేర్పాం—ఇంగ్లీషువాళ్ళకూడా లేనివి. ఇప్పుడు చూసిన
పిక్చర్ రెండో పెళ్ళివాడికీ, చిన్నపిల్లకూ ఎటువంటి
ప్రేమ చూపారో చూడు!” అన్నాడు చలపతి

“పుస్తకాల్లో రాయటానికీ సినిమాల్లో చూపటానికీ
ఏ తే? న నే ఆడిదానివైపుంటే నీకంటే రెట్టింపు వయసు
వాణ్ణి చేసుకుంటావా?” అన్నాడు దాసు

అట్లా చెప్పకు మరి. నా పదిహేడో యేట నేను
సరిగా నాకు రెట్టింపు వయసుదాన్ని ప్రేమించా.

“ఇప్పుడామెను నీకు పెళ్ళిచేస్తే తెలిసేదే ఆ ప్రేమ
ఏమిటో” అన్నాడు దాసు కాస్తయినా కలిసిరాకుండా.

“మనం ఇప్పుడు చేసే పెళ్ళిళ్ళకన్న భ్రమతో కూడు
కున్న ప్రేమ వివాహాలే నయం. కొన్నాళ్ళయినా ఆ భ్రమ
నిజమైన ఆనందిం ఇస్తుంది” అన్నాడు చలపతి కేవలం వాదన
కోసం.

“పోనిస్తూ, మనం ఇప్పుడు ఎవరికీ ప్రేమ వివాహం
చెయ్యగూచున్నాం?” అన్నాడు దాసు.

ఇద్దరూ కాసేపు మౌనంగా నడిచారు.

“అందుకని?” అన్నాడు చలపతి తనలో అనుకుం
టున్న మాటలు ఆకస్మికంగా దాసుకు వ్యక్తంచేస్తూ.
“నీకూ రాజ్యానికి పెళ్ళిచేస్తే దివ్యంగా ఉంటుందేమో అని
ఆలోచిస్తున్నా!”

చలపతి మనసులో ఉండే ఈ ఆలోచనను అదివరకే
ఉహించిన దాసు, మర్యాదకోసం “నాకూ మీ చెల్లెలి

కీనా?" అని ఆశ్చర్యం నటించాడు. చలపతి నటన దాసును నమ్మించలేదు గాని, దాసు నటన చలపతిని నమ్మించింది. దాసుకు ఆట ఆలోచించే వ్యవధి ఇవ్వకుండా ఊదర పెట్టేసి ఇప్పుడే సరే ననిపిద్దామన్న ఉద్దేశంతో చలపతి రాజ్యం గుణగణాలు ఏకరువు పెట్టసాగాడు.

“ఒరే నువు మారాజ్యాన్ని బాగా ఎరగవుగాని, కొన్ని విషయాలలో అది అద్భుతమైన మనిషి. చదువుకున్నదైనా దానికి ఇంటి పనులన్నీ ఎంతో బాగా తెలుసు. వంట చేస్తుందీ అద్భుతం. బహుశ ఈ పూట అదే చేస్తుందేమోలే నువ్వే చూద్దవుగాని. అసలు విషయమేమిటంటే మా ఇద్దరు పిల్లల్ని అదే సాకటం. వాళ్ళకెన్ని పోకులు చేస్తుందో, ఎంత నీట్ గా ఉంచుతుందో, వాళ్ళకోసం ఎంత శ్రమ పడుతుందో చెప్పలేను. నా భార్య వొట్టి డఫర్. అది చూసుకోడమైతే పిల్లలు ఎట్లా ఉండేవాళ్ళో. ఎప్పుడైనా రాజ్యం రెండురోజులు ఊళ్లో లేకపోతే పిల్లలు ఏ బ్రాసిలలే తయారవుతారు. తిండి కూడా తినరు పిల్లలుగల ఇంట్లో నిజంగా రాజ్యంలాంటి మనిషి ఉండి తీరాలన్నమాట అది పెళ్ళయి కాపరానికి పోతే మా పిల్లల్ని కూడా దానివెంట పంపాలేమోనని బెంగగా కూడా ఉంది. ఎన్ని సంబంధాలు వచ్చినా నేరు ఇవ్వపడలేదుగాని నువు చెసుకునేట్టుంటే దాన్ని ఈ క్షణం ఇచ్చేయ్యటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాననుకో. ఏమంటావు? తొందర లేదు. ఆలోచించు” అన్నాడు చలపతి.

దాసు వెంటనే సమాధానం చెప్పలేదు. అతను ఆలోచిస్తున్నాడు. తన భార్య పోయిందని వెలియగానే చలపతికి

ఆలోచన కలిగింది. అందుకే ఈ ఆస్థాయతా, ఈ స్నేహ
 భావమూ, ఆతిథ్యమూ, ఈ సినిమా సందర్శనమూనూ. దాని
 కేమీ సందేహం లేదు. చలపతి ప్రవర్తన కంటటికీ ఇప్పుడు
 అర్థం తెస్తున్నది... ఆ క్షణంలో దాను పట్టుకోలేకపోయి
 నాడు గాని, చలపతి అన్న మాటకూడా ఇప్పుడర్థం తెలు
 స్తున్నది. 'ఉద్యోగం చెయ్యకపోతే మాత్రమే? నీకు
 బోలెడంతరాబడిఉన్నది అనే అర్థం వచ్చేట్టు చలపతి అన్నాడు.
 నిజానికి తన ఆస్తి పాస్తులను గురించి చలపతికేం తెలుసూ!
 తాను కాలేజీలో చదివేటప్పుడు ఆస్తి పాస్తులను గురించి తాను ఆప్త
 స్నేహితుల దగ్గర కూడా మాట్లాడి ఎరగడు. నిజంగా తన
 కేసాటి ఉన్నదో తెలుసుకోగలగదులకు చలపతి ఆ మాట
 అని ఉంటాడు. దాను అట్లా బయటపడేవాడు కాదు... చల
 పతిని చూసిన మగుక్షణానే తన భార్య పోయిన సంగతి
 ఎందుకు చెప్పవలసి వచ్చిందో దానుకు ఎంత ప్రయత్నిం
 చినా జ్ఞాపకం రాలేదు. ఒకసారి చదివిన పుస్తకంలోనుంచి
 ఉజ్జనకొద్దీ వాక్యాలు ఏకగుపు పెట్టగలతనకు మనుషుల
 నోటి మాటలు జ్ఞాపకం రాకపోవటం ఆశ్చర్యంగా ఉండ
 టమేకాక, ఒక్కోసారి ఇబ్బందిగా కూడా ఉండేది. తన
 తల్లి ఎన్నో చిత్ర విచిత్రమైన మాటలు అంటుంది. కాని
 'నువ్వు ఇట్లా అన్నావు' అని ఆవిడకు వప్పజెప్పటానికి దానుకు
 శక్తి లేకపోయేది.

తల్లి జ్ఞాపకం రాగానే దానుకు పిల్లలు జ్ఞాపకం
 వచ్చారు. వాళ్ళకు ఈ రాజ్యం మనుషులల్లే—కనీసం సగం
 మనుషులల్లే చేస్తుందేమో! తన కొంపలో తన పక్షం ఉండే

ఆడ దిక్కంటూ ఉంటు పిల్లలింత పాడుగారు. ఈ రాజ్యం తనను ఇవ్వపడి చేసుకుంటు తన పక్షం అవుతుంది మగవాడు, తనవల్ల ఏమీ కాదు. తాను ఆలోచించలేదుగాని, మళ్ళా పెళ్ళాడటం ఏమంత చెడ్డ ఆలోచన కాదు...

“నేను మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోవటం గురించి ఆలోచించనేలేదు తాపీగా కూచుని ఆలోచించాలి. ఈ రెండు మూడేళ్ళలో బ్రహ్మచర్యానికి అలవాటు పడ్డానేమో... అయినా ముందుమీ చెల్లెలు అభిప్రాయం ఒకటి తెలుసుకోవాలిగా?” అన్నాడు దాసు.

“అయ్యో, దాని ఇష్టంలేకుండా ఎట్లా? దాని పూర్తి ఇష్టంతోటే ఏ సంబంధం చేసినా? ఇదివరకు తిరగ గొట్టిన సంబంధాల్లో నూటికి తొమ్మిది దానికిష్టంలేక తిరగ గొట్టినవే” అన్నాడు చలపతి.

చలపతి ఆడే పచ్చి అబద్ధాలకు దాసు లోలోపల విసుక్కున్నాడు

“వీడి చెల్లెలు కూడా ఇటువంటిదే అయితే చచ్చానే” అనుకున్నాడు దాసు.

“నానమ్మోయ్. నానొచ్చాడు” అంటూ వరండాలో ఉన్న గోపీ తలవాకిట తండ్రిని చూస్తూనే ఒక కేక పెట్టాడు. వాడంతకు పూర్వమే ఏ పాత గుడ్డనో పేలికలుగా చించి వాటిని ముళ్ళు వేస్తున్నాడు. వాటితో వాడేం చేద్దామనుకున్నాడో వాడికే స్పష్టంగా తెలియదు తండ్రిని చూస్తూనే వాడాపేలికలను అవతల పారేసి పరుగెత్తుకుంటూ తండ్రికి ఎదురు వెళ్ళి ఈగ ముసిరినట్టు ముసిరి, దాసు “ఊరు కోరా ఉండరా” అంటుంటే వినిపించుకోకుండా, లాల్చి జేబులో చెయ్యిపెట్టి మనీషర్సు తీశాడు.

ఈ సరికంనుంచి ఒక్కరోజు మాత్రమే దాసుకు విశ్రాంతి. మళ్ళీ సరికంలో అడుగు పెటాననుకుంటూ దాసు కొడుకు చేతిలో పర్సు బలవంతాన లాక్కుని, దానికోసం జోరీగలాగా మీడికివచ్చే సువుత్రుణ్ణి ఒక్క విదిలింపు పది లించాడు.

కూతవేటు దూరంలో తన నాయనమ్మ ఉండగా తండ్రి తనను ఇంత తృణీకార భావంతో చూడటం భరించలేక గోపీ, “ఒమ్మో, ఓరిబాబో” అంటూ శోకాలు పెడుతూ నేలమీద పడి పొర్లిగింతలు పెట్టసాగాడు. గజేంద్రుడి మొర ఆలకించిన శ్రీ మహా విష్ణువులాగా, తులసికోట దగ్గర కూచుని రాలిన గాదమాకులు విస్తళ్ళు కుదుతున్న

వెంకమ్మగారు నెత్తిమీది ముసుగు సవరించుకుంటూ ఆదరా బాదరా వచ్చి తన ముద్దుల మనుమడు నేలమీద పడి పొర్లి గింతలు పెడుతున్న భయంకరమైన దృశ్యం చూసింది. ఆవిడ గుండె తల్లడిల్లిపోయింది.

“ఇంకా ఇంట్లో అడుగు పెట్టకముందే వాణ్ణి చంపే స్తున్నావటా? నీ కీ దుర్బుద్ధి ఎప్పుడు పోతుందిరా? వాణ్ణి ప్రాణాలతో ఉండనీవా ఏమిటి?” అని ఆవిడ తన కుడుకు నడిగి, సమాధానం కోసం ఆగకుండా “నా తండ్రే! నే చచ్చి పోయినానే! ఏం కావాలో నాయనమ్మకు చెప్పమ్మా?” అంటూ చేతులు రెండూ చాచి మనవడి దగ్గరికి రానిచ్చి చచ్చే తన్నొకటి తన్ని మళ్ళీ శోకాలు మొదలు పెట్టాడు.

ఈ సమయానికి భాగ్యమ్మకూడా బావి దగ్గిర్నుంచి వచ్చింది. ఆవిడ తమ్ముణ్ణి చూడగానే ఆగి “ఏంరా? వాణ్ణి చేర్చుకున్నారటగా?” అంది.

“ఆ, వాడు సాయంకాలం ఇంటికి రాలా?” అన్నాడు దాసు.

“సాయంకాలం రానూ వచ్చాడు, మళ్ళీ ఈ పూట వెళ్ళినూ వెళ్ళాడు. ఇక్కడా అక్కడా కూడా నడవాలటగా వాపా!” అన్నది భాగ్యమ్మ.

“నడవనీ అరిగిపోడులే” అన్నాడు దాసు.

ఈ సమాధానం భాగ్యమ్మకు పూర్తిగా అసంతృప్తి కలిగించింది. అందుకని ఆవిడ మరింత ఉత్సాహంతో మేనల్లుడికేసి పరిగెత్తి, అప్పుడే వాణ్ణి చూసినట్టుగా, “అయ్యో!

ఇదేమిటి? చూ నాన్నే? ఎందుకురా ఏడుస్తున్నావూ? లే, లే! అంటూ వెళ్ళి తాను కూడా ఒక గాడిదతన్ను తిన్నది.

తన తల్లి అక్కగారూ గోపీచేత తన్నులు తినటం చూసిన తర్వాత కళ్ళు కాస్త చల్లబడి దాసు లోపలికి అడుగు పెట్టాడు. అక్కడ తన రెండో కొడుకు సత్యం ఒక పక్కగా చూచుని తాపీగా విభూదిపండు తింటూ ఉండటం కంటపడగానే దాసుకు మండిపోయింది. సత్యం, మూతీ, గడ్డమూ, బుగ్గలూ తెల్లగా ఉన్నాయి.

దాసు గట్టిగా కేకలు పెడుతూ “నీడికి విభూది పండ చ్చినవాళ్ళెవరు? ఇంకో చోట్ల చింత ముద్దుల కూడేరాటి జోనమైనా ఈ ఇంట్లో పనిచేసేవారును లేకపోతే ఎవ్లా?” అన్నాడు. ఈ మాటలను చూసి పడగానే భాగ్యమ్మ అదృశ్యమయింది. వెంకమ్మ మాత్రం లోపలికి వచ్చింది.

“ఏమిటా పాపం, తల్లి లేని వెధవను ఏడిపిస్తావూ? నీ డబ్బుల సంచి వాడికోక్షణం ఇచ్చేదూ! ఈ లోపల తింటాడా ఏం?”

“నే నివ్వను. ఇటువంటి ముద్దులు నా దగ్గి వాడి నన్నా ఎక్కువగా కుడవొద్దని నీ కెన్నోసార్లు చెప్పాను. లాభం లేకుండా ఉంది” అన్నాడు దాసు.

“ఏమిటోయ్, పడుతున్నా గదాలని అనరాని మాటా, అనే మాటా ఆలోచించకుండా నోటికొచ్చినట్టు

మాట్లాడుతున్నావే. ముద్దులు కుడవట మేమిటి?" అంది వెంకమ్మ రౌద్రంగా.

“నా దగ్గర అంత అభిమానం ఉన్నదానివి వాడిచేతి గాడిదతన్ను లెట్లా తింటావో నా కర్థంకాలేదు” అన్నాడు దాసు.

“అదంతా నా యిష్టం. నువ్వేం చెప్పనక్కరలేదు. నువ్వేమనుకుంటున్నావో, వాడు పరాయివాడు కాదు. డబ్బంతా నువ్వే సంపాదిస్తున్నా ననుకుంటున్నావు. పుట్టి నప్పటినుంచీ నువ్వే సంపాదించావా? వాడికి కాసేపు డబ్బులు ఇవ్వరా అంటే గింజుకుంటావేం? అయ్యో, తల్లి లేని పిల్లవాడేఅని అందరికీ ఉందిగాని, నీకు లేదేం? వాడు నీకేం శత్రుత్వం చేశాడూ?” అన్నది వెంకమ్మ.

తల్లి ధాటీగా మాటాడటం విని ఎటునుంచో భాగ్యమ్మ కూడా వచ్చింది.

“నాకు స్కూలువేళ అవుతున్నది. ఈ సవాళ్ళన్ని టిక్ సేమ ధానం చెప్పటానికి నాకు వ్యవధిలేదు వాణ్ని చీటికిమాటికి తల్లిలేని వెధవ అనకు. వాడికి తల్లి రాబో తున్నది. నేను పెళ్ళి చేసుకుంటున్నా మళ్ళీ” అంటూ దాసు తువాలు తీసుకుని బావిదగ్గరికి చరచరా వెళ్ళిపోయినాడు.

“ఏమిటేమిటి? ఎవర్రా? చెప్పేది సాంతం చెప్పరా!” అని తల్లి, అక్కా అనేమాటలను దాసు వినిపించుకోలేదు.

తల్లి-కూతుళ్ళిద్దరూ ఒకరిమొహం ఒకరు చూసు కున్నారు.

“ఇంకేం?” అన్నది వెంకమ్మ. “అందుకనే కొడుకు మొసూంచూస్తే వాడికి వాళ్ళ అంత పడకుండా పోయింది!”

“అవునుగానీ, వాడు నిన్నపోయి ఇవాళో చచ్చాడు గదా, ఈలోగా సరిబంధం ఎప్పుడు చూశాడో” అన్నది భాగ్యమ్మ, తల్లి చాట వినిపించుకోకుండా

“ఎవరో ఆ మహాతల్లి. ఇంకా మూడుముళ్ళూ పడక ముందే తండ్రి కొడుకులను వేరు చేసినట్టున్నది” అన్నది తల్లి, కూతురి ఆలోచన లక్ష్య పెట్టకుండా.

“ఏమో ఈ ఆలోచన ఎంతకాలంనుంచి ఉందో! ఒకరితో చెయితాడా పెడతాడా?” అన్నది భాగ్యమ్మ తనలోతాను మాటాడుకుంటూ.

తన తల్లిని, అక్కనూ ఒక గంగు వేయించటానికని దాసు ఈ మాట అనేనరకగా అతని మనస్సులో గుంజాటన సాగుతూనే ఉన్నది. రాజ్యాన్ని పెళ్ళి చేసుకోవటం విషయం అతను ఏ నిర్ణయానికీ రాలేకపోయినాడు. తిరిగి ఇంటికివచ్చి తన పిల్లల్ని చూసేసరికి, కనీసం వాళ్ళకోసమన్నా రాజ్యాన్ని చేసుకుంటే గాగుండు ననిపించింది. కాని అప్పటికీ అతను పూర్తి నిర్ణయానికి రాలేదు. ఆఖరుకు ఎవరో తననోట ఆ మాట పలికించినట్లయి, తల్లితో మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోబోతున్నానని అనెయ్యటం జరిగిన అనంతరం దాసు మనసు రాజ్యాన్ని పెళ్ళాడటానికి రూఢి చేసుకున్నది.

ఐతే ఇంకా ఒక చిన్న అడ్డంకి ఉండనే ఉన్నది—
రాజ్యం తన అభిప్రాయాన్ని చలపతిద్వారా దాసుకు

తెలియజేయవలసి ఉన్నది. ఎవరు చూశారు? చలపతి దగ్గ
 ర్నుంచి మళ్ళి ఈ ప్రస్తావనే రాకపోవచ్చు. వస్తుందని దాసు
 అంతరాత్మను తెలుసుగాని వచ్చేదాకారాదని అనుకోవటమే
 మంచిది. అందుచేతనే అతను తల్లి అక్కా ఎన్నిసార్లు గుచ్చి
 గుచ్చి అడిగినా తాను చేసుకోబోయే పిల్లను గురించి ఒక్క
 విషయంకూడా బయటపెట్టక, “చెప్పే సమయంవస్తే నేనే
 చెబుతాగా?” అని తప్పించుకున్నాడు.

చివరకు ఆ సమయం రానే వచ్చింది. చలపతి దగ్గ
 ర్నుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. అందులోనే రాజ్యం దాసుకు
 స్వయంగా లేఖ రాసింది. ఆమె రాసిన లేఖను దాసు
 చాలాసార్లు చదువుకున్నాడు.

రాజ్యం ఇంగ్లీషులో ఈ విధంగా రాసింది.

“ప్రియమైన దాసుగానూ.

మా అన్న కూ మీకూ జరిగిన సంభాషణ గురించి
 మా అన్న నాతో చెప్పాడు. నేను చాలా దీర్ఘంగా ఆలోచించి
 మా అన్న సూచనకు ఒప్పుకున్నాను. ఇది నేను బుద్ధిపూర్వ
 కంగా ఇచ్చిన అంగీకారమే నాకు ఎవరి ఒత్తిడి లేదు. మీ
 అభిప్రాయం నూకు తెలియజేయండి.”

చాలా చిన్న ఉత్తరం. దాసు అవసరానికి పనికివచ్చే
 విషయం మాత్రమే అందులో ఉంది. ఈ ఉత్తరంలో
 పోలిస్తే చలపతి చాలా సోదిరాశాడు. ఆనాడు సినిమా
 చూసి వస్తుండగా తనకు తట్టిన అలోచన గురించి తన చెల్లె
 లికి తాను ఎట్లా చెప్పిందీ, ఆమెకు అంతకు పూర్వమే
 దాసుభార్య పోయిందని విని ఎంత విచారం కలిగిందీ,

ముఖ్యంగా దాసు పిల్లల్ని తల్లిలేని పిల్లల్ని తలుచుకుని
 ఆమె ఎంత పరితపించిందీ, తాను సూచించటమే వ్యవధిగా
 ఆమె ఎట్లా పెళ్ళికి ఒప్పుకున్నదీ చలపతి చాటభారతం
 రాశాడు రెండు ఉత్తరాల్లోనూ గల తేడా చూసుకుని
 రాజ్యం అన్నవంటిది కానందుకు దాసు చాలా సంతోషం
 చాడు.

ఈ విషయంలో చలపతి మనసు ఎట్లా పనిచేసిందీ
 దాసు చూసినట్టు ఊహించ గలిగాడు. కాని రాజ్యం
 మనస్సు ఎట్లా పనిచేసిందీ అతనికి కొంచెమైనా ఆచోక్తి
 దొరకలేదు. రాజ్యం ఎట్టి జంజాటనా పడకుండా తనను
 పెళ్ళాడటానికి ఒప్పేసుకుందని దాసు నమ్మాడు. వెనక్కు
 తిరిగిచూసుకుంటే తనను మొదటిసారి చూసిన క్షణంనుంచీ
 రాజ్యానికి తనమీద ఏదో అభిమానం ఉన్నట్టే దాసుకు
 తట్టింది. ఆమెమీద అతనికి ఏదో ఒకవిధమైన మమకారం
 ఏర్పడింది. తనకన్న చాలా చిన్నదై వుండికూడా తనను
 పెళ్ళాడటానికి ఒప్పుకున్నందుకు ఆమెపై అతనికి కృతజ్ఞత
 కూడా కలిగింది. కుర్చుటనమైన సమస్య పరిష్కరించుకొన
 టానికై ఆమె తనను పెళ్ళాడటానికి ఒప్పుకున్న సంగతి అత
 నికి తట్టననాలేదు. తనకన్న ఆమెకు మరి సరిబంధాలు
 తప్పక రావచ్చునని అతను అనుకున్నాడు. అందుచేత ఆమె
 తనని పెళ్ళాడటానికి ఒప్పుకోటాలో ఏదో త్యాగం ఉన్నట్టు
 అతనికి అనిపించింది.

(1)

“మళ్ళి పెళ్ళి చేసుకోబోతున్నాను” అని దాసు అన్నది లగాయతు వంటింతో తల్లికూతుళ్ళకు చాలా చర్చలు జరిగాయి.

ఈ మూడేళ్ళూ ఎంతమంది చెప్పినా, ఎన్ని సంబంధాలు వచ్చినా పెళ్ళి చేసుకోనన్నవాడు అకస్మాత్తుగా ఎవరికీ చెప్పకుండా ఎందుకు సంబంధం కుదుర్చుకున్నట్టా?” అని తల్లి ఆశ్చర్యపడింది.

“ఏమోతల్లీ, నిశ్చేపంలాంటి కొంపలోకి ఏ పెద్దమ్మను ప్రవేశబెట్టబోతున్నాడో!” అన్నది కూతురు.

“అవునే? వీడూ మర్యాదగల సంబంధం చేసుకోదలచినవాడైతే, ఎవరికీ చెప్పకుండా ఎందుకు రాయల్లే కూచున్నాడూ?”

“అదే నేనూ చూస్తున్నా. పిల్ల వెధవముండేమో!”

“మన శాఖ కాదేమో,”

“మన శాఖ కాకపోతే వీడాబాయిరి— ఏ శూర్దరిదో కాకుండావుంటే అంతే చాలు ”

“సూర్యనారాయణల్లే ఏ బోగందానో చేసుకోవటం లేదుగదా?”

“చేసుకున్నాడో, వాడికి పట్టినగతే వీడికి పడుతుంది. పురుగులుపడి పోతాడు.”

“నువ్వెన్నన్నా చెప్పు. వీడేదో దిక్కుమాలిన సంబంధం ఆలోచించే పెట్లాడు ”

“అసలేమీ లేదేమో, మన్ని ఉడకించటానికి అట్లా అన్నాడేమో?”

“ఇంతమాత్రానికే ఉడుకుతారా ఏం? ఏ పాకీ ముండనన్నా చేసుకోసీ ఎవరిక్కావాలి? ఇష్టముంటే కొంపలో ఉంటాం. లేకపోతే జానెడుపొట్టకు ఎంతకావాలి?”

రాజ్యం దగ్గర్నుంచి ఉత్తరాలు వచ్చాక దాసు తల్లికి, అప్పటికీ తాను చేసుకునే పిల్లనుగురించి కొన్ని వివరాలు చెప్పాడు మిగిలిన వివరాలు వాళ్ళకు రంగయ్య ద్వారా తెలిశాయి. ఎందుకంటే చలపతి రంగయ్యను ఒక నాడు తన ఇంటికి తీసుకువెళ్లాడు. రంగయ్య రాజ్యాన్ని గురించి అమ్మమ్మకూ, అమ్మకూ చెప్పాడు.

“నువు చూశావుట్రా ఆ అమ్మాయిని?” అన్నది భాగ్యమ్మ.

“చూశానమ్మా” అన్నాడు రంగయ్య.

“ఎట్లా వుంటుంది?”

“భలే బాగుంటుంది ” ఏ ఆడదైనా చాలా బాగుందనే వయసులో ఉన్నాడు రంగయ్య.

“ఎన్నేళ్లుంటే?”

“ఏమో నాకు తెలీదు. ఇరవై యేళ్ళుండొచ్చు. ”

“వాళ్ళు బాగా బతికినవాళ్లేనా?”

“వాళ్ళెల్లా చాలా బాగుంటుంది. వాళ్ళ పిల్లలు ఇంకా బాగుంటారు. ఎప్పుడూ ఆడపిల్లలతో ఆడుకుంటుంది.

“పిల్లలెవర్రా? దానికి పిల్లలున్నారా ఏం?”

“మేష్టరుగారి పిల్లలమ్మా?”

“సంగీతం పాడుతుందా?”

“ఏమో, నేను వినలా. ఇంటర్మీడియేట్ పాసయిందిట.”

“ఏడవకపోయిందీ. చదువుకున్న ముండకన్నా సాని ముండ మేలు.”

దాసు చేసుకోబోయే మనిషిని గురించి వెంకమ్మా, భాగ్యమ్మా తనివిదీరా వైనవైనాలుగా, తమ భావచాతుర్యమంతా పనియోగించి తమలో తాము మాట్లాడుకోవటము అయినతరువాత ఇరుగు-పొరుగు అమ్మలక్కలతో చెప్పకోవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. ఇంత కవిత్వం ప్రజల్లా పడకుండా ఉండటం భావ్యమా మరి?

దాసు స్కూల్-లోవుండే సమయాల్లో ఇంట్లో మీటింగులు జరిగేవి. తీసినకొద్దీ పాతర పెరిగినట్టు, దాసు పెళ్ళినిగురించి చెప్పుకుపోతున్నకొద్దీ అది ప్రపంచ విలయమంతదిగా పరిణమించినట్టయింది.

“చూశావుటమ్మా, సుబ్బమ్మక్కా? ఇట్లా పెళ్ళి చేసుకోబోతున్నానని మాటమాత్రం వాడన్నేడుగదా... పిల్ల ఎవరో, వాళ్ళ సాంప్రదాయ మేమిటో, అది ఇంతకాలం ఎందుకు పెళ్ళికాకుండా ఉందో, వాళ్ళు వీణ్ని ఎట్లా బుట్టలో వేసుకొని ఈ సంబంధానికి ఒప్పించారో, వాడి

కళ్ళలో ఏం కారిందల్లాలో, వాడి కేనుందు పెట్టారో ఆ పరమాత్ముడు తెలియాలిసిందేగాని నునకు తెలియనుగదా! - నాకు తెలీక అడుగుతున్నా. కన్న చచ్చిందాన్ని నేసింకా బతికే ఉంటినిగదా. తనతోబుట్టింది ఇట్లోనే ఉండగదా. మా ఇద్దరికీ కాబోలేమనె ఒక్కరికిన్నా పిల్లను చూపించు కుని మించీచెడ్డా కనుకోమనురుటమ్మా?... పెళ్ళికుతుంది కిరవే యేళ్ళుట. పాతికేళ్లే ఉన్నయ్యో, ముప్పయ్యో ఉన్నయ్యో! ఉన్నవయసెవరన్నా చెప్పుకుంటారా ఏం?

పెళ్ళి అయివుంటే ఆగుగుకుపిల్లల తల్లి కావలసిదన్న నూట. మా భాగ్యం నిశ్చేషంగా పన్నెండో ఏట పిల్లను కన్నా? ఎన్నెమ్మ పోట్లనుబెట్టుకుందగాని! ఇంకోటి చూచా? నీ పెళ్ళికిరావటం వాడికిష్టాలా? పెళ్ళిస్వప్న అంటే ఎప్పుడైతే మీకేం పోనిస్తూ అన్నాడు. అదేమిటా అంటే, ఏదో వీలైనరోజుచూసి తను ఒక్కడూ పెళ్ళి పెళ్ళి అయిందంటే అయిందనిపిస్తాట. లేకపోతే వాళ్ళకు ఖర్చులుపోతు, దిటమ్మోవ్. చూసావా, వాళ్ళంటే ఎంత తీవ్రం. కిబ్బాలు, లాంఛనాలూ ఏమిటా అంటే దయ్యంపట్టనట్టు నవ్వాడు... ఇంతకూ వాడి పెళ్ళి ఎందుకు తలపెట్టాడో నాకుమట్టుకు తెలీదు? ఆ పిల్లలిద్దన్నీ నాకు కాకుండా చెయ్యాలని! తల్లి లేని పిల్లలుగదా అని వాళ్ళకు చచ్చి చెడి నానా చాకిరి చేస్తుంటే పరాయివాడల్లే కళ్ళలో నిప్పులు పోసుకుంటాడు గదా! నాకు పిల్లల్ని పెంచటం చాతకాదుట! నేను పిల్లల్ని చెడిగొడుతున్నానుట!... విన్నావుటమ్మా! తన్నెవని పెంచా

రని వాడి ఉద్దేశం. ఇన్నేళ్ళు బ్రతికి ఇంటి వెనకాల చచ్చి
నట్లు. ఈ నాటికి వాడిచేత పిల్లల్ని పెంచటం చేతకాదనే
మాట పడ్డా. అలా అయింది చివరకు నా బ్రతుకు...!
ఎందుకూ స్పష్టంగా చెప్పే శాడుగా! తనకు పెళ్ళాం లేక
పోయినా ఇబ్బంది లేకుటగాని వాళ్ళకి అవసరంగా తల్లి
కావాలట. ఎవరన్నా వింటు నోటితో నవ్వుతానూ? ఇంతకూ
ఆ పిల్లల గీత బాగాలేదు. ఉంటే వాళ్ళయ్య పోనేపోదు.
అది పుణ్యాత్మురాలే. దాటిపోయింది. అటువంటి కోడలు
అందరికీ దొరకడమ్మో! ఎన్నడన్నా కోడలల్లే ఉందా?
నాకెంత కీర్తి తెచ్చింది? కోడల్ని గారాబం చేస్తావా అని
నన్నందరూ కోప్పడేవాళ్లు! అటువంటి కోడల్ని గారాబం
చేస్తే ఏం? నెత్తి నెక్కించుకుంటే ఏం?"

వెంకమ్మ చెప్పేదానో అభూతకల్పనా, కవిత్వమూ
చాలా ఉందని వినేవాళ్ళకు తెలుసు. అయితేమటుకేం?
చెప్పేదానికి ఊ కొట్టటమూ, పరామర్శించటమూ, చాటుకు
పెళ్ళి నవ్వుకోవటమూ వాళ్ళ కర్తవ్యం. నాల్గోపనే చేశారు.
వెంకమ్మ కవిత్వం. ఇంకిపోతున్నట్టు తోచినప్పుడు ఆవిణ్ణి
ఎగసనదోసే మాటలుకూడా వేసి ఆవిడచేత "పలికించారు"
ఈ వేడుక చాలా రోజులుసాగి, రాజ్యం పెళ్ళిచేసుకుని
దాసు ఇంటికి కాపరానికి రావటంతో అకస్మాత్తుగా అంత
మయింది.

దాసుకూ రాజ్యానికి పెళ్లి నిశ్చయంగా, నిరాడంబరంగా జరిగిపోయింది. దాసు ఈ వివాహానుంగుని ప్రత్యేకమైన ఆనందం ఏమీ వాంఛించలేదు. కనుక అతనిలో పెద్ద మా రేపిమీ కలగలేదు. రాజ్యాన్ని చేసుకుందామని నిశ్చయించి, ఆ నిశ్చయాన్ని బయటపెట్టిన తర్వాత ఆమె తన సొంతమైన భావం అతనికి ఏర్పడిపోయింది. అదొక కొత్త అనుభవమల్లే అతనికి నోచలేదు. ఆమె అతనిలో బలమైన ఉద్రేకం ఏదీ రేకెత్తించలేదు, ఏ సినిమా హాటు దగ్గిరో, రైల్వోనో కనిపించి అతనికి ఉద్రేకం కలిగించి పోయిన స్త్రీలెందరో ఉన్నారు. రాజ్యాన్ని తనదిగా భావించటంవల్ల అతనిలో కలిగిన ఉద్రేకం అందులో సహస్రాంశం లేదు.

కాని రాజ్యంలో చాలా మాన్పు కలిగింది. దాసును పెళ్లాడటం నిశ్చయం కాగానే ఆమె మనస్తత్వంలోనే చాలా మాన్పు కలిగింది. ఒక అద్దె ఇల్లు వదిలి మరొక అద్దె ఇంటికి పోయిన వాళ్ళకు వాత ఇంటి వివరాలు గతంలో లీనమైనట్టు నోచే విధంగా రాజ్యం, ఈ వివాహం స్థిరం కాగానే తాను పెళ్లిని గురించి పెట్టుకుని ఉండిన భావాలూ, ఆశయాలూ, ఆదిర్చాలూ ఒక్కసారిగా గతంలో జీర్ణించి పోయాయి. జీవిత వాస్తవం వాటిని గూపులేకుండా మింగేసింది. ప్రపంచంలో ఉన్న ఇన్ని కోట్ల మగవాళ్ళలో ఈ దాసు ఒక్కడే ఈ భర్త మిగిలినవాళ్ళంతా తనకు

సంబంధంలేని వాళ్లు, తన అన్నా, వనినే, దూరపు బంధువులు. ఇకముందు వాళ్లు అనుకునేవీ, అనేవీ, చేసేవీ తనను బాధించవు. పిల్లల్ని గురించి మాత్రమే రాజ్యం విచారపడింది. వాళ్లు అంత సులువుగా గతంలోకి వెళ్ళిపోయేట్టు కనపడలేదు. వాళ్ళు తనకు జ్ఞాపకం రాకుండా ఉండరు. వాళ్ళేం చేస్తుంటారో, ఎట్లా ఉంటారో అన్న విచారం కలగకుండా ఉండదు.

దాసుతో తన సంసారం ఎట్లా ఉండేదీ రాజ్యం ఉహించుకోలేక పోయింది ఆమె దగ్గిరిగా చూసిన దాంపత్యం తన అన్నా వదినెలది ఒకటే. అందులో తనకు ఆకర్షవంతమైన విషయమేమీ కనిపించలేదు. చలపతి ఒక్కొక్కప్పుడు తన భార్యను మనిషిగానే భావించనట్టుంటాడు. ఆవిడతో చెప్పకుండా తన ఇష్టం వచ్చిన పనులు చేస్తాడు. ఆవిడ తనంతట తాను ఏదన్నా సలహా చెప్పబోతే నోరు మూసేస్తాడు. ఇతర వేళల పెళ్ళానికి దాసుడల్లే ఉంటాడు. ఆవిడ ఎన్ని అబద్ధాలాడినా నమ్ముతాడు. ఆవిడ చెప్పిన దానికల్లా తల ఆడిస్తాడు. ఎప్పుడన్నా చలపతి పెళ్ళాన్ని చచ్చేట్టు కోప్పడతాడు కూడానూ. ఇప్పుడు నయం, రాజ్యం చిన్న తనంలో కొట్టేవాడు కూడానూ.

మొత్తామీద రాజ్యానికి అన్న కాపరం నచ్చలేదు. ఆ మొగుడు పెళ్ళాలకు ఒకరిమీద ఒకరికి తగినంత గౌరవం లేదు. ఒకరి మానసిక జీవితంతో రెండోవాళ్ళకు సంబంధం లేదు. అయినా వాళ్ళు సుఖంగా, ఆదర్శంగా కాపురం చేస్తున్నట్టే లోకం అనుకుంటున్నది.

తన అన్నమీద తన వదినకున్న దానికన్న తనకు దాసుమీద ఎక్కువ శౌరవం ఉన్నట్టు రాజ్యలక్ష్మి ఊహించింది. దాసు మంచివాడు. అమితంగా మాట్లాడడు. మనుష్యుల్ని తీసికట్టుగా చూడడు, ఎప్పుడూ తన విషయమే చూసుకునే వాడల్లే కనపడడు. పుస్తకాల్లో చెప్పినట్టుగా, తాను దాసును విడిచి ఒక్క క్షణం ఉండలేకపోవటం జరక్కపోవచ్చునుగాని అతన్ని మోసంచేసి, అతనితో అబద్ధాలాడవలసిన అవసరం తనకుండదనీ రాజ్యం నమ్మింది. తనకు దాసు ఇంట్లో ఇప్పటికన్న ఎక్కువ స్వతంత్రం ఉంటుంది. చలపతి ఇల్లు పరాయిల్లని అప్పుడప్పుడూ తెలియజేస్తూంటుంది. తన వదినె-ఆచిడకు చలపతి ఇంటిమీద ఉన్నచాటి అధికారం తనకు దాసు ఇంటిమీద ఉండదా?

దాసు పెళ్ళికి చలపతివేపు బంధువులు ఇద్దరో ముగ్గురో వచ్చారు, అందరూ కూడా చలపతినే, రాజ్యాన్ని అభినందించారు. రాజ్యం మేనమామ మటుకు 'ని కోసం విచారిస్తున్నాను' అని రాజ్యానికి తెలిస్తే ఇచ్చాడు. దీన్ని దాసుకు తెలీకుండా చలపతి దాని పెట్టాడు. ఉదయం పడినూచి పన్నెండు లోపల పెళ్ళి అయిపోయింది. భోజనాలయిన తర్వాత నూతన వధూవరులు ముందు గదిలో కూర్చుని సూర్యులున్నారని ముఖ్యంగా తమ తమ బంధువుల్ని గురించి చెప్పుకున్నారు. రాజ్యం తన మామ ఇచ్చిన తెలిగ్రాం గురించి చెప్పింది.

“మంచివాడు, మనసులో ఉన్నమాట అన్నాడు!”
అన్నాడు దాసు.

“మాటలతో ఏమవుతుంది? తను ఇన్నేళ్లు చూస్తూ ఉరుకున్నాడుగాని నాకు సంబంధం ఒకటి చూడలేదే?” అన్నది రాజ్యం.

దాసు కొంచెం ఆలోచించి, “పెళ్ళిఅయి మొగుడు పెళ్ళాల్లో యెవరో ఒకరు సోయేదాకా ఆ దాంపత్యంగురించి ఎవరూ ఏమీ చెప్పటానికి లేదు. పెళ్ళిళ్ళనుగురించి ఆదర్శాలు జాస్తి అయినకొద్దీ పెళ్ళిళ్ళు అధ్యాత్మంగా ఉంటున్నాయి” అన్నాడు.

“పెళ్ళి చేసుకునేవాళ్ళు ఒకరిమీద ఒకరికి ఇష్టం వుండి చేసుకుంటే ఏ చిక్కా ఉండదు” అన్నది రాజ్యం.

“మగవాళ్ళ ప్రపంచానికీ ఆడవాళ్ళ ప్రపంచానికీ మధ్య ఒక అగాధం ఉండగా ఏంచూసి ఇష్టపడతారు. ఈ కాలం కుర్రాళ్ళు ఆడదాని ఫావన్లు చూసి ముచ్చట పడల్సిందే. సంఘంలో మగవాళ్ళకూ ఆడవాళ్ళకూ చదువు లోను, బుద్ధులులోనూ ఇంత వ్యత్యాసం ఉండగా ప్రేమ వివాహాలు సాధ్యంకాదు ఇంచుమించు సగం పెళ్ళిళ్ళు నీ పెళ్ళిలాగే, ఎదుటున్నవాడు పెళ్ళి కొడుకన్న లెక్కలో జరుగుతాయి, ప్రస్తుతం ఇంతే. నీ అదృష్టం బాగుందా సుఖపడతావు లేమా, కనపడే లక్షణాది ఆడవాళ్ళలోనువ్వాక తెవి.”

జీవితంలో ఆనందం ఉండవచ్చునన్నభ్రమ దాసులో కాస్త యునా ఉన్నట్టు కనపడలేదు.

“మీరు కొంతకాలం సంసారం ఈదారుగనుక విరక్తిగా మాటలాడుతున్నారు. కొత్తగా పెళ్ళి అయ్యేవాళ్ళకు ఏదో ఆనందం చాలని ఉండదా?” అన్నది రాజ్యం.

దాసు నవ్వాడు.

“ఆనందం కావాలంటే కష్టపడి సృష్టించుకోవాలి గాని దానగుణలు అది ఎప్పుడన్నా వస్తుందా? అందులోనూ భ్రమలవల్ల కలిగే ఆనందం ఎంతకాలం ఉంటుంది? నీ ఆనందానికి తోడుపడేవాళ్ళకన్న అడ్డుతగ్గేవాళ్ళెక్కువ విరికి కలక్క వంజేస్తుంది?”

“మిగిలినవాళ్ళు ఎట్లావున్నా చేసుకున్న భార్యా భర్తలు ఒకళ్ళకొకరు ఆనందం యివ్వగలిగితే—”

రాజ్యం ఆ వాక్యం పూర్తిచెయ్యలేదు

“నువ్వు ప్రణయకథలు చదివి చెడిపోయినావు. అందులో ప్రేమించిన జంటలకు వేరే త్రీశంకుస్వర్గం కల్పిస్తారు కథకులు. కాని అటువంటి త్రీశంకు స్వర్గాలు జీవితంలో ఎక్కడున్నాయి? ప్రపంచంలో భార్యాభర్తల సంబంధం ఒకటేనా? తల్లులూ, తండ్రులూ, తమ్ముళ్ళూ అక్కచెల్లెళ్ళూ, పిల్లలూ, ఇరుగు పొరుగులూ, అఖరుకు నాకర్లు, యజమానులూ ఉన్నారు. మొగుడు పెళ్ళాలు చాల మంచిపాళ్ళే అయినా ఈ పెళ్ళిలందరూ సుఖపడ నిస్తారా?”

దాసు ఇంత నిరాశావాది అని రాజ్యం ఊహించలేదు. అతను జీవితంలో గాఢ పడ్డవాడై కనిపించడం పెక్కి.

మీ రెన్నడూ సుఖపడలేదా? మీ మొదటిభార్యతో అయినా?” అన్నది రాజ్యం సాహసించి.

“సుఖపడకేం? చాలా సుఖపడ్డాను. ఇప్పమైన పుస్తకాలు చదివితే ఆనందంగా వుంటుంది. కష్టపడి ఏదన్నా

సాధిస్తే ఆనందం వుంటుంది. జీవితాన్ని అర్థంచేసుకోవటంలో కూడా ఆనందం ఉంది. ముఖ్యంగా మనుషుల్ని బాగా అర్థంచేసుకోగలరా?" అన్నది రాజ్యం.

దాసు నవ్వాడు. "మనుషుల్ని గురించి సామాన్యంగా పొరపాటుపడను" అన్నాడు.

"నే నెరిగిన మనిషి నెవర్ని గురించన్నా చెప్పండి." మీ అన్నను గురించి నే నేమనుకుంటున్నానో తెలుసుకోవాలని ఉందా?"

"ప్రాసీ, ఆయనను గురించే చెప్పండి" అన్నది రాజ్యం.

"ఈ పెళ్లికి నిన్ను బలవంతా న వప్పించ లేదుగదా?" అన్నాడు దాసు.

"ఎబ్బే లేదు. నేను మీకు రాశానే?" అన్నది రాజ్యం.

"అందుకే అనుమానం కలిగింది" అన్నాడు దాసు.

రాజ్యం ఆ విషయం అంతటితో పొనిచ్చింది.

కాస్సేపుండి దాసు, "నికు ముందుగా తేలియటం మంచిది. మా ఇల్లు భూలోకనరకం."

దాసు ఏమీ దాచకుండా తన తల్లిని గురించి, అక్కను గురించి పిల్లల్ని గురించి రాజ్యంతో చెప్పేశాడు.. అతనట్లా చెప్పటం స్నేహపూర్వకమైన చర్య. మనసులో ఉన్న మాటలు చెప్పకోటానికి దాసుకు ఆపులేవరూ లేరు. చాలా ఏళ్ళకు రాజ్యం దొరికింది. తన మనసును బాధించే విషయాలు చెప్పకోటంవల్ల మనస్సుకు సుఖం కలగటమే

కాక రాజ్యం ఈ విషయాలన్నీ విన్నంతమాత్రానే ఆపు
రాల్సేనట్లుగా దాసుకు తోచింది.

అయితే రాజ్యం అచ్చగా ఆపురాలల్లే, ఆపుకు కష్టాలు
పంచుకుని సానుభూతి పొందేదానల్లే ఈ విషయాలు విన
లేదు. కొంత స్వార్థంతో, ఈ విషయాలు తనకు కూడా
సంబంధించ బోతున్నాయన్న భావంతోనే విన్నది.

11

రాజ్యం అత్తవారింట అడుగుపెట్టింది. అత్తగారేసి,
ఎదినెగాని చూసింది. ఈ ఇంట్లో తనకు ఏ అధికారమూ
లేకుండా చెయ్యటానికి వాళ్ళు ప్రయత్నిస్తారని ఆమె కనుగొన్నది.
ఆమె జీవితంలో ఎన్నడూ ఎవరితోనూ సంఘర్షణపడి ఎర
గదు ఎప్పుడూ పరిస్థితులకు తల ఒగ్గుతూనే వచ్చింది. కాని
మొకమ్మనూ భాగ్యమ్మనూ చూడగానే రాజ్యానికి “వీళ్ళి
పెత్తనం నేను ఒప్పుకోను, వీళ్ళు నాదారికి రావలసిందేగాని,
వాళ్ళ దారికి నేను చచ్చినా రాను” అనిపించింది ఈ
భావం రాజ్యానికి ఎంతో ఉత్సాహాన్నిచ్చింది.

రాజ్యానికి ఇటువంటి ఆలోచన గలగటానికి కార
ణాలు చాలా ఉన్నాయి. ఆమె చదువుకున్న పిల్ల. చదువు
వల్ల ఇంకేమీ అబ్బకపోయినా చదువులేని వాళ్ళకు ద

తృణీకార భావం ఒక్కటి తప్పనిసరిగా అబ్బింది. అదికాక
 ఆమె అదివరలో ఇతరుల నిర్ణయాలకు తల ఒగ్గిందంటే
 ఇటువంటి పురాతన వ్యక్తుల కెన్నడూ తల ఒగ్గలేదు. ఈ
 వెంకమ్మ భాగ్యమ్మలవంటి మనుష్యుల అభిప్రాయాలను
 ఆమె యెన్నడూ ఖాతరు చెయ్యలేదు ఇంకొక విషయమే
 ముఖ్యం ఇదివరకూ తాను అవివాహిత కనుకనూ, తన
 వివాహం ఇతరులు చెయ్యవలసిందే కనుకనూ రాజ్యాన్ని
 ఒక విధమైన అసమర్థతా భావం పెట్టాడుతూ వచ్చింది.
 పెళ్ళి అయిపోవడంలో ఆమెలో కలిగిన మానసిన పరివర్తన
 ఈ అసమర్థతా భావం తుడిచిపెట్టుకుపోయింది. ఇప్పుడిక
 తను ఎవరికీ తల ఒగ్గనక్కరలేదు. రెండో పెళ్ళివాణ్ణి
 పెళ్ళాడే అన అసమర్థతను పరిహారం ఇచ్చుకున్నది. ఇక
 తను ఎవరికీ వెగననవిసంలేదు. ఇప్పుడు తననున్న బాధ్యత
 మూవస్తూ తన భర్త కే. అదృష్టవశాత్తూ అతను అదివరకే తన
 పక్షమై ఉన్నాడు. ఒక వేళ అతను తన తల్లిని గురించి,
 అక్కను గురించి తన భావాలు బయటపెట్టి ఉండకపోయినా
 అతను తన పక్షం ఉండడని ఆమెకు సందేహం కలిగిఉండేది.
 అటున ఈ సందేహానికి అవకాశం ఏదీ?

వెంకమ్మ భాగ్యమ్మ కూడా కొత్త పెళ్ళి కూతుర్ని
 అట్టే పలకరించటానికి ప్రయత్నించక బెట్టుగా ఉన్నారు.
 వాళ్ళి దృష్టియందీ రాజ్యం ఎటువంటి అర్హత లేని మనిషి.
 “ముండను తెచ్చినట్టు తెచ్చాడు పెళ్ళాన్ని తెచ్చినట్టు
 తేలేడు” అని వాళ్ళు అదివరకే అనుకుంటున్నారు. దాను
 పెళ్ళి తాము చూడలేదు. తోడగుడకుడా లేకుండా

రాజ్యం కాపరానికి వచ్చింది అటువంటి మనిషి జగ్గిర
లాంఛనాలూ, మర్యాదలూ అవసరంలేదు ఒకవేళ రాజ్యం
తనుపట్ల వినయవిధేయతలు కనబరిచి, కాళ్ళా నేళ్ళాపడే
కొంతకాలం తపస్సు చేస్తే నాల్గిదరూ అనుగ్రహించి కనిక
రించి ఆమె “పప్పులు మన్నించే వాళ్ళేమో. కాని రాజ్యం
అటువంటి ప్రయత్నంలో ఉన్నట్టు కనపడలేదు.

“ఆపిడ మా అమ్మ, యివిడ మా అక్కయ్య,
వాడూ వాడూ, నా పిల్లలు” అని రాజ్యానికి దాసు
పరిచయం చేశాడు.

రాజ్యం అదరికేసి దైర్యంగా చూసింది. ఎవరూ
మాట్లాడలేదు.

“నేను స్నానంచేసి బట్టలు మార్చుకోవాలి” అని
రాజ్యం అందర్నీ ఉద్దేశించి చెప్పి తన భర్త పడక గది
లోకి వెళ్ళిపోయింది. ఆమె తన పెట్టెలూ పక్కదూర్ట
అందులోనే పెట్టించుకున్నది.

తర్వాత కొంతసేపటికి రాజ్యం ఇవతలికివచ్చి భాగ్య
మ్మను చూసి, “ఏమండీ వదినెగారూ—నా పిల్లలంతా ఒక
సారి చూపిస్తారా?” అన్నది.

“చూపించటానికేముంది. మహారాజుగా చూడ.
సావిడీ, పంచా, నట్టిల్లా వంటలుల్లా, దొడ్డి, న్ననాల
గదీ—ఇందులో గురుపట్టనిదేముంది. పడకటిల్లు చూడనే
చూశావురా?” అన్నది భాగ్యమ్మ

రాజ్యం స్నానం చేసివచ్చి తన గదిలో ప్రవేశించింది. ఆమె బయటికి వచ్చిన జాడలేదు.

“ఏమిటి దీని ఉద్దేశం? ఆంగురంగా అని పోయి గదిలో కూచున్నది పనీ పాడు చెయ్యదా ఏం? మనం కాచి పోస్తానుకుంటున్నదా? తనకోసం మొగుడు వంటలక్కను పనిదాన్ని పెట్టాడనుకుంటున్నది గామాలు!” అని తల్లి కూతుళ్ళు తమలో తాము రుస రుసలాడుకున్నారు.

ఆ పూట దాసు అన్నం తినబోతూ రాజ్యాన్ని కూడా తనతోబాటు భోజనానికి పిలిచాడు. ఇద్దరూ కలిసి అన్నం తిన్నారు. తర్వాత దాసు స్కూలుకు వెళ్ళాడు. రాజ్యం వెళ్ళి గదిలో కూర్చున్నది

మధ్యాన్నం దాసు ఇంటికి వస్తాడనగా వెంకమ్మ “అన్నట్టు చూటివాడేదే?” అని కూతురిని అడిగింది.

“నీమో నేను చూడలేదే?” అన్నది భాగ్యమ్మ.

ఇద్దరూ చేరి ఇంటి కప్పెగిరిపోయేట్టు “ఒరే నాన్నా చిన్నాడా? సత్యం?” అని కేకలు పెట్టారు.

రాజ్యం తనగది వాకిట్లోకివచ్చి నిలబడింది! ఆమె చంకలో ఉన్నాడు సత్యం.

తల్లికూతుళ్ళకు ఏమనాలో తెలియలేదు.

“పిల్లవాడికోసం జామున్నరనుంచీ వెతుకుతుంటే దగ్గరి పెట్టుకుని మాట మాత్రం చెప్పకూడదా?” అన్నది వెంకమ్మ.

“ఇప్పుడేగా వెతుక్కుంటున్నారా?” అన్నది రాజ్యం.

“ఇప్పుడు వెదుక్కోవట మేమిటి? జామున్నర క్రింద ననగా ఓడికి అన్నం వేళయితేనూ?” అన్నది వెంకమ్మ. ఆవిడ జామున్నర లెక్క వెసులేదికాదు.

“పది గంటలకు వాళ్ళ నాన్నగారితో పాటు తిన్నాడుగా? ఒంటిగంటకట్లా మళ్ళీ అన్నమా?”

“ఇవాళంటే ఇవాళో చ్చావు నీకు తెలుసాయేం వాడెప్పు డెప్పుడు తినే?” అన్నది అత్తగారు.

“తెలియదుగాని ఓదిగంటలకు అన్నం తిన్న పిల్లవాడు మళ్ళీ ఒంటిగంటకట్లా తినక్కర్లేదని తెలుసు. మీరన్నట్టు జామున్నర కిందటే వాడికి తిండివేళ అయితే ఆకలికి ఏదవడే?” అన్నది రాజ్యం.

“నీతో అధిక ప్రసంగం చెయ్యటానికి నాకు తీరిక లేదు. పిల్లవాణ్ణి ఇలా ఇచ్చేయ్యి” అన్నది అత్తగారు.

“వాడికి కావలసింది నే చూస్తానులెండి. మీకు పిల్లల్ని పెంచటం గురించి సరిగా తెలిసినట్టు లేదు. వాడి పొట్ట చూడండి ఎలా బానల్లేడో! రొమ్ములేమో ఎందుకు పోయాయి నా వల్లకాకపోతే పెద్దవాడు మీరున్నాడు సలహా అడుగుతాను” అన్నది రాజ్యం వెటకారంగా.

వెంకమ్మ నిర్భాంతపోయింది. ఘాటుగా ఏమనాలో అని ఆలోచిస్తుండగా దాసువచ్చాడు.

కోడలిమీద ముంచుకొచ్చే కోపాన్ని వెంకమ్మ కొడుకుమీద వెళ్ళిగక్కింది.

“ఇదేమిటా? ఇట్లా దాపరించిందీ? పిల్లవాణ్ణి గదిలో పెట్టి దాచి ఇవ్వమంటే ఇవ్వదే? మూడేళ్లు వాణ్ని నా డొక్కలో పెట్టి పెంచించి దీనినాత పెట్టటానికట్రా? నుంచి పనే!” అన్నది వెంకమ్మ మొహం కండలూడబెరుక్కు టూ.

దాసు పెళ్లాం చూకలోవున్న తన రెండో కొడుకు వగక ఒకసారి చూసి “వాడికేం లోటువచ్చిందిప్పుడూ! మూతంతా విభూతి రంగులేదు. అది తప్పిస్తే జాట్లు దావ్వి నట్టుంది. మొహం తుడిచి కాస శుభ్రంగా ఉంచినట్టుంది. అందుకేనా నీకు మరబా?” అన్నాడు

“వాడికి అన్నం పెట్టక్కరలేదుట! వాడి పొట్టకు అప్పుడే దిస్టి పెంచి మహతల్లి” అన్నది వెంకమ్మ.

“నన్నే అన్నదానివి నా పెళ్లాన్ననవూ? నీ లెక్కలో నా పిల్లలకు సవితితల్లి వేగా? ఇక నాలో చెప్పి ఏం లాభం? నువ్వు గాభపడక వూరుకో. దానికి పిల్లలు పెంపకం గాగానే తెలుసు” అన్నాడు దాసు.

“నాకు పిల్లలు పెంపకం చాతకాదని అదివరకే అన్నావుగా? ఇంట్లో అడుగుపెడుతూనే దానిచేత కూడా అనిపించావూ! ఇంకేం?” అన్నది వెంకమ్మ

“నా చేత ఎవరూ అనిపించలేదు సుమండీ! అసలే పొట్టచెడి ఉన్న పిల్లవాడికి గంటకోసారి అన్నం పెట్టాలంటే మీకు పిల్లల పెంపకం తెలీదని నేనే తెలుసుకున్నా. వెనకటి కెవరో నా పేగెళ్లా తెలిసిందని అడిగినట్టుంది మీ రనే మాట” అన్నది రాజ్యం.

రాజ్యం మంచి తెగువమీరి ఉండటం కనిపెట్టాడు దాసు. కాని ఆమెను అడుపులో ఉంచడంలేదు. తన సహాయం కోరకుండా రాజ్యం తన తల్లిని వంచుకు రావటమే అతనికి కావాలి.

ఆమె చిన్నమెత్తు పనికి ఊడు రావటంలేదని, వెంకమ్మ కొడుక్కు ఫిర్యాదు చేసింది.

“నోడల్లా ఆ గదిలో కూచోమంటే దాని ఉద్దేశ్యం ఏమిటని?” అన్నది తల్లి. “నేను వంట క్కననుకుంటున్నదా? ఏమిటీ రాణీవాసం? నా కర్మం కాకుండా ఉండే!”

దాసు భార్యకేసి చూశాడు.

“నేను చేసేపని ఏదన్నా వ్రాతే చెప్పరాదా? దీనికి పంచాయితీ లెందుకూ? నేను గదిలో ఊరికే కూచోలేదు. పిల్లవాడికి వొక్కాలు వుపతున్నా. ఇందులో ఒకరు వంటలక్కెమిటి? ఒకరు పనిచునిషేమిటి? నాకూ వంట చేయటం చాలెసవును. కావలిస్తే వంటంత నేనే చేస్తా, వంటలక్కనా అని అడక్కుండానే!” అన్నది రాజ్యం.

“ఇంటి మనిషి ఇంటిపనులు కనుక్కుని చెయ్యాలిగాని ఒకరు చెప్పేదేమిటి?” అన్నది అత్తగారు.

“నేను చేస్తున్నది నా సొంతపని కాదు” అన్నది రాజ్యం.

“ప్రతిదానికీ నాతో చాడీలు చెప్పకండి. నేను తీర్పులు దిద్దేవాణ్ణి కాను. ఏదన్నా తేలకపోతే మీరూ మీరూ తేల్చుకోండి” అన్నాడు దాసు.

గోపీ మటుకు తన సవతి తల్లిని గురించి ఎటుగాని
జరిస్థితిలో పడ్డాడు. రాజ్యం ఇంకా కాషరానికిరాకపూర్వమే
వితంతువు లిద్దరూ వాడి మనస్సు బాగా విరిచి పెట్టారు.

“ఒరే, మీ నాన్న మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకుంటున్నాడా!
నీకు సవతి తల్లి వస్తుంది. నిన్నూ, నీ తమ్ముణ్ణి నానా
హింసలూ పెడుతుంది. అందుకే మీ నాన్న పెళ్ళి చేసు
కుంటున్నాడు. నువ్వంటే మీ నాన్నకు మరీ కోపం.
అవునా, కాదా? నీకు మీ నాన్న ఇష్టమూ, మే విష్టమూ?
నా తండ్రే! నే చచ్చిపోయినానే! వాడికి మట్టుకు తెలీదుకే?
అయితే చూడునాన్నా, మీ సవతి తల్లి నిన్నేనున్నా అంటే
ఏం చేస్తావో చెప్పు చూతాం? ఛీ! అది నువ్వు చంపితే
చస్తుందిట్రా! మన అందరి ఆయుస్సూ పోసుకు బ్రతుకు
తుందిగానీ! నిన్నేమన్నా అంటే నాకో, అత్తయ్యకో
చెప్పే? మీ నాన్నకు చెప్పకు, వినిపించుకోడు ”

ఈ ధోరణీలో గోపీకి చాలా రోజులు రహస్యబోధ
జరిగింది. వాడు ఏ కారణంచేతో తన సవతితల్లి కూడా తన
నాయనమ్మల్లెనూ వితంతువై ఉంటుందని ఊహించు
కున్నాడు. ఆ మనిషిని గురించి తన మనస్సులో ఒక రూపం
కల్పించుకుని ఆ రూపాన్ని మనస్ఫూర్తిగా ద్వేషించాడు.
అందుచేత వాడికి ముందుగా చేసిన ఉపదేశం దాదాపు

వ్యర్థమయ్యింది. ఎందుకంటే; గోపీ ద్వేషించిన మనిషికి రాజ్యానికి ఏమీ సంబంధంలేదు. రాజ్యం వాడి కళ్ళకు కళకళలాడుతూ ఎంతో ముచ్చటగా కనపడింది. అంత చిన్న వయసుదీ, అందులో పునిస్త్రీ ఇ-టో మసలటం వాడే గడు, వాడికి తన తల్లి ఏమీ జాపకం లేదు. నగలు పెట్టుకుని, మంచి చీర కట్టుకుని, ఇంత పెద్ద జెడా, జెడలో పూలూ పెట్టుకునీ, చేతుల గాజులూ, మెల్లో నగలూ గల గల్లాడుతూ రాజ్యం అటూ ఇటూ కదులుతుంటే గోపీ ముగ్ధుడైపోయినట్టయినాడు

రాజ్యం స్నానానికి వెళ్ళిన సమయంలో వితంతువులు వాణి వంటింట్లోకి పిలిచి మళ్ళీ పురక్కంచవలసి వచ్చింది. రాజ్యం స్నానంచేసి వచ్చి గదిలో ముహూనికి పొడిగు వేసుకుంటుండగా గోపీ యోధుడల్లా గదిలోకి వెళ్ళి తన సవత తల్లి కెదురుగా, చేతులు వెంక్కి కట్టుకుని నిలబడ్డాడు.

“ఏం?” అన్నది రాజ్యం నవ్వుతూ.

గోపీ మాట్లాడలేదు.

“నీ పేరేమిటి?” అన్నది రాజ్యం అద్దలో మొహం కలయజూచుకుంటూ.

గోపీ దానికూడా సమాధానం చెప్పలేదు.

“నువ్వు చెప్పకపోతే నాకు తెలుసులే నీ పేరు గోపి” అన్నది రాజ్యం వాడికేసి చూస్తూ.

“నువు మా యింటి కెందుకొచ్చావు? హా!”
అన్నాడు గోపీ.

“ఈమాట ఎవరన్నారూ?” అన్నది రాజ్యం.
గోపీ మొహంలో ఏదో భయం కనిపించింది.
వాడొక్క ఊణంపాటు కళ్లు పెద్దవి చేసి రాజ్యంకేసి చూసి
గదిలోనుంచి పారిపోయినాడు.

గదిలో రాజ్యం అన్నమాట ఏ చాటునుండో
భాగ్యమ్మ విని అయినా ఉండాలి. లేదా గోపీ వెళ్ళి ఆసి
ఉకు చెప్పి అయినా ఉండాలి. మరి అయిదునిమిషాల అవతల
దొడ్లో మడి బట్టలు ఆరేస్తున్న భాగ్యమ్మ “ఆరేళ్ళ వెధ
వకు ఎవరేమిటో తెలీదూ? ఒకరు చెప్పాలా ఏమిటి?” అని
గింజుకోవటం గదిలో ఉన్న రాజ్యానికి వినిపించింది.

ఏమయినా రాజ్యం గోపీని ఆకర్షించటం మానలేదు.
వాడు ఉన్నట్టు ఉండి రాజ్యం గదిలో ప్రవేశించాడు. రాజ్యం
కేసి అట్లాగే చూసేవాడు. రాజ్యం తనకేసి చూడగానే
పారిపోయేవాడు. ఇది మొదటి దశ. కొద్దిరోజుల్లో వాడు
తనలో సావాసము ప్రారంభిస్తాడని రాజ్యం ఊహించింది.
తాను శొండరపడి చిలచలేదు ఎట్లాగైనా ఈ పిల్లలిద్దరిని
విత్తుతువులనుంచి వేరు చేయాలనే పట్టుదల ఆమెకు కలి
గింది. ఆ పిల్లలమీద ఆమెకింకా అనురాగం లేదు. కాని
ఇటువంటి ఉద్యమం ఒకటి పెట్టుకోవటం అవసరమనీ, లేక
పొతే తనకీ యిల్లు దుర్భరమవుతుందనీ రాజ్యం అనుకుంది.

ఏ పనిచెబితే ఆ పని చేస్తానని రాజ్యం మాటవరసకు
అన్నదే కాని, అత్తగారూ ఆడబిడ్డా పురమాయించే పనులు

చేద్దామన్న ఉద్దేశం ఆమెకు లేదు. ఈ సంగతి ఆమె దాసుకు చెప్పింది.

తన భార్యతోరణి దాసుకు పూర్తిగా నచ్చలేదు. పెళ్ళాన్ని ఆ సంచాలనే అకాంక్ష దాసుకులేదు. ఎవరిని గాని శాసనంక్రిందఉంచే సూక్ష్మ దాసుకులేదు. తన తల్లిని కూడా అతనెన్నడూ శాసించలేదు. కాని తల్లిని శాసించ లేకపోయినా దనిపించుకోటానికి, పెళ్ళాన్ని శాసించ లేక పోయినా దనిపించుకోటానికి వ్యత్యాసం ఉంది. రెండో పెళ్ళా మొక్కణ్ణి చెవులపై పిడకలుకట్టి ఆడిస్తున్నదన్న మాట రావడం జూట్టానికి ముచ్చటించాదు. రాజ్యానికి ముచ్చటించాదు.

కాని రాజ్యం ఇట్లో తన అధికారం చెలాయించుకో గలిగితే తనకూ, పిల్లలకూ ముచ్చటేకాక, కొంపలో నిజ మైన శాంతి ఉంటుంది. అందుచేత తన భార్య పద్ధతులు తనకు పూర్తిగా నచ్చకపోయినా దాసు ఆమెకు ఉద్దం రావలచలేదు. అదీకాక రాజ్యం తనతో ముందు చెప్ప కుండా ఏదీ చెయ్యదు. “నా అంతట నేను వాళ్ళతో గిల్లి కజ్జా పెట్టుకోను. మీరు ఒక్కనాటికీ అనుకోకండి” అని మాట ఇచ్చింది రాజ్యం.

ఆమె సత్యానికి అన్నిపనులూ తానే చేసేది. వాణ్ణి వెయ్యి కళ్ళతో కనిపెట్టి ఉండేది. ఎప్పుడు అవకాశం దొరి కినా పతాకువులు వాణ్ణి గద్ద తన్నుకుపోయినట్టు తన్నుకు పోయి ఏదోఒకటి మేపటానికి ప్రయత్నించేవాళ్ళు.

“అలా పిల్లలకు ప్రతిగడ్డి పెట్టరాదు. నే చెబితే మీకు నమ్మకం లేకపోతే ఏ డాక్టర్నన్నా అడగండి. పెట్టదలచినవాళ్ళు చాటుచాటున పెట్టటంకూడాదేనికీ? ఇంటికి పెద్దవాళ్ళు పెద్దరికంగా ఉంటే బాగుంటుంది” అనేది రాజ్యం.

“చాలే, మాటలు నేర్సావ్! నువుగాంగా వచ్చి మా దొంగతనం పట్టావు!” అనేది వెంకమ్మ.

“ఇటువంటి దొంగతనాలు పట్టటానికి పోలీసులు కావాలా?” అనేది రాజ్యం.

సత్యంలో వితంతువులకు ఇంకో చిక్కొచ్చింది. వాళ్ళ చంకలో ఉండగా రాజ్యం, “రా, నాన్నా” అని పిలిస్తే ఇక వాళ్ళ చంకలో ఉండేవాడు కాదు.

ఒకరోజు తల్లి కూతుళ్ళు దాసుతో పెద్ద పెట్టున ఫిర్యాదు చేశారు. “ఇదేమిటా? ఆ చంటి పెద్దవ మమ్మల్ని ముట్టుకుంటే మెలపడిపోతామా? ఈ మూడేళ్ళూ వాణ్ని మేం నాకామా, తను సాకిందా? ఒక్క తుణం వాణ్ని మా దగ్గర ఉండనివ్వడే? ఆ పిల్లలతోనం కాకపోతే ఈ కొంపలో మే మెంచుకున్నట్టా? ఈవిడికు కాచి పోయ్యడానికా?”

అంతా విని దాసు “దానికి వాణ్ని పెంచే పద్ధతి మీకన్న బాగా తెలుసు సవతి తల్లి పిల్లవాణ్ని గారా బాగా చూస్తున్నదని తహ తహ లాటం నే నెక్కడా చూశ్చేను. ఈ నెల రోజుల్లోనూ వాడు ఎంతో బాగుపడ్డాడు. వాడి పొబ్బ తగ్గిపోయింది. బెంకల్లే ఉండేవాడు. ఎత్తుకుంటే

బరువుగా ఉంటున్నాడు, మనుషుల మొహాలు చూసి ఇంత
కాలానికి నవ్వుతున్నాడు. కాస్త కాస్త మాటలు కూడా
వస్తున్నాయి తప్పటడుగులు వేస్తున్నాడు. ఇదంతా చూసి
సంతోషించలేకపోతే మీకు వాడిమీదన్న ఆపేక్ష ఎటు
వంటి దనుకోవాలి?" అన్నాడు.

“మూడేళ్ళు నిండటానికి సిద్ధంగా ఉన్న వెధవ తప్ప
టడుగులు వేయటం నీ పెళ్ళాం మహాత్యమే నంటావ్?”
అన్నది తల్లి.

“అట్లా అయితే మూడేళ్ళపాటు వాడు ముడిస
దేకటం నీ మహాత్య మనుకుంటాలే. అవసరమైనదానికి అవ
సరం లేనిదానికి రాధాధాతం చెయ్యకండి” అన్నాడు దాసు.

ముందు ముందు ఏమైనా ప్రస్తుతానికి మట్టుకు
కొంపలో ఆశాంతి హెచ్చటం దాసుకు కనిపించింది. వెంక
మ్మకు కోడలిమీద రోజు రోజుకూ పగ జాసి అయిపోతు
న్నది. ఒకనాడు అలాంటి వంట తానేసి వాంకో బాగాలేదని
పడుకున్నది.

“ఏమండీ వంట మీద చీస్తారా? నన్ను చెయ్య
మన్నారా?” అని రాజ్యం భాగ్యమ్మ నడిగింది.

“ఇంకెత్తు చాకిరి ఒకటెత్తున చెయ్యాలి. ఎట్లా
తెములుతుందమ్మా?” అన్నది భాగ్యమ్మ, మడిబట్టలు
ఆరేసుకుంటూ.

“నన్ను చెయ్యమంటే నేను చేస్తా. కాని నాకు
తడి, మడి ఆచారము, తెలీవు” అన్నది రాజ్యం.

రాజ్యం వంటింటోకి ప్రవేశించిన మరుక్షణం వెంకమ్మ పక్కమీదినుంచి లేచి వచ్చి “నువ్వు వంట చెయ్యకపోతే పీడ పోయింది. ఇల్లంతా మైల చెయ్యకు” అని రాజ్యాన్ని సాగనంపి, “మడి తెలీనుట! బ్రాహ్మణ జన్మే తలా? ఇంట్లో ఆచారం గలవాళ్ళం ఏడి సిమిగా? తడి బట్టకడితే వాళ్లు పుచ్చిపోతుంది కామాలు” అని తనలో తాను మాట్లాడసాగింది.

రాజ్యం ఇంటిపని ఏమీ చెయ్యటంలేదన్న ఆరోపణ మీద దాసు పంచాయతీ చెయ్యక తప్పిందిగాదు. దాసు ఈ పంచాయతీని చాలా నేర్పుగానే జరిపాడు. పాచిపని చెయ్యటానికి మనిషి ఉన్నది. మిగిలిన “చాకిరీ” యావత్తూ వెంకమ్మ-భాగ్యమ్మల ఆచారానికి సంబంధించినవేగాని మరొకటి కాదు. రాజ్యం ఎంత ఆచారంగా ఉండటానికి ఒప్పుకున్నా పునిస్త్రీలచేత వితంతువులకు ఎన్నటికీ సరి పోదు. పైగా పిల్లలున్నారు. రాజ్యం రాకమునుపు వెంకమ్మ, భాగ్యమ్మ ఎవరో ఒకరు పిల్లలకోసం మైలలో ఉండేవాళ్ళు మిట్టమధ్యాహ్నండాకా ఇప్పుడు ముగ్గురాడవాళ్ళు మడిలో ఉండటం అర్థం లేనిపని. రాజ్యం మడిలోకి రామిండా ఉండటం అన్నివిధాలా మంచిదని దాసు తేల్చాడు.

గోపీలో కొంత మార్పు కలుగుతున్నదిగాని, అది ఇంకా పైకి కనపడటంలేదు. వాడికా వెనుకటిమాదిరిగానే తన నాయనమ్మమీదా, సాగినంతవరకు మేన తమ్మిదా తన ప్రభావం చూపిస్తూనే ఉన్నాడు. వాడు ఏడిచి రాగాలు పెట్టినప్పుడెల్లా వెంకమ్మ జావజావళియి హిరణ్యాక్షవరాలు వాగ్దానం చేస్తూనే ఉంది. అయినా వాడి కిప్పుడు ఆవిడమీద విజయం సాధించటంలో వెనకవున్న ఆనందం లేదు. ఒక్క సారి రాజ్యం తనను చూసి జాలిపడి, తన పక్షంఅయితే బాగుండునని వాడికి మహా ఉన్నది. అటువంటప్పుడు వాడు తన నాయనమ్మా, మేనత్తా, “ఎందుకేడుస్తున్నావురా?” అని అడిగితే సమాధానం చెప్పక ఏడుస్తూనే రాజ్యం గది వైపు చూసేవాడు.

“ఒరే, ఒక్కమాట కను. ఈ మాటకు సమాధానం చెప్పి, తరువాత ఏడుద్దవుగాని” అని వెంకమ్మ రహస్యంగా చెప్పేది. వాడు ఏడుపు మానేవాడు.

“మీ పిన్ని నిన్నేమన్నా అన్నదా?” అని అడిగే దావిడ రహస్యంగానే.

దాంతో వాడు మరింత పెద్దపెట్టున శోకం ఎత్తుకునే వాడు.

“అదే ఏదోచేసి ఉంటుంది, ఇంకా సందేహం దేనికీ?” అని భాగ్యమ్మ తల్లి ఊతమిచ్చేది.

“ఏమన్నా అంటే మనలో చెప్పకూడదులే, పిచ్చి
వెధవ! దానిసంగతి మనం కనుక్కుంటాంగా?” అనేది
వెంకమ్మ.

భాగ్యమ్మ గొంతెత్తి, “కాకపోయినా, తన మానాన
తనుండరాదూ? చిన్న వెధవ, వాడిజోలి తన కెందుకూ? తల్లి
లేనివాడని అంత అలుసా?” అని పేలేది.

రాజ్యం ఈ మాటలు విని తననే అంటున్నట్టు ఊహిం
చేది. కాని వాళ్ళతో ఏమీ అనక దాసుతో మాత్రం తరు
వాత చెప్పేది.

“వాళ్ళకు నేనే అపకారమూ చెయ్యలేదుగదా, నన్ను
వీళ్ళింత ద్వేషాతో ఎందుకు చూస్తారా అని ఆశ్చర్యంగా
ఉంటుంది. వీళ్ళు నిజంగా ఇంత కుళ్ళుమనుషులు కాదేమో,
నేనే వీళ్ళలో ఈ కుళ్ళు తెచ్చి పెట్టానేమో అనికూడా అని
పిస్తుంది. మనుషులకు అసూయ లుండొచ్చు. మా వదినకు
నన్ను చూస్తే, అసూయగానే ఉండేది. ఆవిడా ఆవిడ
మొగుడూ, పిల్లలూ హాయిగా ఉండకుండా నేను పానకంలో
పుడకల్లే, సత్రకాయల్లే మధ్య ఉంటూ ఉండేదాన్ని. అయితే
ఏమాట కామాటే చెప్పాలి. ఆవిడ నాపట్ల ఇంత ఘోరంగా
ఎన్నడూ ప్రవర్తించలేదు. ఒకప్పుడు కాకపోతే ఒకప్పుడన్నా
నాతో నుంచిగా ఉండేది ఆవిడ తత్వం నాకు మొదట
అర్థం కాకపోయినా పెద్దయినాక నన్నా అర్థమయింది. కాని
వీళ్ళ తత్వం అర్థం చేసుకోవాలంటే నా చదువూ నాకున్న
తెలివితేటలూ చాలటంలేదు. ఇంత తెలీని మనుషుల

మాటలు పట్టించుకోవటమేమిటని ఒక్కోసారి అనిపిస్తుంది గాని, ఒక్కొక్కప్పుడు మాత్రం వీళ్ళచేత ఈ మాటలన్నీ ఎందుకు పడుతున్నానా అనిపిస్తుంది... నేను మీతోనన్నా చెప్పకుంటున్నా, అది కూడా నోచుకోని ఆడవాళ్ళేద రున్నారో?" అన్నది రాజ్యం.

దాసు తన తల్లిని గురించి, అక్కను గురించి అది వరకు బాధపడ్డ దానికంటే కూడా ఈ మాటలకు ఎక్కువ బాధపడ్డాడు.

"మావాళ్ళ సంగతి నాకు తెలీదా? ఇంకెందుకూ, కాకపోతే నన్నుచూసి అయినా వాళ్ళను కొంతవరకు సహించు. మరీ దుర్భరమైనప్పుడు ఏదో ఒకటి చెయ్యవచ్చు. సత్యం బ్రతికి బట్టకడతాడని నే నెన్నడూ ఆశపడలేదు. అటువంటిది ఇప్పుడు వాడిమీద ఆశ కలుగుతున్నది. గోపీని కూడా నువ్వు బాగు చెయ్యగలవేమో అనే ఆశ పీకతున్నది. నువ్విప్పుడు వాణ్నిచూసి నమ్మలేవేమోగాని, ఒకప్పుడు వాడు తనముద్దు బిడ్డ. వాడికి తెలివిలేదులుండేవి, తెలివిగా మాట్లాడేవాడు. వాణ్ణి ఇవాళ నేనే గుర్తుపట్టలేను. మా అమ్మ వాణ్ని అట్లా చేసింది" అన్నాడు.

"ఇప్పటికన్నా వాడు తెలివిగలవాడే. కాని ఏం లాభం?" అన్నది రాజ్యం.

రాజ్యం దగ్గిరే చీమ తలకాయంత అలుపు ఎట్లా గన్నా దొరుకుతుందేమోనని గోపీ విశ్వప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. వాడు రాజ్యం దృష్టి ఆకర్షించటానికి అచ్చగా ఏడ

వటమేకాక, కోతివేమాలు కూడా వేసేవాడు. ఈ వేమాలు చూసి వాడి నాయనమ్మ చాలా అబ్బురపడేది. “ఓరి వెధవా!” అని ముక్కుమీద వేలేసుకుని ఆనందించేది.

ఏడిచినా, కోతి మొగ్గులు వేసినా తన నాయనమ్మ అంత సులభంగాతనచేత ఆకరించబడుతుందిగదా, తన సవతి తెల్లి ఎందుకు గమనించలేదని గోపీ ఆశ్చర్యపడేవాడు. లోపల తనతో మాట్లాడాలని ఉండే రాజ్యం బెట్టు చేస్తున్న నని గోపీ కొంతకాలం ఆత్మవంచన చేసుకున్నాడు.

“నా గదిలోకి వచ్చి కోతి గంతులు వెయ్యకు. నాకు తగని అసహ్యం. నువ్వు ఏడిచినా కూడా అసహ్యమే” అని రాజ్యం వాడితో ఖచ్చితంగా చెప్పేసింది ఒకసారి.

ఇంత అవమానం భరించలేక గోపీ కిటికీలో ఉన్న అద్దం తీసుకుని లాగి గోడకేసి పగులగొట్టాడు. వాడి తప్పు లేదు అటువంటి అఘాయిత్యం చేస్తే వెంకమ్మయితే వాడికి సాష్టాంగపడి వాడినొట అడక్కుండానే అన్ని వరాలూ ఇచ్చేస్తుంది “నీ కోర్కెపం వచ్చిందా నాన్నా? కొట్టు, నన్ను కొట్టు!” అని అవిడ నెత్తిమీది ముసుగు కూడా తీసెయ్యటం కద్దు, గోపీ ఆవిణ్ని కొట్టటమూ కద్దు.

రాజ్యం కూడా ఇట్టాగే ప్రవర్తిస్తుందని అనుకున్న వాడైతే గోపీ చాలా పొరవాటు పడ్డాడు. అద్దం గోడకింకా తగిలి పగలకముందే రాజ్యం చివాలున లేచింది. ఆమెను చూస్తే ఆ ఊణంలో గోపీకి అదురు పుట్టింది. ఆమె మొహంలో అంత కోపం వాడెన్నడూ ఎరిగడు. అదీకాక అఘాయిత్యం చేసేవాళ్ళందరిలాగే గోపీ పిరికివాడు.

గోపీని సున్నంలోకి ఎముక లేకుండా కొట్టాలన్నంత ఉద్రేకాన్ని రాజ్యం ఎంతో బలవంతాన అణచుకున్నది. ఆమె వాడి రెక్క పట్టుకుని గది బయటికి ఈడ్చుకుపోయి వదిలిపెట్టి “పో ! నాగడిలో అడుగు పెట్టావంటే మక్కెలు విరగదంతా నాగ ర? నా సంగతి నీకు తెలీదు నేను మీ నాయనమ్మ ననుకున్నావేమో?” అన్నది తలుపు దభాలున మూస్తూ.

తలుపు మూతపడ్డ తరువాత గోపీకి గొంతెత్తి ఏడిచే ధైర్యం రెట్టింపయింది. కాని యీ ఏడుపులో ఈసారి కొంత వాలు నిజమై దుఃఖం లేనపోలేదు. దానికి కారణం వాడు రాజ్యాన్ని ఆక్రమించటానికి ఇన్ని ప్రయత్నాలూ చేసి అందుకు గదిబయటికి నెట్టించుకోవటం.

కాని వాడి మనసులో ఏమున్నదీ విచారించిన వాళ్ళెవరు? రాజ్యం అన్నమాట విని వెంకమ్మ తాచుపాములాగా లేచింది. కోడల్ని పేరుపెట్టి నానా తిట్లూ తిట్టింది. “కళ్ళు నెత్తికొస్తున్నాయా, చచ్చేట్టు ఎండిపెట్టిన తిండ్లి వంట పట్టాదా? ఎవరి అంతరం ఏమిటో తెలీటంలేదా? నాలుకకు హద్దూ పద్దూ లేకుండా పోయిందా?” అని అడిగింది.

“ఏమనుకుంటున్నావే నువ్వా? నిన్ను వెయ్యి పురాలువేసినా నేను కాలేవు. వాడు మట్టుకు నిన్ను చూసే నాయనమ్మ అని ఎందు కనుకుంటాడూ? ఎవరిది రక్తసంబంధమో, యెవరు వాడి ప్రాణానికి మహమ్మాల్ వాడికి తెలీదూ? మక్కెలు విరగదంతావుగా? వాడెవడనుకున్నావ్? అంత కండ కొవ్వేం? వాడి వొంటిమీద చెయ్యి వెయ్యి,

నిన్ను విలువునా చీలిపించకపోతే నా పేరు వెంకమ్మ కాదు!
అఁ!" అన్నది వెంకమ్మ.

రాజ్యం పడి ఊరుకోలేదు.

“పెద్దవారు, అనవసరంగా తూలి మాట్లాడకండి. నే
నెవరో మీ నెవరో నాకు తెలీకపోలేదు. ఈ ఇంటికి మీ
రెట్లావచ్చారో నేనూ అట్లాగే వచ్చా. గోపీ నా గదిలోకి
వచ్చి మీ దగ్గర వేసే వేషాలు వేస్తే తప్పక మక్కెలు
విరగదంతాను. ఆ తర్వాత మీరు నన్నెట్లా చీల్చిస్తారో
చూస్తాను. అరిచినంతమాత్రాన మీ రనేదంతా నిజమూ,
నే ననేదంతా అబద్ధమూ అయిపోదు. గోపీ జోలికి నే
నెన్నడూ పోవటంలేదు. నాకు సత్యం కన్నకొడుకు కాదు,
గోపీ శత్రువు అంతకన్నా కాదు మీరే వాణ్ని ఎందుకూ
పనికిరాకుండా చేస్తున్నారు. సవతి తల్లికి సవతి పిల్లలకూ
శత్రుత్వమంటే లోకం నమ్ముతుందిగదా అన్న ధైర్యంకొద్దీ
మీ యిష్టంవచ్చినట్టు మాట్లాడకండి. లోకం కబుర్లు చెబు
తుంది, ఉద్ధరించదు, నిజం ఏనాటికన్నా గోపీ తెలుసుకో
లేకపోడు మగవాడు, ఎప్పటికన్నా ప్రపంచజ్ఞానం సంపా
దించకపోడు. ఇప్పటిమట్టుకు వాడికిమీకూ నాకూ ఉండే తేడా
తెలుసుకోలేక, మీరు హర్షించే పనులన్నీ నా దగ్గర చేస్తు
న్నాడు. నేను సహించనని మీతోకూడా చెబుతున్నా.
వాడు నా దగ్గరికి వచ్చి అఘాయిత్యప్పన్లు చెయ్యకుండా
చూడండి చాతయితే. మీకు చాతకాకపోతే నేనే తగు
జాగ ర్తపడాలిసాస్తుంది?” అన్నది రాజ్యం.

ఆమె లోపల ఎంత మంట మండుతున్నదంటే, తన నోటవచ్చే మాటలన్నీ సబబుగా ఉన్నదీ లేనిదీ కూడా ఆమె నిర్ణయించుకోలేక పోయింది. అదీగాక మనుషులకు ఎదురు తిరిగి నోరు పారేసుక మాట్లాడటం వెంకమ్మకు అలవాటున్నట్టుగా రాజ్యానికి లేదు. అందుచేత ఈ సంఘటనవల్ల వెంకమ్మ చెక్కుచెదరలేదు గాని రాజ్యం నీరసించి పోయింది. ఆమెకు కాళ్ళూ చేతులూ చల్లబడ్డాయి. ఆగకుండా శరీరం చెయ్యటలు కమ్మింది, భరించరాని తలనొప్పి వచ్చేసింది. గది తలుపుగడి వేసుకుని నిద్రపోవటానికి ప్రయత్నిస్తే ఆఖరుకు కళ్ళయినా మూతపడలేదు....

తన మాటలు వినిపించుకోకుండా రాజ్యం గదితలుపు వేసుకున్నప్పటికీ వెంకమ్మ అనడలచుకున్న అవాచ్యాలన్నీ కోడల్ని అని, మనవణ్ణి సరామర్పించాలన్నమాట జ్ఞాపకం వచ్చి “నా కన్నతండ్రి గదరా! నీకీ పీక ఎందుకు చాపరించించిరా?” అంటూ వాణ్ణి దగ్గరికి తీసుకోబోయింది.

గోపీ ఆవిణ్ణి నెత్తిమీద ఒక్కటి పెట్టి “పో, వెధవ ముండా! నన్నంటుకోకు!” అంటూ తప్పించుకు పోబోయినాడు. అంతదూరంలో నిలబడి ఆనందించే భాగ్యమ్మ, “ఆం ఆం? అదేమిటా? నానమ్మను, అట్లా అనొచ్చటా?” అంటూ వాణ్ణి పట్టుకోబోయింది. గోపీ ఆవిడ చెయ్యి గట్టిగా కొరికి పారిపోయినాడు.

జరిగిందేమిటంటే, వెంకమ్మరాజ్యాన్ని అన్నమాటలు వాడికి కలిగించిన ఆనందం ఒక్క ఊణంకూడా దక్కలేదు.

పెద్దవాళ్ళను అంచనాకట్టే శక్తి పిల్లలకు అపారంగా ఉంటుంది. వెంకమ్మ రాజ్యాన్ని అన్న మాటల్లో లేనిబలం రాజ్యం వెంకమ్మ అన్న మాటల్లో గోపీకి కనిపించింది. వాడికి తన నాయనమ్మమీద కోపం వచ్చింది.

“నీ పెళ్ళా ఏంచేసిందో చూశావుట్రా?” అని వెంకమ్మ దాసుతో ఇంకా రెండు గంటలకు ఫిర్యాదు చేస్తుందనగానే గోపీ రెండోసారి పిల్లిలాగా రాజ్యం గది లోకి ప్రవేశించాడు.

“ఏం?” అన్నది రాజ్యం కోపంగా.

“నీ అద్దం పగలగొట్టాగా ఏట్లా?” అన్నాడు గోపీ.

“నా బ్రతుక్కి అద్దం ఒకటి తక్కువయింది... ఇంకేం పగలగొట్టటానికి వచ్చావ్?” అన్నది రాజ్యం.

“నే నేం పగలగొట్టటానికి రాలా! నిజం!” అన్నాడు గోపీ, తనమాట రాజ్యం నమ్మాలని విశ్వప్రయత్నం చేయటానికి సిద్ధంగా ఉన్నవాడల్లే.

గోపీ చేసినదానికి క్షమాపణ చెప్పకున్నా రాజ్యం అంత సంతోషించి ఉండలేదు.

“పాపం, వాణ్ని చూసి కోప్పడి ఏం లాభం? అంతా ఆ రాక్షసముండ చేస్తున్నప్పుడు!” అనుకున్నది రాజ్యం. ఆమె తలనొప్పి ఒక్కసారిగా సహం తగ్గినట్టయి పోయింది.

“ఇట్లావచ్చి కూచో గోపీ! నువ్వెందుకిట్లా వెధవపడ్లు

చేస్తావ్? నీ సాటి పిల్లలు చూడు ఎట్లా ఉంటారో? నువ్వు వెళ్ళి ఎవరితోనూ కలిసి ఆడుకోనన్నా ఆడుకోవే? ఆడ పిల్లవా? అ స్తమానం ఇల్లు కదలకుండా కూచుంటావు!” అన్నది రాజ్యం.

“నా ఇష్టం” అన్నాడు గోపీ, మాటలో ఉన్న దర్పం గొంతులో లేదు.

“నీ మొఖం! నీ ఇష్టం ఎవరు సాగనిస్తారు? ఎన్నట్లు సాగనిస్తారు?” అన్నది రాజ్యం.

“నాకు తింటానికేదన్నా పెట్టు”

“నే నాదుకు పెట్టాలి? చునిద్దరికీ విరోధం. మీ నానమ్మనడుగు”

“నే నా వెధవముండతో అసలు మాటాణ్ను.”

రాజ్యం సంతోషం ఆపుకోలేక పైకి నవ్వేసింది. రాజ్యం నవ్వుటం చూసి గోపి మొహం వికసించింది.

“నువ్వు మంచి అబ్బాయివిగా ఉంటే నీ కేమన్నా పెట్టటం. సత్యం చూడు ఎంత మంచివాడో!”

“నువు సత్యాన్ని ముద్దు పెట్టుకుంటావు” అన్నాడు గోపీ.

“అదే నేనూ అంటున్నాను. సత్యం మంచివాడు. నువ్వు చెడ్డవాడుగా ఉండటం దేనికి?”

“నేనూ మంచివాణ్నే.”

“కావు. నువు నిజంగా మంచివాడివైతే నేను చెడ్డవాడి నంటానా? నాకు నిన్ను చూస్తే కోపమా?”

“నువంతు రాదు—నీ పాడు పనుల చూస్తే కోపం
మంచిపనుల చేస్తే ఎందుకోపం ఉంటుందీ?”

గోపీ కాస్తేపు ఆలోచించి, “అద్దం పగులగొట్టానని
నాన్నతో చెబుతావా?” అన్నాడు.

“ఎందుకు చెప్పనూ? ఏం చెబితే?” అన్నది
రాజ్యం.

“మా నాయినమ్మయితే చెప్పదు. నీకు నేనంటే
కోపం. అందుకని చెబుతావు” అన్నాడు గోపీ.

“అట్లా కానేకాదు. మీ నాన్నకు నువ్వంటే ఇష్టం.
కనుక నువ్వేదన్నా చేస్తే చెప్పాలి. తెలిసిందా? మీ
నాన్నకు తెలుస్తుందంటే నువ్వు చెడ్డపనుల చెయ్యవు. అవునా
కాదా?” అన్నది రాజ్యం.

“మా నాన్నకి తెలిస్తే నాకేం భయంలేదు”
అన్నాడు గోపీ.

“భయం లేకపోతే, మా నాన్నకి చెబుతావా అని
ఎందుకడిగావ్? నువ్వు పాడుపని చేస్తే అందరికీ తెలుస్తుం
దని భయం ఉండొద్దు గోపీ? భయం లేనివాళ్ళు చెడ్డవాళ్ళు.
చెడ్డవాళ్ళకి చెడ్డపనులు చెయ్యటానికి భయముండదు నువ్వు
మంచివాణ్ణానా వే?”

గోపీ మళ్ళీ ఆలోచించాడు. “ఈసారికి చెప్పకుండా
ఉంటే ఇంకెప్పుడూ పాడుపని చెయ్యనుగా?” అన్నాడు.

“సరే చూద్దాం. ఈ మాటమీద ఎంతకాలం
ఉంటావో! ఇంద పిప్పరమెంట్లు. అన్నీ తినెయ్యక కొన్ని
దాచుకో.”

గోప్రప్రవ రన వితంతువుల కెంత మాత్రం అర్థం
కాలేదు. వాడికింత కోపం వచ్చినా తమను తన్నే తన్నులు
తన్ని, తిట్టే తిట్లు తిట్టి తన కోరికలు చెల్లించుకుని ఆఖరుకు
రాజీపడి “నువ్వంటే నా కిష్టం!” అని మరీ వెళ్ళేవాడు.
ఈ సారి వాడు ఇద్దర్నీ తిట్టి ఏ వరాలు కోరకుండానే,
వాళ్ళతో రాజీపడకుండానే వెళ్ళిపోయినాడు. ఇటువంటిది
అదివరకెన్నడూ జరగ లేదు.

దీని అంతరార్థం గురించి వంటింటో తగ్గవితర్యాలు
జరిగాయి.

“అది మనమీద వాడిమనస్సు విరుస్తున్న దేమోనే?”
అన్నది తెల్లి తనకు వాడి మనస్సు పరచటం పరిపాటి కనక
అందరూ అదే పద్ధతి అనలగబిస్తారని ఆవిడకు గట్టి నమ్మకం.

“అదెట్లా అవుతుందమ్మా? మనం పంటుండగానే
అది వాణ్ణి నానా మాటలూ అనెచుగా! వాడేడుస్తుండేగా!”
అన్నది కూతురు.

“నిజమేగాని, అది వాడి కష్టపడ్డప్పుడూ ఏదో పెంట
పెట్టటం లేదనుకున్నావా? వొద్దురా అని ఎన్నిసార్లు
చెప్పినా వినక దేబించుకుంటూ ఆ గదిలోకి పోయి దాని
కెదురుగా నుంచుంటాడు. అది గెంటితేగాని బయటికిపోడు.
నీకు తెలీదు, అది వాణ్ణి మెల్లీ మెల్లీగా చేరదీస్తున్నది.
అమ్మో అట్లా ఉండిగాని దానికెన్ని ఆలోచనలుకున్నావే?”

ఈ వెధవ దాని కెదురుగా వెళ్ళి దేవిరించబట్టే దానికి
రాను రాను మనం అలుసవుతున్నాం అటువంటి దానికి
ఏ మాత్రమన్నా సాదివ్వ వచ్చునా? దానిచేత ఇన్ని
మాటలూ పడ్డాయి, గెంటించుకున్నావా, వీడు మళ్ళీ కేపు
దాని గదిలోకి పోతాడు. వెధవకు అభిమానమన్నా లేదే?”
అన్నది తల్లి.

వాళ్ళామాటలనుకుంటున్న సమయంలోనే వాడు రాజ్యం
గదిలో ఉన్నట్టు తెలిస్తే, తనమాట నిజమైనందుకు ఆ
ఇల్లాలు ఎంత సంతోషించేదో కాని, తీరా ఈ సంగతి ఆవిడ
తెలుసుకునే సమయానికి ఆవిడకి ఆనందందకే యోగ్యత
లేకపోయింది.

కాస్తేపటికల్లా గోపీ గుప్పిట్లో పిప్పరిమెంటు బిళ్ళలు
పట్టుకుని తింటూ వంటంటోకి వచ్చాడు. వాడి మొహాన
దిగ్విజయం చేసిన వాడిమన్నంత గర్వం కనిపిస్తున్నది.

“ఓర వెధవా! ఏదో తినటానికి సంపాదించావే!”
అన్నది భాగ్యమ్మ సంతోషంతో.

“పిన్ని ఇచ్చిందిలే నాకు” అన్నాడు గోపీ మరింత
గర్వంగా.

ఇద్దరిమీదా చెరోక పిడుగుపడ్డది ఆ వితంతువులు
అంత శీఘ్రం కొయ్యబారిపోయి ఉండకేమో. ఇద్దరూ ఒకరి
మొహాలు ఒకరు చూసుకున్నారు.

“సీకు సిగ్గులేదుట్రా? మళ్ళీ దాని చంకలోనే
దూరావ్? అది నిన్ను గదిలోనుంచి ఇంతకుముందే
కాదుట్రా గెంటునూ?” అన్నది ఎంకమ్మ.

“నా ఇష్టం పో!” అన్నాడు గోపీ, తన ఆత్మకార
వానికి కళంకం ఆపాదించబడుతున్నట్టు అర్థం చేసుకుని.

“నే చెప్పలేదుటే?” అన్నది వెంకమ్మ కూతురినో.

“అది కాదు మనం తింటానికి ఎన్ని ఇచ్చినా వాడికి
లెక్కపోకిరా నే. అది చెంకు పంచదార బిళ్ళలు పెతే
వాడిట్లా దానికి దాసోహమవుతాడే?” అని ఆశ్చర్యపడింది
భాగ్యమ్మ.

అందులో వున్న కిటుకేమిటో వాళ్ళకు తెలియ లేదు.

“ఇటువంటి వెధవకు మనం ఏమీ చెయ్యనేకూడదూ!”
అన్నది వెంకమ్మ, ఆ మాట అంటే వాడు తన ‘నుక్కబిడ్డి’
సరిచేసుకుంటాడన్న ఆశతో.

“నువ్వు నాకేం చెయ్యలేదు. చెయ్యకల్లేదు పో!
నువ్వు నాతో అసలు మాటాడేవద్దు” అన్నాడు గోపీ.

“హరి కృష్ణుడా! నిన్నది అంత వెధవనెట్లా చేసి
దిరా? ఏం మత్తుమందు చల్లించి?” అన్నది వెంకమ్మ.

భాగ్యమ్మ తల్లికి అడ్డం వచ్చింది. ఆవిడకు వెంకమ్మ
ధోరణి నిగుడయోగంగానూ, చాదస్తంగానూ కనిపించింది.

“అది గానురా” అన్నది భాగ్యమ్మ లాలూచీగా,
మీపిన్ని నీతో మమ్మల్ని ఏంమూట లనమన్నదిరా?
చెప్పు, సరవా లేదులే! మేం మళ్ళీదాన్ని అక్షగంటే!”

“పిన్నిగారు, దాని పిండాకూడా! పిన్నిట! ని కది
ఎట్లా పిన్నిరా! నీ అమ్మ చెల్లెలా, నీ బాబాయి పెళ్ళానూ?”
అని కసిరింది వెంకమ్మ.

“నువ్వుండమ్మా!” అన్నది భాగ్యమ్మ, “ఏమిరా గోపీ?”

“నేన్నీతో మాట్లాడను పో. నువ్వు వెధవముండవు” అన్నాడు గోపీ ఇంకో పిప్పరమెంటు నోట్లో వేసుకుంటూ.

“నిన్నామాట అదే అనమన్నదా?” అన్నది భాగ్యమ్మ. ఎట్లాగైనా తన పాచిక పారుతుందేమోనని.

“నేను మంచివాణ్ణి. మీరే నాచేత చెడ్డపడ్లు చెయ్యిస్తున్నారు అందుకని నేను మీ మాటలు విన్ను” అంటూ గోపీ వెళ్ళిపోయినాడు.

తల్లి - కూతుళ్ళు ఒకరిమొహం ఒకరు చూసుకున్నారు. గోపీ అన్న ఆఖరు మాట వాడితల్లో పుట్టివుండటం అసంభవమని వాళ్ళకు తోచటంలో ఆశ్చర్యంలేదు.

రాజ్యం గోపీనీ, తననూ, నానా మాటలూ అన్నదని వెంకమ్మ కొడుకు రాగానే ఫిర్యాదు చేసింది. దాసు మామూలు ప్రకారం కేసు విచారించాడు. తను అన్న మాటలు నిజమేనని రాజ్యం ఒప్పుకున్నది. గోపీ అద్దం పగలుగొట్టటం మాటకూడా చెప్పింది.

“ఎందుకమ్మా? నువ్వు వాణ్ని భయపెట్టలేవు. నిన్ను వాడు గడ్డిపోచకింద ఏనాడో కట్టేశాడు. ఇంకెవరన్నా వాడికి భయభకులు కలిగించటానికి ప్రయత్నిస్తే అడ్డుపడతావుకూడా దేనికీ? వాడు చీటికీ మాటికీ వస్తువులు పగలగొడుతుంటే ఊరుకుంటే ఎట్లా? నేనేనున్నా లక్షాధికారినా?

అది కోప్పడకుండా నీతో ఫిర్యాదుచేస్తే నువ్వు కోప్పడతావు గనకనా?" అన్నాడు దాసు.

“నువ్వు దానికక్షమేననినాకేనాడో తెలుసులేగాని, అది తనంతరం నా అంతరం తెలియకుండా నన్నుగురించి అంత తేలిగ్గా మాట్లాడుతుందిట్రా?” అన్నది వెంకమ్మ.

“నన్ను కౌరవంగా చూడవేమని పోట్లాడుతావంటమ్మా? నువ్వు దాని కౌరవం సంపాదించటానికే ప్రయత్నించావా? దానిమీద ఎప్పుడూ అర్థంలేని చాడీలు చెప్పటమేగా నీ పనీ? నన్నేంచేయ్యమంటావ్? నువ్వే చెప్పు?”

“ఏం చెయ్యమంటావా? దవడలు కెండా వాయింపమంటా! ఇక నన్ను గురించి నోటికి వచ్చినట్టు రాకుండా నోటిపల్లె రాలగొట్టమంటా!” అన్నది వెంకమ్మ.

“అపని చేసినతరువాత నిన్ను చూస్తే దానికి కౌరవం జాస్తి అవుతుందా?” అన్నాడు దాసు. అతను గోపీనిచూసి, “నువ్వీ అల్లరి ఎప్పుడు మానేస్తావురా? నీ మూలంగా ఎంత రభస జరుగుతున్నదో చూస్తున్నావా?” అని అడిగాడు.

“సుధ్యలో వాడిమీదపడత వేం? వాడేంచేశాడనీ?” అన్నది వెంకమ్మ.

“అదికాదు నాన్నా, నాన్నమ్మ పిన్నిని నానా మాటలూ అన్నది. పిన్ని నాకు పిప్పరమింటిచ్చిందని నానమ్మా, అల్లమ్మా నన్ను నానామాటలూ అంటున్నారు” అన్నాడు గోపీ.

“దొంగ వెధవా, మాటలు కల్పించటంకూడా నేర్చుకున్నావా?” ఇదేనా ఆ మహాత్మా నీకు రహస్యంగా నేర్పే విద్యా?” అన్నది వెంకమ్మ.

“ఇప్పుడేగా నువ్వు వాణ్ణి వెనకేసుకొస్తున్నావా?” అన్నాడు దాసు తల్లితో.

పంచాయతీ వేమన గ్రంథాలయం, 15^వ శతాబ్దాలు :: కృష్ణా జిల్లా.

గోపీ రాజ్యపక్షం అవుతున్నాడని తోచినప్పటి నుంచి వితతువులు వాణ్ని రాపాడసాగారు. “ఛీ వెధవా? సాపిష్టి మొహమూ నువ్వును! నాతో మాట్లాడకు. వెళ్ళి మీ పిన్ని చాకనాకు. నేను నీకే చెయ్యమ సో” అని వెంకమ్మ తరచును సవణ్ణిపరామర్శించటం జరుగుతూ వచ్చింది.

గోపీకి ఎన్నడూలేని భయ భక్తులు వెంకమ్మపట్ల ఇప్పుడు కలగటం అసాధ్యం గనక వాడు తిరిగి ఆవిడమీద ఆవిడ భావే ప్రయోగించేవాడు. అటుచూటి సాడుమాటలు అనరాడని రాజ్యం వాడికి చెప్పేది.

“ఆవిడ అసటంలేదా?” అనేవాడు గోపీ.

“ఆవిడ అంటే అన్నదిలే. నువ్వనకు. చంకనాకట మేమిటి? ఎవరన్నా. వింటే ఏమనుకుంటాను?”

ఓటమి కలుగుతున్న కొద్దీ వెంకమ్మకు ఉక్రోశం

హెచ్చుతున్నది. నిష్పాకు గాలి శోడై నట్లు తిన్న యీటి
వానాలు తక్కపెట్టే భాగ్యము ఆవిడకు శోడయింది. ఈ
ఇద్దరూ చేరి బయటివాళ్ళతో దాసుమీదా, రాజ్యమీదా,
గోపీమీదా, అఖరుకు సత్యమీదకూడా గుప్తప్రచారం
సాగించాడు.

“అశ్చర్యమేస్తుంది! సత్యం అంత నాజూగ్గా ఉండే
వాడా, మా పెద్దమ్మ అడుగుపెట్టిన మూణ్ణెల్లలో బస్తాకు
మల్లే అయిపోయి చూడటానికి అసహ్యమేస్తున్నాడు,
ఎక్కడి కక్కడ కండలు వెళ్ళుకొస్తున్నా...! ఆ పెద్దవాడు
మటుకు? నాడెంత భోళావెధవ! ఎంత అల్లరి చేసినా—
పిల్లలన్న తరువాత అల్లరి చెయ్యరా ఏ? వాడినగ్గర ఏలో
శానా దాపరికం ఉండేదికాదు. ఉన్ననూట మొహాన అనేసే
వాడు అటువంటివాణ్ని కొస్తా వొట్టి కూబినిచేసి కూచో
బెట్టిదికదా! మా ఇద్దరిమీదా నాడువేరు! ఏ కిట్టికీలో
నుంచో చూస్తాడు—ఏం చేస్తున్నామో, ఏమనుకుంటు
న్నామో తెలుసుకోవటానికి! మామీద వాళ్ళ నాన్నతో
అది ఏం చెప్పమంటే అదల్లా చెబుతాడు. సమ్మెబంటనుకో!
విడికి ఎంత చెశానూ! ఎన్ని అగచాట్లు పడ్డానూ! ముందో
చ్చిన చెవులకన్న వెనకొచ్చిన కొమ్ములు వాడిట; ఎంతలో
వాణ్ని బుట్టలో వేసుకు-దీ! ఆ విషప్పుచ్చే! చూస్తూఉండు.
అది ఈ ఇంటికి చిచ్చుపెట్టిగాని పోదు! కైకేయి దాపరించింది
నూ ప్రాణానికి! దాని చదువు బోర్లిం చా. ఆ చదువంతా
మీ కొంప కూల్చటానికి పనికొస్తున్నది. తన కిష్టం లేకపోతే
పని చెయ్యొద్దు, గడిదాటి బయటికి రావద్దు, పాన్పుమీదనే

రాత్రీ పగలూ ఆహారోరించమను! కాని ఇదేమిటమ్మా? ఈ విషం పోయ్యటమేమిటమ్మా? ఇన్నేళ్ళు బ్రతికాను ఇంత విష్ణూరం ఎక్కడా చూశ్చేదు...! ఎందుకులే అనుకోటం? మన బంగారం మంచిదైతే—! అది చెప్పిందల్లా నమ్మి మాతో శత్రుత్వం పెట్టుకున్న ఆ వెధవబుద్ధి ఏమనాలి? తనను పుట్టినప్పట్నించీ ఎరిగున్న మమ్మల్ని కావని నిన్న గాక మొన్న వచ్చిన దాన్ని నెత్తి నెక్కించుకున్నాడే; వాడి బుద్ధి ఏం బుగ్గయినట్టు? ఇన్నాళ్ళకు మేమిద్దరం వాడికి దేయ్యాలమయినామా? మళ్ళీ ఎక్కడా అనకు— మా దాసుకే—ఈ పెళ్ళాన్ని చూస్తే గడగడ! ప్రపంచంలో ఇంతమంది మొగుళ్ళున్నారు; పెళ్ళాన్ని చూసి అట్లా గడగడలాట్టం ఎక్కడా చూడం. మొదటి పెళ్ళాన్ని కాల్చుకు తిన్నాడు. దీని జిత్తులు దానికేం తెలుసూ? అది మహా ఇల్లాలు. అందుకే దాటిపోయింది.”

ఇటువంటి ప్రచాగంవల్ల తమకేం వారుగుతుందో వాళ్ళకు స్పష్టంగా తెలీదు. కాని కుట్ర అనేది వాళ్ళిద్దరి హృదయాలలోనూ ప్రవేశించింది. పగ గుడ్డిది. అది గురి చూసి కుట్ర చెయ్యలేదు. ఎటువంటి విచక్షణా చూడకుండా రాళ్ళు విసురుతుంది. అపజయం ఎదురైనకొద్దీ దాని విసురు జాస్తీ అవుతుంది గాని తగ్గదు. చావు సమీపిస్తున్నకొద్దీ చలవలు కమ్ముకొచ్చినట్టు తల్లి కూతుళ్ళలో నానాటికీ మానవత్వం నశించ సాగింది. ఈ స్థితిలో ఎవరన్నా వచ్చి “మీకు కావలసిందేమిటి?” అని వాళ్ళిద్దరినీ వాళ్ళు

సమాధానం చెప్పగల స్థితిలో కూడా లేదు. దాను కాపరాని విచ్చిన్నం కావటం తప్ప వాళ్ళ కిప్పుడేమీ అక్కర్లేదు.

మానవ మనస్తత్వంలో సహజ చాప్లను ఉండదు. చాప్లానికి ఏదో ఆధారం ఉండాలి. వెంకమ్మ ఒకప్పుడు కోరినదల్లా అధికారం, పెత్తనం మాత్రమే. ఆవిడ కాపరానికి వచ్చేదాకా పుట్టింట చాలా అధికారం వెలగ బెట్టింది. అందరికన్నా పెద్ద సంతానం కావటంచేత చాలా కాలం తమ్ముళ్ళకూ, చెల్లెళ్ళకూ ఆవిడే పెద్ద దిక్కుగా ఉండేది. ఆవిడ కాపరానికి వచ్చిన తర్వాత ఈ పెత్తనం పోయింది అటు తమ్ముళ్ళూ, చెల్లెళ్ళూ ఎవరి కాపరాలు వాళ్ళు ఏర్పాటు చేసుకుని ఎవరి బ్రతుకును వాళ్ళు ప్రభావ సాగారు. వెంకమ్మ మొగుడు వెంకమ్మను తోక జాకించ నివ్వలేదు. ఆవిణ్ణి 'కత్తులబోను లో' ఉంచాడు. ఆయన దాసులాగే మితభాషి. అందుచేత పెళ్ళా తన ఇష్టంలేని మాట అన్నప్పుడల్లా వీపు పెట్లగొట్టేవాడు. "మనిషిలో మాటా, గొడ్డులో దెబ్బ! నీకు మాట అర్థంకాదు, దెబ్బ అర్థంవుతుంది. నువ్వు గొడ్డు జాతివై యుండాలి." అనేవాడాయన. ఆ విషయంలో ఆవిడ అప్పటికీ ఇప్పుటికీ ఆట్టే మార లేదు.

మొగుడు చచ్చినప్పటినుంచి వెంకమ్మ తన కొడుకు మీద చాలాదాష్టికం చేసింది. కాని దాసు పెద్దవాడైన తర్వాత ఈ అధికారం అంత జోరుగా సాగలేదు అప్పటికీ ఆవిడ కొడుక్కు విసుగు తెప్పించి తన పట్టుదల నెగ్గించు

కుంటూ వచ్చింది. దాసు మొదటి భార్య దాసును సొంతం చేసుకోవాలని ప్రయత్నించింది. ఎవరి “సొంతం” కావటమూ ఇష్టంలేక దాసు అ త కోడళ్ళను యధేచ్ఛగా కీచులాడుకో నిచ్చాడు. దాసు మొదటి భార్య చచ్చినప్పటినుంచీ వెంకమ్మకు గృహధిపత్య కాంక్ష ప్రబలమయింది. తనకున్న ఒక అడ్డంకి తొలగిపోయింది. పిల్లలు చిన్నవాళ్ళు, పిల్లలను తానే సాకాలి. దాసు బొత్తిగా అశక్తుడు, తనకు ఏప్పటికన్నా కట్టుబడి ఉంటాడు. ఇంటిమీద తన సామ్రాజ్యాధిపత్యం సాధించుకో గలందులకు వెంకమ్మ ఇద్దరు మనోవళ్ళనూ నిర్మూలించటానికి పూనుకున్నది. వాళ్ళు తనకు ఉపగ్రహాలల్లే కావటమే ఆవిడ ఆశయం. తను తప్ప వాళ్ళకు ప్రపంచంలో మరొకరుండ రాదు. తనకన్న చిన్నది, తన చెల్లెలు మొగుడు చచ్చినప్పట్నుంచీ తన నలుగురు కొడుకులమీదా, ఇద్దరు అల్లుళ్ళమీదా నిరాక్షేపణగా ఏలుతుండిట, వెంకమ్మ కల్లారా చూసి ఉన్నది. తన ఖర్కేం కాలిందీ? తను ఏం తక్కువ తిన్నదీ!

దాసు రెండో పెళ్ళి చేసుకున్న ది కేవలం పిల్లలక్షేమం కోసమే అయినా వెంకమ్మ దృష్టిలో ఇది తన అధికారానికి పెద్ద చెట్టగా కనపడింది. కాను ‘రాజకీయ దృష్టి’తో ప్రతిపని చేస్తున్న మనిషి కనక దాసు కూడా అటువంటి దృష్టితోనే ప్రతిపని చేస్తున్నట్టు ఆవిడ బుద్ధికి తోచింది. దాసు పెళ్ళాక నిశ్చయించి సంబంధం ఫలానా అని తన కందుకు వెలియజేయ లేదా? ఎవరూ వెంటరాకుండా వెళ్ళి పెళ్ళి ఎందుకు చేసుకొచ్చామా? ఇది వెంకమ్మ దృష్టికి చాలా

పెద్ద కుట్రగా కనపడింది. దాసు దృష్టినుంచి ఏటికి వేరే అర్థం ఉన్నది. సంబంధం విషయం తాను నిశ్చయించుకునే దాకా ఎవరికీ వివరాలు చెప్పవలచలేదు దాసు. తీరా అందరికీ చెప్పి తాను పెళ్ళి ఏ కారణం చేతనన్నా మానదలిస్తే అభాసవుతుందని అతని భయం. ఈ పెళ్ళివల్ల చలపతికి సాధ్యమైన ఆ తక్కువభారం కలగాలనే ఉద్దేశంతోనూ, రెండో పెళ్ళికి అట్టహాసం దేనికన్న భావంతోనూ దాసు పెళ్ళికి ఎవరిసే తీసుకుపోలేదు. కాని ఈ విషయం వెంకమ్మ గ్రహించలేదు. గ్రహించాలన్న తాపత్రయం ఆవిడకు లేదు. ఆవిడ దాసును శత్రువర్గంలో చేర్చేసింది.

రాజ్యం వెంకమ్మగారి అపోహలను బలపరిచింది. ఆమెకు పిల్లలమీద మొదట్లో ఏమంత ఆపేక్ష లేదు. అన్న పిల్లలు దూరమైన లోపం కొంత తీరటానికి, తనకు చేసే పని ఉండటానికి, దాసు కోరికను మన్నించి రాజ్యం పిల్లల్ని చేరదీసింది. కాని పిల్లల మంచి చెడ్డల ప్రసక్తిలేని వెంకమ్మకు రాజ్యం చర్య తన అధికారానికి గొడవ పెట్టు అయింది. గృహ సామ్రాజ్యాధి పత్నీనికి తనతో సమంగా పోటీచేసే భయంకర శత్రువుగా రాజ్యం వెంకమ్మ కళ్ళకు కనిపించింది. వెంకమ్మ శత్రువర్గంలో దాసు రెండో స్థానానికి దించబడ్డాడు ఆ స్థానం రాజ్యాని కివ్వబడింది.

అన్నిటికన్నా గోపీ శత్రువర్గంలోకి పోవటం వెంకమ్మకు భరించరానిదై పోయింది. తన “రాజకీయాలకు” అవసరంగనక వెంకమ్మ ఇంతకాలమూ వాణ్ని పెద్ద జేసిందిగాని

వాడు “శత్రుపక్షం” అయేసరికి సరిఅయిన ప్రమాణంలో ఆవిడ వాణ్ని చూడసాగింది. “పోరా ఉల్లిత్తూ, కుర్రకుంకా, పిల్లకాకి, బొట్టికాయీ” అని వాణ్ణిప్పుడావిడ సంబోధిస్తున్నది. దీనివల్ల జరిగిన మేలేమంటే తన నాయనమ్మ అసలు స్వరూపం గోపీ బాగా తెలుసుకో గలిగాడు.

ఈ నాటకంలో భాగ్యమ్మది విచిత్రమైన పాత్ర. తల్లి అధికారం కోసం తాపత్రయ పడుతున్నదని భాగ్యమ్మకు తెలుసు. తనకు ఉపకారం చేస్తున్న వాడు దాసని కూడా ఆమెకు తెలుసు. కాని ఈ సంఘర్షణలో తాను ఏదో ఒక ప్రక్క చేరాలిగాని తటస్థంగా ఉండటం సాధ్యంకాదని భాగ్యమ్మ భావించింది. అవతల రాజ్యం లేకపోతే భాగ్యమ్మ తమ్ముడి పక్షం చేరటంగాని, తటస్థంగా ఉండటంగాని చేసేదేమో, కాని ఒక పక్షాన రాజ్యం ఉండటంచేత భాగ్యమ్మ తప్పనిసరిగా తల్లిపక్షం వహించాలని ఆవిడ సాంస్కృతి శాసించింది. తను ఆడిబిడ్డ. మరదలు తన తల్లి మీద గెలవటానికి తాను ఎన్నటికీ తోడ్పడలేదు. తను ఎప్పుడో కూడా ఉన్నా తల్లి ఒంటరిదై పోతుంది. రెండో పక్షం బలమవుతుంది.

తల్లి-కూతుళ్ళిద్దరూ మానవత్వానికి ఉద్వాసం చెప్పి బుద్ధిపూర్వకంగా కుట్రలోకి దిగారు.

భాగ్యమ్మ సోది చెప్పేదాన్ని పిలిచింది. మనసులో ఉన్నది సోదిలో వస్తుందంటారు. “సాలుగు నెల్లుగా మీ ఇంటికి శని చుట్టుకున్నది. శని వదిలించుకోండి. ఈ శని

కొంపకు చెరువు" అని సోది మనిషి ఏకతార మీటుతూ చెప్పింది.

బుడబుక్క లవాళ్లు అదే చెప్పారు.

వెంకన్న ఇవ్వదెవం వెంకటేశ్వరస్వామి కూడా ఆవిడకు కలలో కనిపించి ఆ ముక్కే చెప్పాడు.

దాసు లక్ష్యపెట్టలేదు. నా స్తిరుడల్లే మాట్లాడటమే గాక, "ఈ సారి వెంకటేశ్వరస్వామి కలలో కనిపించి పిచ్చి పిచ్చి మాటలు చెబితే నిన్ను శాశ్వతంగా తిరుపతికి పంపిస్తా. ఈ కొంపలో ఎవరూ చావు బ్రతుకుల్లో లేరు. గనుక సోదీ గీదీ అడక్కండి, ఎవరన్నా వింటే మిమ్మల్ని చూసి నవ్వుతారు" అన్నాడు.

1 (:

గోపీ రాజ్యం గదిలోకి వచ్చాడు.

"కూచో గోపీ" అన్నది రాజ్యం జడ వేసుకుంటూ.

గోపీ చాలాసేపు మానంగా కూచున్నాడు.

"నిన్ను తెమ్ముడు అమ్మా అని పిలుస్తాడే?" అన్నాడు గోపీ.

వాడి మనసు యెట్లా పనిచేసేదీ రాజ్యం సులభంగా అర్థంచేసుకోగలదు.

"బౌను, నేను వాడికి అమ్మను కాదా?" అన్నది.

"వాడికి అమ్మనయితే నాకు పిన్ని వెండుకవుతావ్" అన్నాడు గోపీ.

“నువు పిన్నీ అని పిలుస్తున్నావుగా-అందుకు?”

“నేను కూడా నిన్ను అమ్మా అని పిలిస్తే?”

అన్నాడు గోపీ.

“పిలవాలనుందా?”

“పిలిస్తే నువు పలుకుతావా?”

“నువు చక్కగా బడికిపోయి చదువుకుంటే అమ్మా అని పిలవనిస్తా చూడ, నీ యీడువాళ్ళు చక్కగా ఎట్లా చదువుకుంటున్నారో!”

“అయితే నేనూ చదువుకుంటా!” అన్నాడు గోపీ ఆత్రంగా.

“మంచివాడివిగదూ. మీ నాన్నగారికి చెబుదాం. భలే సంతోషిస్తారు”

గోపీ రాజ్యం దగ్గర తినటానికి పంచదార గుళ్ళు పుచ్చుకుని వంటింటోకి పరిగెత్తాడు

“ఏం వచ్చావు? ఏం చేస్తున్నామో చూసిరమ్మందా ఏం?” అన్నది వెంకమ్మ చీదరింపుతో.

“నేను బడికి పోతున్నాగా?” అన్నాడు గోపీ.

వెంకమ్మ నిర్ఘాంతపోయింది. భాగ్యమ్మ నివ్వెర పోయింది.

“బడా?” అన్నది వెంకమ్మ.

“చదువుకుంటావుట్రా?” అన్నది భాగ్యమ్మ చదువు కోటం విడ్డూరమైనట్లు.

“ఒరే, ఇట్లారా! మాట. కాస్సేపు కూచో! చదువు కోమని మీపిన్ని చెప్పిందా ఏం?” అన్నది వెంకమ్మ.

“పిన్నమిటి పిన్ని? మా అమ్మ!”

“ఇదెప్పుణ్నుంచిరోయ్?” అంటూ భాగ్యమ్మ పెద్ద పెట్టున నవ్వింది

గోపీ ఆవిడికేసి చులకనగా చూసి “ఇవాళనుంచే. నేను బడికెళ్ళి చదువుకుంటే అమ్మా అని పిలవనిస్తానంది. అన్నాడు.

“చూశావుటే?” అన్నది వెంకమ్మ.

“ఎంత ఆలోచనో?” అన్నది భాగ్యమ్మ.

గోపీని బళ్ళోకి పొమ్మనటంలా ఏమి రహస్య దుర్మార్గం ఉన్నదో వితంతువులకు తెలీదు, కాని ఏదో ఉండి తీరుతుందని వాళ్ళు నిశ్చయించుకున్నారు.

“ఒరే పిచ్చిమొద్దూ, బడికిపోతే పంతులు కొడతాడా! అందుకే నిన్ను బడికి పొమ్మంటున్నది” అన్నది వెంకమ్మ.

“తను కొడ్తే తాట వాలుస్తామని ఈ యెత్తె తిగింది” అన్నది భాగ్యమ్మ.

“పంతులు నన్నెందుకు కొడతాడూ? నన్నెవరూ కొట్టలేరు” అన్నాడు గోపి గర్వంగా.

“అట్లా అనుకున్నావేం. బడిలో మోకాటితండ

వేయించి గుంజెళ్ళు తీయిస్తారు. గోడ కుర్చీ వేయిస్తారు. కోదండం వేయిస్తారు. పేంబెత్తాలు పెట్టి ఛాల్, ఛాల్ నుని రక్తం వరదలయ్యేదాకా కొడతారు. ఒళ్ళంతా ఇంతెత్తు అట్టు పొంగుతుంది. పడుకోటానికూడా ఉండదు. చచ్చే బాధ పెడుతుంది” అన్నది వెంకమ్మ.

గోపీ బెదిరిపోయినాడుగాని ఇంకా దర్పం చావ లేదు.

“పంతులు కొడితే నాన్నతో చెప్పతాగా?” అన్నాడు వాడు.

“మీ నాన్నకి చెబితే పంతులు కెక్కువా ఏం?” అన్నది వెంకమ్మ.

“బ్రతికుంటే బలుసాకు తినొచ్చు. బడివద్దు, దడి వద్దు. ఇంతతిని సుఖంగా ఉండు. నీకేం మహారాజువు” అన్నది భాగ్యమ్మ.

గోపీ బెదిరిపోయిన మొహంతో రాజ్యం దగ్గిరికి వచ్చి, “అమ్మా, నేను బడికి పోను” అన్నాడు.

రాజ్యం తోకతోక్కిన తాచల్లే లేచింది. “అట్లా అయితే నన్ను నువు అమ్మా అని పిలవక్కర్లేదు. అసలు నా గదిలోకే రానక్కర్లేదు. నీ మొహం నాకు చూపించ నక్కర్లేదు. పో అవతలికి!” అని ఆమె గోపీని కసిరింది.

గోపీ బావురుమన్నాడు.

వెంటనే తను తొందరపడటం రాజ్యం తెలుసు కున్నది. ఇది అఘాయిత్యపు ఏడుపు కాదు. గోపీ నిజంగా

ఏడవగా రాజ్యం చూడటం ఇదే మొదటిసారి కాస్తలో తొందరపడి గోపీని బాధ పెట్టినందుకు రాజ్యం నొచ్చు కున్నది. ఇన్నాళ్ళకు గోపీ దిక్కులేని పిల్లవాడని జాలి కలిగే టట్టుగా ఏడవటం చూసి ఆమె హృదయం కరిగిపోయింది.

రాజ్యానికి ఆకస్మికంగా ఓర్పు పోవటానికి కారణం ఉంది. ఆమె ఎంతో కాలంగా గోపీని చదువుకు సముఖ్యణి చెయ్యటానికి పునాది వేసింది. చదువుని గురించి చాలా గొప్పగా వర్ణించింది. చదువువస్తే దూరాన ఉన్న వాళ్ళతో మాట్లాడవచ్చున్నది. సుస్తకాలు చదవొచ్చున్నది. గొప్ప పనులు చెయ్యవచ్చున్నది. అంతా విని గోపి “ఆ నాకు చదువక్కలేదు. ఎవరు పోతారు వెధవబడికి?” అనేవాడు. రాజ్యం ఓర్పుతో “పోనీ మా నెయ్యి, నాకే? నువ్వే ఉద్యోగాలు చెయ్యవు. నువ్వే బైతువల్లే ఉంటావు. నిన్న చూసే అందరూ నవ్వుకుంటారు. నిన్నే కూలిపని చేసుకో మంటారు” అని ఉడికించేది.

రాజ్యం దాసుతో కూడా గోపి చదువును గురించి ఎన్నోసార్లు చర్చించింది. వాడిపైన ఇతర పిల్లల ప్రభావం లేదు. అది ఉంటేగాని వాడు మామూలు పిల్లవాడేలే ఉండడు. రోజల్లా ఇంట్లో ఉండడమూ, పని లేకపోవటమూ, ముసలాళ్ళ సావాసము వాణి పాడుచేస్తున్నాయి.

ఇంత అయిన తరువాత గోపి ఏ బుద్ధిని ఉన్నాడో చదువుకోటానికి ఒప్పుకున్నాడు. తన కృషి ఎట్లాగియితేనే...

ఫలించిందిగదా అని రాజ్యం సంతోషించింది. విజయ గర్వం కూడా పొందింది. ఇంతలోనే గోపీ తిరిగివచ్చి మళ్ళీ పాతపాటపాడి రాజ్యానికి భరించరాని గర్వభంగం చేశాడు! ఆమెకు కోపంలో ఒళ్ళు తెలియలేదు. ఎవడు కోప్పడ్డా లక్ష్య పెట్టటం అలవాటులేని గోపీ రాజ్యం కోపానికి తట్టుకోలేక కొంత-వితంతువులు పెట్టిన భయంతోకొంత- ఏడవనాగాడు.

రాజ్యం గోపీని ఎప్పుడూ ఎరగని ప్రేమతో దగ్గరకు తీసుకొని, “ఏడవకు నాయనా ఊరుకో. ఎందుకేడుస్తావ్? నీ కేం జరిగింది?” అన్నది కళ్ళు తుడుస్తూ.

“బడికిపోతే పంతులు నన్ను కొడతాడు. వాళ్ళు వాస్తుంది” అన్నాడు ఎక్కుతూ మాటకూడా సరిగా చెప్పకుండా గోపీ.

“ఎవరన్నానూ? పంతులు నిన్నెందుకు కొడతాడూ? కొడితే నే నూరుకుంటానా? మీ నాన్నగారితో చెప్పి మళ్ళా కొట్టించనూ?” అన్నది రాజ్యం.

గోపీకి కొంచెం కొంచెంగా ధైర్యం తిరిగి వచ్చింది.

“పంతులు కొడతాడని నాయనమ్మ చెప్పిందే? అత్తయ్యకూడా చెప్పింది” అన్నాడు గోపీ.

“వాళ్ళకేం తెలుసూ? వాళ్లెప్పుడన్నా బడికి వెళ్లారా ఏమన్నానా? నువ్వు బడికి వెళ్ళటం చదువుకోటం వాళ్ళకీష్టం

లేదేమో, అట్లా చెప్పివుంటారు. ఆమాట నమ్మి చువు పిరికి వాడి నైతావా? ఛీ, ఛీ!” అన్నది రాజ్యం.

“వాళ్ళకేం తెలీదు” అన్నాడు గోపీ.

గోపీని పంపి రాజ్యం గదిబయటికి వచ్చింది. వంటింట్లో అత్తగారూ ఆడబిడ్డ గట్టిగా మాట్లాడుకుంటూ ఉండటం ఆమె చెవిని పడింది.

“ఒళ్లో కూచోబెట్టుకోనీ, పక్కలో పడుకోబెట్టుకోనీ, ఎవడిక్కావాలి? చిత్రాంగి దాపరించింది, చిత్రాంగి! అవును ఈ ఇంగిలీ అక్షరాలు నునమెక్కడ చదివాం! లోకాన్ని తనే కాచి వక్షణంసింది. మనకేం లోకం సంగతి తెలుసునా? కొట్టించదూ మరీ? గెంతమంటే గెంతే మొగుడు ఉన్నాడుగదూ? పంతుల్ని కొట్టిస్తుంది, అందర్నీ కొట్టిస్తుంది. ఊళ్ళోవాళ్ళందరూ నుననూదిరిగా ముండమోసిన వాళ్ళనుకుంటున్నది గామాలు...”

రాజ్యానికి కోపంతో వాళ్ళంతా కంపించిపోయింది. ఆమె గబగబా వంటింట్లోకి వెళ్ళి “మీరు పరువు మర్యాద గల సంసారా? కల్లుపాకల దగ్గర చెడతాగి నోటికొచ్చిన దల్లా పేలే అలగా మచుషులా? మీరున్న కొంపలో ఉండటానికి పరువుకలవాళ్ళు సిగ్గుపడి చావాలి. దొంగపనులు చెయ్యటం, దొంగచాటునుంచి చూడటం, దొంగచాటుగా వినటం—అన్నీ విడిచేజారు. ఇంక గయలో వదలాలనన్నా ఏమీలేదు, నేనీ ఇంట్లో ఒక్కక్షణం ఉండను. ఆయనవస్తే వెళ్ళిపోయినానని చెప్పండి. ఏది చురచినా జన్మలో ఎన్నడూ

మిమ్మల్ని మాత్రం మరవను" అంటూ వెళ్ళిపోయి, గదిలో తన సామాను సర్దుకోసాగింది.

రాజ్యం గదితలుపు బిగించుకుని చాలాసేపు ఏడిచింది కూడాను. కాని తన కంటిసీస వితంతువులకు మటుకు చూడ నివ్వలేదు. ఆఖరు క్షణంలో ఆమె భర్తకు ఒక ఉత్తరం కూడా రాసింది. అందులో ఆరోజు జరిగినదీ, వంటింట్లో తాను విన్నదీ, వితంతువులను తాను అన్నదీ పూసగుచ్చి నట్టు ఆరు పేజీల సేర రాసింది. చివరకు "మీరు వాళ్ళను ఇంకేమీ అనక్కర్లేననుకుంటా. అనవలసిన మాటలన్నీ నేనే అన్నా. నేను ప్రస్తుతం మా అన్నగారింటికి పోతున్నా. మీకు ఓపిక ఉన్నప్పుడువచ్చి చూసిపోతూ ఉండండి. సెలవు—రాజ్యం" అని ఉత్తరం పూర్తిచేసింది.

17

దాసు స్కూలునుంచి తిరిగివచ్చి నేరుగా గదిలోకి వెళ్ళాడు. ఇల్లంతా నిశ్శబ్దంగా ఉన్నది. గదిలో రాజ్యం గాని, ఆమె పెట్టెలుగాని లేకపోవటం చూశాడు. చివరకు ఉత్తరంకూడా కనపడింది. దాన్నివిప్పి ఆత్రంగా ఒకటికి రెండుసార్లు చదువుకున్నాడు.

"చూశావుట్రా? అది వెళ్ళిపోయింది. నిజంగా

మేమేమీ అనలేదు ఎంత వొట్టుపడితే అంతవొట్టు" అంటూ వెంకమ్మ గదిలోకి వచ్చింది.

"అది అంతేలే. నువుగాని దాన్ని వెళ్ళొద్దనలేదు గద?" అన్నాడు దాసు.

వెంకమ్మ మొహం వికసించింది. ఎంత నిగ్రహించుకున్నా ఆగకుండా ఆవిడ మొహాన మందహాసం అంకురించుకొచ్చింది.

"గాగుండే, నాకేంపనీ? నాతో చెప్పివచ్చిందా? చెప్పిపోయిందా?"

"పోతున్నానని నీతో మాటమాత్రంకూడా చెప్పలేదా యే?"

"ఎబ్బే, ఎక్కడిదీ? ఉట్టిపుణ్యానికి రైయ్ మంటూ వచ్చి నన్నూ, భాగ్యాన్నీ అనరాని మాటలన్నీ అని వెళ్ళింది. ఇట్లా మాద్దంగదా, బండెక్కి వెళ్ళిపోతున్నది!"

"అట్లాగా? అక్కయ్యేదీ?" అన్నాడు దాసు.

"ఏంరా, దాసూ?" అంటూ భాగ్యం తలుపు అవతలనుంచి లోపలికి వచ్చింది.

"ఏంలేదు, పాపం నువ్విక్కడ ఎంతకాలం ఉంటావు, ఇల్లూ వాకిలీ విడిచి? నువ్వుగది చేస్తున్న బేమిటి కనక? రంగయ్య చదువుకుంటున్నాడాయె. అంతగా అయితే వాడికి అక్కడే సోబట్లలో నీ స్పాటు చేస్తా. అమ్మకూడా

నీ వెంటవచ్చి కొన్నాళ్లుంటుంది. డబ్బుకిబ్బందయితే నేను పంపిస్తా లే!" అన్నాడు దాసు.

వితంతువు లిద్దరూ వాలిపోయినారు.

"అదేమిటా?" అని ప్రారంభించింది వెంకమ్మ.

"నాకు నీ సలహా అక్కర్లేదమ్మా. కావలిస్తే నేను అడగనూ?" అన్నాడు దాసు.

"దాన్ని వెనకేసుకొచ్చి అయినవాళ్ళను దూరం చేసుకోకు, భద్రం!" అని బెదిరించింది వెంకమ్మ.

"అదెవరు? మీ ఇద్దరికంటే నాకు అయినవాళ్ళేవరున్నారు? నన్నూ, నా పిల్లల్నీ, కాపరాన్నీ మీకంటే ఎవరు బాగా కనిపెట్టి ఉంటారు? రేపు ప్రొద్దున్నే ప్రయాణం, మరచిపోకండి!"

"మమ్మల్ని వెళ్ళగొట్టేస్తావుటా?" అన్నది వెంకమ్మ కుండపగలేసి.

"మిమ్మల్నెందుకు వెళ్ళగొట్టుతానమ్మా? నేనే వెళ్ళి పోతున్నా, పదిరోజులు శలవుపెట్టి ఆ తరువాత ఏమవుతుందో నాకూ తెలీదు."

"పిల్లలు?"

"పిల్లలు నాతోనే ఉంటారు."

"నా వెంట పంపించవు!"

"పంపించను. వాళ్ళతో నువ్వు పడలేవు.

"పడతాలే. ఇన్నాళ్ళూ పడలా?"

“అందు కేకాస్త విశ్రాంతి తీసుకో. పెద్దదానివెపోతున్నావు.”

“రేపే పోవాలని ఏముందీ? అసలు పోకపోతేనేం?”

“నేను రేపు ఉదయమే ఇంటికి తాళంవేసి పోతున్నా. మీ ఇద్దరాడవాళ్ళనూ నమ్మి ఇల్లు వప్ప గించడం సాధ్యంకాదు.”

“ఎవరన్నా తోడు—”

“నా కెవరిలోనూ నమ్మకం లేదు.”

“నీ పెళ్ళియినప్పుడు మే మిద్దరమేకాదుట్రా ఉన్నది ఇంటికంతకీనూ?”

“ఆ పెళ్ళిసంగతి ఎత్తకండి. ఈలోపల ఎంత మారింది? అయినా స్త్రీఅక్కయ్యను నేను పెళ్ళిపొమ్మంటుంటే పరువైరమనిసి ఏమని ఉంటుందీ? నువ్వొక్కతేవూ కొంపలో ఎట్లా ఉంటావు?”

అసలు దాసు మనసులోమాట ఏమిటో చెప్పించటానికి వెంకమ్మ చాలా ప్రయత్నం చేసిందికాని లాభంలేక పోయింది. మర్నాడు వితంతువు లిద్దర్నీ పంపించేసి, దాసు రాజ్యాన్ని కలుసుకోవటానికి రైలెక్కాడు.

కలలో వార్తలు

క్రలలు నిజంకావని నాకు తెలుసు. నా కలలు బాతిగా అబద్ధాలు. ఒక కలలో నాకు దారిపొడుగునా చిల్లరడబ్బులు దొరికినై. ఏమయింది! ఏమికాలేదు.

కాని రాతగాణ్ణయిన పాపాన కలలు కనటం నాకు వ్యసనమైపోయింది. దానికి తగ్గట్టుగానే నాకు కలమీద ఏ మాత్రమూ అధికారంలేదేమో, వాటినిగురించి రాయక తప్పటమూ లేదు.

అందుచేత... ఇదిగో నాకల ఇదంతా. నిజమవుతుందని ఎవరన్నా నమ్మితే వాళ్ళపాపాన వాళ్ళేపోతారు.

*

*

*

రైల్వో కాబోలు పోతున్నాను. అది రైల్వేలేలేదు. కాని వేగంగా పోతున్నది. పట్టాలు లేవు, టకటక శబ్దంలేదు. నా పక్కనే ఒకాయన పత్రిక చదువుతున్నాడు.

“నిరుషమైన బడ్డెటు,” అని చదివాడు,

“కాస్తపైకి చదవండి బాబూ,” అన్నాను,

“నేడు డొమినియను ఎసెంబ్లీలో గ్రీటావరప్పుగారు నిరుషమైన బడ్డెటు అదివరకెన్నడూ పుట్టి ఉండలేదని

వైద్యులు చెప్పకొనుచున్నారు. ఇది మంత్రసానుల శక్తులను శోధించగల బడ్డెటు కాన్పు. బడ్డెటు నివారాలు బడ్డెటు బొడ్డుకోసినాక తొమ్మిదిన్నర పానుల బరువున్నది. ప్రసవ వేదన సతిగా నాలుగుగంటల పన్నెండు సెకండ్లు మాత్రమే. ... పెట్టుబడిమీద ఇదివరలో ఉండిన పన్నులన్నీ ఈ బడ్డెటుతో తొలగించబడ్డాయి. దీనిమూలంగా పారిశ్రామికులు తమ లాభాలన్నిటినీ తిరిగి పెట్టుబడి చేయటానికే వినియోగ పరుచుకో గలుగుతారు. ప్రభుత్వఖర్చును కావలసిన మొత్తం 15 వేల కోట్లన్నూ ఈక్రింది పన్నులద్వారా వసూలు చేయబడుతుంది,

1. పెట్టుబడిలేని ఆదాయంమీద నూటికి యాభై పన్ను.

2. ముప్పి ఎత్తుకునే పేదప్రజలమీద నూటికి పది వంతులు పన్ను.

3. సినిమా, నాటకం, పత్రిక ప్రణయలేఖ, మీటింగులు, పరిషత్తు సమ్మెలు మొదలైన వినోదాలమీద నూటికి 30 వంతున పన్ను

4. ఎన్నికలలో మెజారిటీ తెచ్చుకోలేని పార్టీల సభ్యులమీద మనిషికి నూగురూపాయల చొప్పున పన్ను. (ఇది మద్రాసు కాంగ్రెసు పార్లమెంటరీపార్టీ ఎన్నికలకు కూడా వర్తిస్తుంది) ఎన్నికలయిన ఇరివైనాలుగు గంటల లోగా కోటుమార్చేవారికి పన్ను ముదరా ఇవ్వబడుతుంది.

5. ఎన్ని కలలో పోటీచేసి ఓడిపోయినవారు డిపాజిట్టు పోగొట్టుకోని పక్షంలో ఆ డిపాజిట్టు పన్ను' కింద వసూలు చేయబడుతుంది."

ఇంతవరకు చదివి ఆ పెద్దమనిషి నాతో "ఈ ప్రజా పత్రికలు రాయటానికేం? నిజం ఆలోచిస్తే ఇది నిరుపమైన బడ్జెటు కానేకాదు" అన్నాడు.

"ఎందుచేత?" అన్నాను.

"ఇది కాపిటలిస్టు మీద ఇన్డిరెక్టు టాక్సేషన్. ఉర్గో గాలు చేసుకునేవాళ్ళూ అడుక్కుతేనేవాళ్ళూ, కట్టేపన్ను పెట్టుబడిదార్ల మీదేకద పడేది. ఘోరం! ఘోరం!"

"అయితేనేం? పన్నుభారం జాస్తి అయినప్పుడు పారిశ్రామికులు తమకింద పనిచేసే వారంతా బిచ్చగాళ్లేనని చెప్పి తప్పించుకోవచ్చు. బిచ్చగాళ్ళ పన్ను చాలా తక్కువ కద," అన్నాను.

ఆయన విశాలంగా నవ్వి, "ఆ ఆలోచన నాకూ తట్టింది" అన్నాడు మళ్ళీ పత్రిక చదవసాగాడు.

"బడ్జెటు మీద మాట్లాడుతూ గ్రీట్రావరప్పగారు ఈ కింది విషయాలు చెప్పించారు. ఈ ప్రభుత్వం యొక్క ఆశయం ఉత్పత్తి పెంచటం - పంపించటంకాదు. సభ్యులు పరధ్యానంగా ఆలకించే దురభ్యాసం మానాలి. మన ఉత్పత్తి మన అవసరాలకు సరింతటూ, మన ప్రజల కొనుగోలు శక్తికి నూరింతలూ అయే వరకూ మనకు ప్రపంచ దేశాల మధ్య తలవంపులే. మనదేశంలో నూటికి 90 మంది అయినా

అవసరాలకు మాడి చావకపోతే మనం నలుగురిలోనూ
 తల ఎల్లా ఎత్తుకు తిగుగుతామో నాకు తెలియబంటేదు. ఈ
 బడ్జెటును మీరు ఆమోదించినట్లయితే అప్పుడు మన తడాఖా
 చూపిస్తాను. ఈ బడ్జెటు ఎందుకు ఈవిధంగా ఉన్నది. ఉన్న
 పాశంగా పాసు చెయ్యాలో మీకు సంగ్రహంగా మనవి
 చేస్తాను... దేశంలో ఇన్ని ఏళ్ళు గడిచినా ఇంకా మత వైష
 మ్యాలు తగ్గటం లేదు. మత సామరస్యంకోసం పాటుపడే
 వాళ్ళందరినీ జైళ్ళలో శోశాము. కాని కార్యం లేకుండా
 ఉంది. దేశంలో ఉన్న అల్ప సంఖ్యాక మతాల వారిలో
 కూడా. గుత కలహాలకు బలి అయినవారు మిగతా వారిని
 పెదేశాళుకు నాణా చేశాము. దేశంలో ఏకమత ప్రతిష్ఠా
 పని చేశాము. అట్లాగూ మతసామరస్యం నెలకొల్పటానికీ
 సాధ్యం కాకుండా ఉంది. మతవిముఖులూ, మతాన్ని తృణీక
 రించేవారూ ఇంకా దేశంలో ఉండి మతాభిచూనులకు
 కోపం తెప్పిస్తున్నారని చెప్పటానికి నాకు చాలా తలవంపు
 లుగా ఉన్నది. ఈ విషయమై తీవ్రచర్య తీసుకోవలసి ఉంది.
 మతావేశం లేనివారందరినీ పట్టుకోవటానికి ఒక ప్రత్యేక
 పోలీసుశాఖ వేస్తున్నాము దానికి 500 కోటు మాత్రమే
 ఖర్చు చేస్తున్నాం. నిజంగా ఈ మొత్తం చాలదు. కాని
 దీనితోనేపనిగడిచేటందుకు గానుగుతోన్నాడంటేని వారినంద
 రినీ ఉరి తీసెయ్యటానికి ఏర్పాట్లుచేస్తున్నాం. చట్టం అంత
 దారుణంగా పెట్టినట్లయితే పోలీసు శాఖకు కొంతపని తగ్గిపో
 వచ్చును... రష్యామీదా, తదితర ఘాసిస్తు నేశాలమీదా
 యుద్ధం చెయ్యటానికి సిద్ధంగా ఉన్న ప్రజా స్వామ్య

రాజ్యాలకు ఉచితంగా మరొక అయిదువందల కోట్లు—ఇది సముద్రంలో కాకిరెట్ట—ఇస్తున్నాం... మన ఉత్పత్తి సరుకు కొన నిరాకరించే దేశాలపై యుద్ధం చెయ్యటానికి పదివేల కోట్లు ఖర్చున్నది. దీన్ని గురించి సభ్యులలో రెండభిప్రాయాలు లేవని నమ్ముతున్నాను. మిగతా చిల్లర ఖర్చుకు గాను నాలుగువేలకోట్లు అవుతుంది. ఈ నాలుగు కోట్లలోనూ మూడు కోట్లు, లాభాలు చాలక ఉత్పత్తి నిగ్రహిస్తున్న పారిశ్రామికులకు లంచంగా ఇవ్వవలసి ఉంది.

ఇంకా పత్రికలో బడ్జెటు చర్చకూడా ఉంది. కొందరు సభ్యులు, బడ్జెటు నిర్దుష్టంగా లేనప్పటికీ, లాభాలను దొంగపోటు పొడుస్తున్నప్పటికీ, పారిశ్రామికులు దేశ షేమంకోసం కొంతత్యాగం చేసి ఈ బడ్జెటును సమర్థించాలన్నారు.

నా ప్రక్కనున్న పెద్దమనిషి ఇంకా చదువుకుపోతున్నాడు. నాకు విసుగై తింది. నాకసలే రాజకీయాలంటే మంట. కొందరికి ప్రపంచంలో ఏం జరిగినా అంతా కావాలి. నా కది గట్టదు. ఎవరిపని వాళ్ళు చూచుకుంటే చాలు. రాజ్యాలు ఏలేవాళ్ళు ఏలుతారు. మిగతావాళ్ళ కెందుకు నాడావుకి? నన్నడిగితే వార్తా పత్రికలే ఉండరాదు. వాటి మూలంగానే సహజ ఆందోళన.

నాకూ పత్రిక చదివే పెద్దమనిషికి మధ్యలో ఒక మాసపత్రిక కనపడింది. దాని పేజీలు తిరగవెయ్యసాగాను. "సంఘం దేనికి?" అనే ఒకవ్యాసం కనపడింది, అది రాసిన వాడు జ్ఞాన్నుత్రయ్య ఎం, బి, పి, డి, హెచ్, ఎక్స్. డి, వై. త్రి, పి, హం. (బాగ్) గారు.

ఆవ్యాసంలో ముత్రయ్యగారు సంఘమనేది ఒక
 మూఢ విశ్వాసమని యుక్తియు కంఠగా వాదించాడు. ఏమిటి
 సంఘం? దీనివల్ల మనకు కలిగిన లాభమేమిటి? ప్రకృతిలో
 అనేక జీవరాసులున్నట్లే మనుషులూ ఉన్నారు. ప్రకృతి
 వ్యక్తులకే ప్రాధాన్యం ఇచ్చి, పరిణామమంతా వ్యక్తుల
 ద్వారానే జరిగింది. సంఘం వచ్చి వ్యక్తిని చంపేసింది మన
 జ్ఞానులు వ్యక్తికే ప్రాముఖ్యం ఇచ్చారు. ఎవడి మోక్షం
 వాడు చూసుకోవాలన్నారు. మనుషులు పుట్టింది లగా
 యతు అపూర్వవ్యక్తులనిపించుకున్నవారంతా వ్యక్తులే—
 అంటే సంఘానికి ఎడంగా నిలబడ్డవారే. వానిని సంఘం
 హతమార్చింది. ఒక అపూర్వ వ్యక్తికోసం అనామకులు
 నశించటమనేది ఉత్పత్తిక్రమంలోనే ఉంది. సంఘమను ప్రతి
 బంధకం లేనట్టయితే మానవజాతిలో ప్రతివాడూ ఒక అలె
 గాండరు, ఒక కపోలియను, ఒక హిట్లరు, ఒకనిచే అయి
 ఉండేవాళ్ళు. సంఘం మానవపరిశ్రమమున అరికట్టింది ఒక
 నీతిచట్టమూ, న్యాయచట్టమూ, నిరబంధాలూ. డిప్రెష
 నలూ, మానసిక వ్యాధులూ, చెలరేగాయి సంఘమను
 స్వలు పరిష్కారం అవుతున్నకొద్దీ పెరిగాయి. న్యాయ
 స్థానాలనూ, నియమాలనూ ప్రకృతి అసహ్యించుకుంటుంది.
 ప్రతిక్రియకూ సృష్టిలో ప్రతిక్రియ ఉంటూనేఉంది. న్యాయ
 చట్టాలు ప్రకృతి కేవిధంగా సహకరించాయి? ఒకణ్ణి మరొ
 కడు చంపితే చ పబడ్డవాడు చచ్చినవాడగునాడు.
 చంపినవాణ్ణి సమాజం ఉరితీయటంవల్ల అధికంగా అయిన
 దేమిటి? ఈ దిక్కుమాలిన సంఘంకోసం మతాలూ,

యంత్రాలూ, ఉత్పత్తి, సమ్మెలూ, ఉద్యమాలూ, జైల్లూ, కాల్పులూ, యుద్ధాలూ—ఇవన్నీ అవసరమయ్యాయి. ఇంతా చేసి సంఘం ఏటిని ఉపయోగిస్తున్నదా? లేదు. ఇవే సంఘాన్ని ఉపయోగిస్తున్నాయి. సంఘం అనేది పోవాలన్నాడు ముత్తెయ్య.

“కళల విషయంలో చూసిపట్టయితే సంఘం కళలకు ఎంత అపకారం చేసిందో స్పష్టంగా తెలిసిపోతుంది. కేవలమూ సంఘసేవకోసమే ఉద్దేశించిన కళలు చాలా చచ్చుగా ఉంటూవచ్చినై. వ్యక్తిత్వం కూడుకున్న కళలే అత్యద్భుతంగా ఉన్నాయి ఈ విషయం అనేకశతాబ్దాలుగా విమర్శకులు గ్రహించినప్పటికీ దాని అంతరార్థం గ్రహించలేకపోయినారు” అనికూడా రాశాను

నే నీ వ్యాసం చదవటం పూర్తిచేసేసమయానికల్లా ఆ పెద్దమనిషి పత్రిక మడిచి పక్కన పెట్టాడు.

“ఆ కనిపించేవేమిటి?” అన్నాను.

“అవా? అవి జైళ్ళు”

“అంత పెద్దవా?” అన్నాను.

“ఏం? అందులో ఇరవైవేలమంది ఉన్నారు”

“కొద్దిసేపటికింద ఇటువంటి ఇల్లే చూశాను.”

“అవును, ఈ ప్రాంతాల అయిదారు మైళ్ళకొక జైలున్నది.

“ఇది జైలని నేను నమ్మలేకుండాఉన్నా. ఆ గొట్టాలూ అవి ఏమిటి?”

“అవి ఫ్యాక్టరీలు జైలున్న చోట ఫ్యాక్టరీలుండేవా?”
 అబ్బాయిని నాకు తెలియ కాని ఆయన అన్నతరు
 వాత నాకూ తెలిసినట్టే అనిపించింది.

“ఇప్పుడు పరిశ్రమయూవత్తు ఖైదీల శ్రమతోనే
 నడుస్తున్నది”

“అట్లా ఏం”

“ఒకచిక్కు వచ్చింది. చూమూలుగా పెట్టుబడిదారీ
 వేదాంత ప్రకారం పనివాడు స్వేచ్ఛగా తనకూలీ అమ్మ
 కుంటాడు. ఆ స్వేచ్ఛను కూలివాళ్ళు దుర్వినియోగపరచి
 కూలికిరావటం మానేశారు. కూలికి రానివాళ్ళని నిర్భం
 ధించటానికి చట్టం చెయ్యటం సాధ్యం కాకపోయింది.
 సమ్మెలుచేస్తే కాలపచ్చనని శాసనం చేసేసరికి వాళ్ళు
 అసలు పనికే రావటం మానేశారు. కాని మరోరకం శాసనం
 చెయ్యటం సాధ్యమయింది ఏమనిషిగానీ ఏవిధంగా బతుకు
 తున్నాడో చెప్పలేకపోతే వాణ్ని జైల్లో వెయ్యనచ్చు ఈ
 విధంగా లక్షకులక్షలు జైళ్ళలోపడ్డారు. వారంతా దమ్మిడి
 కూలీలేకుండా పరిశ్రమలు నడుపుతున్నారు. తిండిమాత్రం
 పెట్టి రోజుకు 12, 14 గంటలు పని చేయించటం సాధ్య
 మయింది. కాని కొంతమంది పెట్టుబడిదార్లు ఈ ఏర్పాటుకు
 గునుస్తున్నారు. వారి ఉద్దేశంలో స్వేచ్ఛగా వచ్చిన కూలీలే
 చౌకగా వస్తారుట. తిండికీకూడా సరిగా ఇవ్వకుండా కూలీ
 వాళ్ళని సంపాదించిన పెట్టుబడిదార్లున్నారు మరి.”

ఆయన మాట్లాడుతుంటే నాకు కోపంవచ్చింది.

“నువు నన్ను మోసా, చేస్తున్నావు. పెట్టుబడిదార్లను
గురించి అభూతకల్పనలు చేస్తున్నావు. నువు ఇందాక పత్రి
కలో చదినవన్నీ కూడా అబద్ధాలే. నేను పెట్టుబడిదార్ల
నెరుగుదును. వాళ్ళు నా దేశాన్ని దాస్యంలోనుంచి బయ
టికి తెచ్చారు. వాళ్ళు దేశభక్తులు. కమ్యూనిస్టు పీఠనుకూడా
వాళ్ళే తొలిగించారు. వాళ్ళనుగురించి నా మనస్సు విరచ
టానికి ప్రయత్నిస్తున్నావు. పెట్టుబడిదారీ విధానాలకే నువు
ఎసరు పెడుతున్నావు. నీ నోరు మాట్లాడుతూంటే నోసలు
వెక్కిరిస్తూ ఉంది. చూడు నిన్నేంచేయిస్తానో!,” అన్నాను.

ఆయన నావంక అనుమానంగా చూశాడు.

“సిద్ధోరణిచూస్తే నువ్వు భూగర్భంలో నుంచి వచ్చిన
కమ్యూనిస్టులే ఉన్నావు. నిన్ను నేను పసికట్టలేననుకు
న్నావా? చూడు—నిన్నేంచేయిస్తానో! పోలీసులు నా
మిత్రులు, అన్నాడు.”

“పోలీసులు నా మిత్రులు!” అన్నాను.

“నామిత్రులు!” అన్నాడు.

“పెట్టుబడిదార్లు మావాళ్ళు!” అన్నాను.

“మావాళ్ళు!” అన్నాడు,

“పోరా కమ్యూనిస్టు” అన్నాను,

“పోరా కమ్యూనిస్టు!” అన్నాడు,

“దేశద్రోహీ!” అన్నాను.

“పోరా ప్రజాద్రోహీ!” అన్నాడు.

“దొంగముండాకొడక దొరికావు! కమ్యూనిస్టువు
కాకపోతే నీకు ప్రజలతో ఏంపని? చూడునీబతుకేం
చేస్తానో!” అని ఆయనమీదికి వురికాను

ఆయన మాయమైనాడు. చేను కాస్తా రైల్వోనుంచి
కిందికి పడటం మొదలుపెట్టాను.

*

*

*

ఉలిక్కిపడి పక్కలో లేచి కూర్చున్నాను.

ఏం కలెది? దిక్కుమాలినకల!

కాని ఇది నిజంకాదు; నాకు తెలుసు. నాకల లేవీ
నిజంకావు. నా మిత్రులంతా నాశ్రేయస్సుకోరి నన్ను కలలు
కనవద్దనీ, ఎక్కడన్నా ఒక నౌకరీ సంపాదించమని బుద్ధికలిగి
బతకమనీ సలహా ఇస్తూనే ఉన్నారు. నాకే ఓపికలేకుండా
వుంది.

దినచర్య

విధి విరామం ఎరగని బానిస, తెలిప్రింటరు టక టక కొట్టుకుపోతున్నది. “సబ్బు” లందరూ తదేక ధ్యానంతో రాస్తున్నారు. వాళ్ళముందర తర్జుమా కావల సిన తెలిగ్రాముల బొత్తులున్నాయి.

కైలాసం విసుక్కుంటూ రాస్తున్నాడు. తనబల్ల మీదికి వచ్చిన తెలిగ్రాములన్నీ ఒకసారి చూసుకున్నాడు. ఒక్కతైనా “మంచి తెలిగ్రాం లేదు “మంచి” తెలిగ్రాం అనేదానికి ప్రత్యేకమైన నిర్వచనంలేదు. ఒక్కోరోజు కైలాసం యూరపుదేశాల చెల్లింపు సమస్యలో గురించి ఎంతో ఆసక్తితో రాస్తాడు. ఒక్కోనాడు చక్కని కథలాటి తెలిగ్రాం వచ్చినా విసుక్కుంటాడు.

కైలాసం రాసే “మూడ్”లో ఉండేదీ లేనిదీ నిర్ణయించేవి ఏవో ఎవరూ చెప్పలేదు. అతనిమీద సంఖ్యా జ్యోతిషం పనిచేస్తుంది. అనగా తారీఖుల ప్రభావం జాస్తిగా ఉంటుంది. 20కి పైబడిన తేదీ సంఖ్యలు కైలాసం “మూడ్” కు అనుకూలంగా ఉండవు. ఇంటిదగ్గర భార్య చేసిపెట్టిన వంటకాల ప్రభావమూ, ఆఫీసుకు వచ్చేటప్పుడు బస్సు

స్తాండు దగ్గర ఎండలో నిలబడే విఘడియల సాఖ్యాప్రభా
వమూ కైలాసంమీద బలంగా ఉంటాయి.

పైల్ గ్రాములు తిరగేసేటప్పుడే కైలాసం ఒక్కొక్క
దానిమీదా ఒక్కొక్క ప్రత్యేక విమర్శ విసిరాడు. ఇండో
నేషియాలో అల్లరి. వాళ్ళకు స్వాతంత్ర్యం అరగటలేదు.
అంతేకావాలి (వెధవలకు)... మలయాలో జ్వరవ్యాధుల
మీద గొంబులవర్షం. నల్లులమీద డి డి టీ కొటినే.
అందులో విషం ఉండటం. నల్లులు హాయిగా డి డి టీ తినేసి
మరిన్ని పిల్లల్ని పెడతున్నాయి. కొంపనిండా నల్లులపుట్టలు.
శెల్లాగ్లా నిద్రపోనివ్వవు. ... డిఎన్ఎస్ చైనాను ఉద్ధరించాడు,
ఆసియాను ఉద్ధరిస్తాడు! ఈ అమెరికా కమ్యూనిజంనుంచి
ఆసియాను ఉద్ధరిస్తుంది దుర్మోవటంకన్న బుద్ధితక్కువ
మరొకటిలేదు. నిజంగా డి డి టీ తినేనల్లులకూ ఈ
కమ్యూనిస్టులకూ ఏమీ తేడాలేదు...

కైలాసం రాయటం మానేసి తలఎత్తి చూశాడు.
జెమోక్రసీని ఉద్ధరించే సత్యనారాయణ, కమ్యూనిజమును
ఉద్ధరించే భగవాన్లు చర్చి ప్రారంభించారు. అది రోజూ
ఉండే చర్చే భగవాన్లు రష్యామీద ఈగవాలనివ్వడు. సత్య
నారాయణ రష్యాపేరు చెబితే పంచాంగం విప్పుతాడు.

“అసలు రహస్యం ఒక్కడికీ తెలీదు. రష్యా అమెరికా
కలిసి మిగిలిన దేశాల్ని యుద్ధంలో ముగచటానికి
చూస్తున్నారు. అందుకే నెహ్రూ ఎప్పుడూ చేరలేదు” అనుకు
న్నాడు కైలాసం.

ఎవరూ గ్రహించలేని సత్యాలు తెలుసుకుని ఎవ్వ

గిక్ చేప్పకుండా ఉండటంలో గొప్ప ఆనందం ఉంది. ఆ ఆనందం కైలాసానికి రోజూ లభిస్తుంది.

“నువ్వుపోయి రష్యా వెళ్ళి మాసివచ్చావు గామాలు” అన్నాడు సత్యనారాయణ.

“చూస్తేనే తెలియక్కరేదు. బుద్ధి ఉంటే అన్నీ తెలుస్తాయి” అన్నాడు భగవాన్లు.

“అవును! నీ ఒక్కడి కేపెట్టాడు మరి దేవుడు ప్రపంచంలో ఉన్న బుద్ధంతా” అన్నాడు సత్యనారాయణ.

“పానివ్వండయ్యా,” అన్నాడు శివరావు.

కైలాసం తిరిగి తలవంచుకు రాసుకోబోతుండగా టెలిగ్రాఫు బంట్లోతు ఏదో టెలిగ్రాం తెచ్చి కైలాసం ముందు పెట్టాడు.

“అవతల ఆ బల్లదగిర ఇయ్యి” అన్నాడు కైలాసం. అమెరికా వెళ్ళి లియాఖతాలీఖాన్ పేలే అవాసులూ చవాకులూ రాయటం చాలక టెలిగ్రాములకు సంతకా లేవడు పెనుతూ కూచుంటాడు?”

“సుబ్రహ్మణ్యంగానూ, డిమాండుకు తెలుగేమిటి?” అని అడిగాడు పార్వతీశం.

“భైదులో ఉంచటంకాదూ?” అన్నాడు సుబ్రహ్మణ్యం.

ఎవరో నవ్వారు.

“డిమాండుంటే భైదులో ఉంచటం మేమిటయ్యా?”

“డిమాండు, అని రాయవయ్యా దేవుడా?” అని ఇంకొకరు అందుకున్నారు.

“ఓహో, డిమాండా? నేనింకా రిమాండేమో అనుకున్నా, నిన్న ఇట్లాగే చిత్రం జరిగింది. నేనేమన్నానంటే-”

“అబ్బాయ్, ‘కోరికా’ అని రాసిపారెయ్యి. అంతి కన్న మంచిమాట ఏ డిష్టరీలోనూ దొరకదు” అన్నారు మరొకరు

“రిక్వెస్టుంటే కోరికగాని డిమాండంటే కోరికేమిటి? దబాయంపు, అని రాయనా?”

“ఏదో రాయదల్చుకున్నవాడివి రాయక అందర్నీ చంపుతా వెందుకూ?”

మళ్ళీస దుమణిగింది. కైలాసం లియాఖతాలీ “అభిభాషణ” దగ్గరికి తిరిగివచ్చాడు. ఇస్తామంటే డెమోక్రసీయే నంటున్నాడు లియాఖతాలీ.

“ఈ ఫ్రెంచిపేర్లు ఎట్లా రాయాలో మనకు తెలివదే. ఏమండి, దీక్షితులుగానూ, పి-ఐ-జి-ఎన్-ఓ-ఎన్ ఏమనాలి?”

“పాన్యూ అనాలి.”

“నే చచ్చినా అన్న.”

“పిగ్నాన్ అని రాయండి.”

“ఆమాటన్నారు బాగుంది”

“ఈ దీక్షితులుగారొకడు సోగైనాడు మా ప్రాణానికి,” అనుకున్నాడు కైలాసం, “సోయెకర్నో అనకూడదట! సుకర్నో అనాలిట! సుదర్భనో, సుమిత్రో అనాలిట! సోయెకర్నో అని రాస్తే అచ్చుపడదు కామాలు, అన్నీ వేషాలు!”

లియాఖతాలీ “అభిభాషణ అయేసరికే పుణ్యకాలం వెళ్ళేట్టుంది. ఇంకా ఎచిసిన్ ఉద్బాటనా. మలయాలో కమ్యూనిస్టుల కిరాతక కృత్యాలూ, అదేదో రైలుప్రమాదమూ అట్లానే వున్నాయి.

“కైలాసంగారూ, లియాకతాలీని నమ్మరైజు చెయ్యటంలా? కొద్దిలో ముగించక పోయినారా?”

కైలాసానికి చాలా దుఃఖం వచ్చింది. కొద్దిలో ముగించాలని తెలిస్తే కైలాసం ఎప్పుడో పూర్తిచేసి ఉండును.

“ఔలిప్రింటరు అరగంటనుంచీ కొట్టటంలేదు. ఏం జరిగిందో కాస్త కనుక్కుంటారా ఏమిటి?”

కైలాసం ఎగిరి గంతేసిలేచి ఔలిఫోను దగ్గరికి వెళ్లాడు.

“ఏమండీ? మేషీన్ ఆడటంలేదా? ఫైవ్ మినిట్స్ కిందకూడా క్రీడ్ చేస్తూ ఉన్నామే?...మా మెకానిక్తో కాపీలు పంపుతాం లెండి” అన్నది రిసీవర్.

“సెమీ అఫిషియల్ అంటే ఏం రాయాలి?”

“అర్థ ప్రభుత్వ—”

“అర్థ ప్రభుత్వో వ్యర్థ ప్రభుత్వో?”

“అయితే నాకు తెలీదు”

“నీకే కాదు, మహామహావాళ్ళకు తెలీదు.”

“అది సరేగాని ఎక్స్ చేంజుగా ఉ ఏమిటోయ్?”

“మారకం.”

“ఎవరి మారకం?”

“మారకం కాదులేవయ్యా, వినిమయమని రాయి.”

“వినిమయమంటే ఖర్చుచెయ్యటం కాదుటండీ?”

“అది వినియోగం.”

“వినిమయమేమిటి? వినియోగమేమిటి? రెండూ ఒకటే”

“కాదులే, డిఫరెన్స్.”

“వినిమయమంటే మారకం వేసుకోవటమేలే. ఖర్చు చెయ్యటంకాదు.”

“ఖర్చు చెయ్యటానికి వినిమయమని రాస్తున్నావే?”

“ఇక ఎప్పుడూ రాయబోక!”

ఔలిఫోను మోగింది.

కెలాసం లియాఖతాలీని తప్పించు కోవటానికి లేచి ఔలిఫోను దగ్గరికివెళ్ళి రిసీవవరెత్తాడు. రాయిటర్సు ఆఫీసు వాళ్ళు.

“మెషీన్ పనిచేస్తున్నదా?”

“లేదే.”

“లెక్ట్రబ్రబులేమో కనుక్కు-ంటాం. మెకానిక్ వచ్చాడా?”

“రాలేదు.”

“కాపీలు తెచ్చాడా?”

“మెకానిక్ రాలేదు” అని అరిచాడు కెలాసం.

“అట్లా చెప్పరాదా? ఎందుకు కోపం చేసుకొంటారు?” అని మందలించింది రిసీవరు.

“కెలాసంగానూ, రైలు ప్రమాదంమీద స్టేషన్లు

వచ్చింది. మిగిలినవి మానేసి అది కాస్తరాయండి, ఇదిగో
జేట్టంటు”

మళ్ళీ సంభాషణ ఆరంభమయింది.

“ఈ విధంగా రైళ్ళు పడగొట్టే కమ్యూనిస్టులు ఉన్న
కాస్త మర్యాదా పోగొట్టుకున్నారు”

“ఇది కమ్యూనిస్టులపనే! హరివీళ్ళకడుపుడకా!...
ఇంకా మీకేమన్నా సందేహమా ఏమిటి?”

“ఎంతమందిని పొట్టన పెట్టుకున్నారో.”

“ఇదే విప్లవం!”

ఇటువంటి పనులుచేసినా కమ్యూనిస్టులను వెనకేసు
కొచ్చేవాళ్ళున్నారు. అందుకనుకోవాలి.”

“భగవాన్లు! చూశావా ఎట్లా అంటున్నారో?
చూస్తావేం?”

“నన్నేం చెయ్యమన్నావు?”

“కమ్యూనిస్టులు రైళ్ళు పడగొడుతున్నారుట.”

“పడగొట్టని. విచారణ జరిపి శిక్షించేవాళ్ళులేరూ?”

“అట్లా జరిపోతావేం?”

“జారేందు కేముందీ? కొందరికి చూడకుండానే
వార్తలు తెలుస్తాయి. దాని కెవరేంచేస్తారు?”

“రైళ్ళు పడగొట్టే వాళ్ళింకెవరూ లేరని మాకు
ఆపాటి తెలుసులే. కాస్త మాకూ ఆమాత్రం ఊహించే
శక్తిఉంది, దాం దుంపతెగ ఎంత ఇదయినా!” అన్నాడు
సత్యనారాయణ.

“ఆ శ్లోకం ఎవరుమటుకువారు తమకుండటం అర్థం చేసుకోగలరుగాని ఇంకొకరికుండటం అర్థం చేసుకోలేదు. అక్కడే చిక్కచేసి’ అన్నాడు భగవాన్లు.

“అయితే కమ్యూనిస్టులు రైళ్ళు పడగొట్టటం లేదంటావు?”

“నేనేమీ అనలేదు. ఎవరు పడగొడుతున్నదీ ఎప్పటికైనా తెలియదా అంటాను.”

ఆ వాదన అంతటితో ఆగిపోయింది.

కైలాసానికి క్షణక్షణానికి విసుగు జాస్తి అవుతున్నది. అతను అయిదు నిమిషాలలోపల రెండుసార్లు గడియారం కేసిచూసి, “ఈమధ్య అయిదు నిమిషాలేనా అయింది? లేక గడియారం ఆగిపోయిందా!” అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

మెకానిక్ వచ్చాడు, కాపీలతో.

“ఎటువంటి సమయంలో మెషీను చెడిపోయిందో!.. కైలాసంగానూ, మిగిలినవన్నీ ఆపేసి నెహ్రూ స్టేషన్ తీసుకోండి.”

“నెహ్రూ ఉపన్యాసమా?”

“అవును. ఇవాళ అదే స్ట్రీమరు.

అంతవరకూ సగం చచ్చినట్టున్న కైలాసం ఒంట్లోకి ఎక్కడలేని శక్తి వచ్చింది.

నెహ్రూ ఉపన్యాసం అయిదుభాగాలు చేతికొచ్చాయి. కైలాసం వాటిని ముందేసుకుని ఏకధాటిగా రాయటం మొదలుపెట్టాడు. చుట్టుపక్కల ఏంజరుగుతున్నదీ

కైలాసానికి తెలీదు. మెషీను ఎప్పుడు బాగయిందీ తెలీదు. నెహ్రూ సీరీస్ మరి మూడుభాగాల కాపీలు ఎప్పుడు ఎవరు తెచ్చాలో తెలీదు. నెహ్రూ తొమ్మిదో భాగంనుంచీ మెషీనుమీది కాగితాలే వచ్చాయి. రెండు గంటలలోపుగా మూడు కాలముల తరుమా లాగి అవతల పా రేశాడు కైలాసం.

*

*

*

“ఏమేవ్? పేపరు చూశావా? ఇవాళ స్టీమరు హెడ్ లెను మనదే! ఎట్లా రాశాననుకున్నావు? శరపరింపరే ననుకో,” అన్నాడు కైలాసం మహోల్లాసంతో.

“ఏం స్టీమర్? ఈపూట కూ శేదొరక లేదు. పొద్దున కూడా పాపం, మీకు తిండి సరిగా అమరలేదు. ఈపూటేం తింటాలో నా కర్థంకాలా!” అన్నది భార్య,

“ఏ కందిపచ్చడో చేసి, ఇంతచారు పెట్టవే. అంత కంటే ఏం కావాలి?” అన్నాడు కైలాసం, ఎంత అణచినా అణగని ఉత్సాహంతో.

గం డం

వ్పరోగండుం గడిచింది—పిండం బయటపడింది.

సుందరి పాలిపోయిన మొహంతో కళ్ళుమూసుకుని వెల్లికిలా పడుకుంది. ఇప్పుడు మనస్సులో ఇందాక చెలరేగిన తుపాను జాడలేని లేవు. మొదటి కాన్పుకుపోని ప్రాణభయం తన కీసారి ఎందుకు కలిగినట్టు? తన బిడ్డ మొగపిలవాడని తనకు ముందే తెలుసు—తనుపోతే ఏమవుతాడో అని ఎందుకంత ఖంగారు పడ్డది? తన శల్లెలు, కమల వాణ్ణి సవతి బిడ్డణి చూసినట్టు చూస్తూంది!...

అన్నట్టు, పాపం, కమలగతి ఏమయిందని, కొంపతీసి దానికూడా ఇవారే—

అవతల తన పెద్దన్నగారి భాగంలో కమల పురుడు పోసుకోవటానికి సిద్ధంగాఉంది. తొలిచూలు. తను మలుచూలని తనకన్న కమలనే అందరూ బాగా చూశారు. తన్నడిగితే తొలిచూలుకన్న మలుచూలే కష్టం. మొదటి సారి జరగబోయ్యేది శాలీదూ.

ఎట్లాగయినా కమలమీదనే అందరికీ ప్రేమ జాస్తి కావటానికి తనే అందగత్తె, తన మొగుడుకే ఎక్కువ ఆస్తి

ఉంది. కాని అందరికీ కనులమీదనే ఆవేకు. దాన్ని మొగుడు కూడా నెత్తినపెట్టుకొని ఊచేగుతాడు. తనను అందరూ తక్కువగా చూసి, మళ్ళీ తన వెళ్ళసరంగా ఉంటుందని తన మీదపడి ఏడుస్తారు.

తను నిజంగా మంచిదని ఎవరికీ తెలీదా—కనులకు తప్ప కనుల ఒక్కతే తన్ను బాగా చూస్తుంది. తనకన్న మంచిది అదొక్కతే !

ఈ కుంక అయినా తన పోలిక అయితే బాగుండును. పెద్దవాడు అంతా అచ్చగుద్దినట్టు తన మామగారి పోలికే.

ఈ పదిరోజులూ ఎట్లా వెళతయ్యా! తన్ను ముసలమ్మలు ఏంపీక్కుతొటాలో, నూతిలో చాదవేసే దెప్పిలో!

సుందరి ఆలోచనలు అంతకంతకూ అస్పష్టం కానా గినై ఆమెకు కాస్త మగతగా ఉంది.

*

*

*

“దానిక్కూడా మగిసిల్లవాడే !... ఒక్కగంట తేడా కూడాలేదే ! ఇదేంపాపభిన్నమో ! ఇట్లా జరిగూడదరా ! ఒక్క ఇంట్లోనే ఒక్కరోజునే రెండు కానుపులా? ఎవరో ఒకరికి గండం తప్పను!”

ఈ నూటలన్నీ సుందరి చెవుల పడుతున్నై. కాని మనస్సులో నాటుకోవటంలేదు కొంక ప్రియత్నమీద కళ్ళుతెరిసి చుట్టూ చూసింది.

అమ్మమ్మ చచ్చరా లోపలికొచ్చి సుందరికేసి చేతు లూపుతూ, “ఆ కనులకూడా ఇప్పుడే కనికూనుంది. అహోరించండి” అని వెళ్ళిపోబోయింది.

“మగబిడ్డేనా?” అన్నది సుందరి బలహీనంగా.

“ఆ!” అన్నది ముసలమ్మ, ఆడబిడ్డ అయినా ఇబ్బందిలేకపోయేదన్నట్టు.

“ఎవరో ఓరి గండంతప్పదు ! ఎవరో ఓరి గండం తప్పదు !”

అప్రయత్నంగా సుందరి తన బిడ్డని పొదుపుకున్నది. తన బిడ్డ కే అసాయమూ రాదు ! రాకూడదు !... పాపం, కమల కీ విషయంలోనూ తన అదృష్టం లేదు. దాని బిడ్డ ఏమవుతానో ! ఒవేకళ వాడికేమన్నా అయితే తనకు చాలా కష్టంగా ఉంటుంది—చాలా ? —ఆఁ, అయినా ఆ ముసలమ్మ కబుర్లు నిజమూ ఏమిటి?”

ఇద్దరు బిడ్డలకూ ఆరురోజులు దాటిన తరువాత పెద్ద వాళ్ళ విచారం వెనుకపడింది. గండం గురించి మాట్లాడటం మానేశారు. అప్పచెల్లెళ్ళిద్దరూ నూతిలో చేదవెయ్యటం మహావైభవంగా జరిగింది.

అందరూ తనపిల్లవాడికంటే కమలబిడ్డే కనుముక్కు తీరుగలవాడో తాడనుకోవటం సుందరి విన్నది. కాని అట్టి అసూయపడలేదు. అసూయపడేటందు కవకాశం లేక పోయింది కమలబిడ్డే బాగున్నాడని ఎవరో అనగానే “...త కనిబిడ్డ బారెను” అనేసామెత సుందరికి చప్పున స్ఫురించి మనస్సు చివుక్కుమన్నది. తన కటువంటి ఆలోచన గావటం చాలా తప్పు.

కాని కమలబిడ్డే అందుగా ఉంటాడనే విషయం సుందరి యాధిచేసుకున్నది. అందులో ఆ మాట అంటే తనకు అందులో అబద్ధం ఏమీ కనిపించలేదు.

అప్రయత్నంగా సుందరి తన బిడ్డలో అనాకారితనం చూడటం ప్రారంభించింది.

“వీడిముక్కు చట్టి ముక్కులే ఉండేమే, కనులా? వాడు నవ్వితే మూతి చూడు, పక్కకెట్లా తోసుకు పోతోందో!”

కమల దొంగకోపంతో, “బాగానేఉంది లేవే, పసి వెధవకట్లా వంకలు పెడతావే? చిన్నపిల్లలంతా అట్లాగే ఉంటారు!” అన్నది.

కమల తనబిడ్డను ముద్దులాడినా, వెనకేసుకొచ్చినా సుందరి హృదయంలో ఏదో గుచ్చుతున్నట్టయేది. అది అసూయమాత్రం కాదు. కమల ఇద్దరుపిల్లల్లోనూ తేడా చూడనట్టు ప్రవర్తించేది. అది నటన ఎలా అవుతుంది? కమలవంటి అమాయకురాలు నటించగలదా! నటించటం తనకు చాతకాలేదు. కమల కొడుకుమీద తనకాపేక్ష లేదు. వాణ్ణిచూస్తే తనకు భయం — ఏమిటో అర్థంగాని భయం! వాణ్ణి చేతులోకి తీసుకుంటే జారవిడుస్తానని భయం! వాడికి తను నిశ్చయపోస్తే బప్పుడు దెబ్బ గట్టిగానూ, తగలరానిచోట తగులుతుందని భయం!... చా డేక్షణన గుబుక్కు మంటాడో! (చిన్నపిల్లల కెంతకావాలి!) ఆక్షణన వాడు తనచేతుల్లోమాత్రం ఉండకూడదు! వాడిప్రాణం దొడ్లో

పోతే తను ఇంట్లో ఉండాలి. ఇంట్లోపోతే దొడ్లో ఉండాలి !
ఇదే సుందరి కోరింది!

కనుక చేతుల్లో తన బిడ్డ ప్రాణంపోతుందని సుందరి
కేనూత్రము భయంలేదు. తన బిడ్డకు పిళ్ళుపోస్తూ ముగ్ధాశ్శ
మీద బోర్లా పడుకోబెట్టుకుని చేతుల్లో వేస్తూ పోసికొని
వాడితలమీద కమల ఎంతగట్టిగా బాదినా తనకు భయం
వేసేదికాదు. కమల తన బిడ్డ దగ్గర ఉన్నంతకాలమూ వాడికి
యమభయం లేదని సుందరికి గట్టిదైర్ఘ్యం. అది సుందరి బిడ్డ
మీద ఈగ వాలసేదు తన బిడ్డ ఏడిచినా నిర్లక్ష్యంగా
ఉంటుంది గాని తన అక్క కొడుకు కాస్త కీచుమంటే
అడావుడి పడుతుంది. వాడంటే దానికంతప్రాణం !

*

*

*

ఇద్దరు బిడ్డలకూ ఆరో నెల జరుగుతున్నది. దీపావళికి
అక్కచెల్లెళ్ళిద్దరూ పుట్టింటికి వచ్చారు.

తెల్లవారితే నరక చతుర్దశి అనగా సుందరి బిడ్డకు
పెద్దపెట్టున జ్వరం వచ్చింది. దానివెంట దగ్గు పడిత
మూను. బిడ్డ నిమిషానిమిషానికి ఉక్కిరిబిక్కిరిఅవుతున్నాడు.
సుందరికి గుండెల్లో రాయిపడింది. బిడ్డ బతకడని అద్దెర్వం
పట్టుకుంది. మతిపోయింది.

కమలపచ్చి బిడ్డదగ్గర కూర్చున్నది. వాళ్ళ చిన్నన్న
గారు ఆ అపరాధివేళ వెళ్ళి వైద్యుడి దగ్గర నాలుగు పంచ
దారీమాత్రలు తెచ్చాడు. కమల తన చేతిమీదిగా వాటిని
తన చనుబాలలో రంగరించి బిడ్డనోట్లో పోసింది. తరవాత

రెండుగట్టలకల్లా బిడ్డ దగ్గటమూ, ఉక్కిరిబిక్కిరి కావ
టమూ తగ్గి నిద్రపోయినాడు. అంతసేపూ కమలబిడ్డ దగ్గరే
కూర్చుని వాడివగాడుకు తనచెయ్యి ఆనించి వాడికేసిచూస్తూ
కూర్చున్నది.

“కమల నాబిడ్డను బతికించమని దేముణ్ణి వేడుకుంటు
న్నది” అనుకున్నది, సుందరి ఎందుకో?

మర్నాడుదయమే తలంట్లు. కమల అన్నగార్లిద్దరికీ
తలంటింది వాళ్ళ పిల్లలకూడా అంటబోతూ, “అక్కా
పిల్లలిద్దరికీ కాస్త ఉక్కు వెయ్యవే!” అన్నది.

కమలబిడ్డకు ఉక్కువేసేటప్పుడు సుందరి చేతులువణి
కినై. కంగారుతో గిన్నెలోదంతా వాడినోట్లో పోసింది. పిల్ల
వాడు గుడ్లు తేలవేసి ఉక్కిరిబిక్కిరై నాడు.

“అయ్యో, అయ్యో! కమలా!” అన్నది సుందరి.
పక్కనే పిల్లలకు నలుగుపెడుతున్న కమల తిరిగెనా
చూడకుండా, “ఏం, ఫర్వాలేదులే!” అన్నది. మళ్ళీ సుందరి
హృదయములో ఏదో గుచ్చుకున్నట్టయింది.

*

*

*

నీళ్ళుపోసి సిల్కుచొక్కా—వాళ్ళనన్న కొన్నది—
తొడిగి ఉయ్యాలలో పడుకోబెడితే కమలకొడుగు రాజా అల్లె,
పండుకాయవల్లె ఉన్నాడు చిన్న మేననూమ చేతికామెరా
తెచ్చి బిడ్డలిద్దరినీ ఫాటోతీస్తే అందులోకమలకొడుకే దేదీప్య
మానంగా ఉన్నాడు.

సుందరి అసూయపడలేదు—

బతకనిబిడ్డ బారెడు !

“నేనెంత పాపిష్టిదాన్ని ! నాకేం పుండు పుట్టింది!”
అని సుందరి తన్ను తానుతిట్టుకున్నది. కానీ ఆ దిక్కు
మాలిన సామెత మరుపురాదు!

బహుళ విదియ ఆదివారంనాడు సాయంకాలం ఆరు
గంటలవేళ కమలబిడ్డ వడగొట్టిపోయినాడు, ఆ గుంటూరు
ఎండలు! ఆ కిందటిరోజే బిడ్డకు వడదెబ్బ తగిలింది.
మర్నాడు ఎండ వేళప్పుడు బిడ్డకు శైశ్వోపచారాలు
చేశారు. బిడ్డ వాటితోనే పోయినాడు.

ఈ వార చైవినిపడగానే సుందరిహృదయం మీది
నుంచి మూత తీసేసినట్టయింది. ఆమె హృదయంలోనించి
పైకి పొంగివచ్చింది, ఆనందంకాదు దుఃఖం.

సుందరి కమల కొడుకుకోసం పెద్దపెట్టున ఏడువ
సాగింది. తనకొడుక్కు గండం తప్పిందన్న సంతోషం కలగ
లేదు. తనకొడుక్కే గండం. ఆమాట తనకు మొదటినుంచీ
తెలుసు. ఆసంగతి తెలిసి తను మనస్ఫూర్తిగా వాడి అచ్చటా
ముచ్చటా చూడలేకపోయింది. వాణ్ణి ఒక్కసారయినా వద్ద
రికి తీసికోలేదు. ముద్దాడలేదు. అంతఅందమైన బిడ్డను చూసి
అంతా మురిస్తే తను చావే చూడగలిగింది.

“నాకెంత అదృష్టం ఉంటేనేం? నేను పాపిష్టిదాన్ని.

ఇక నాకళ్ళతో నిన్ను చూడనుట్రా, తండ్రీ! నా బంగారు నాయనా!” అని సుందరి ఘోషపెట్టి, ఏడుసుంటే, ఆమె భర్త, “నీకేమన్నా మతిపోయిందా ఏమిటి? పిల్లలు పోరా?” అని కోప్పడ్డాడు.

*

*

*

అయితే సుందరి ఒక్క పొరపాటుమాత్రం పడ్డది. తను పాపిష్టిదికాదు అదృష్టవంతురాలూ కాదు. తనకన్న కమలే అదృష్టవంతురాలు.

అద్వైతం ప

మూశారదాంబ మొగుడు శివకామయ్యయోగ్యుడే
 కాని వాడి కుటుంబంలో వాడితో పోల్చదగిన మనిషి లేడు.
 శివకామయ్య తండ్రి వొట్టి దద్దమ్మ. పెళ్లాం ఎంత చెపితే
 అంతా. వాళ్ళపూళ్ళో పార్వతీశంగా రిల్లంటే ఎవరూ
 చెప్పరు: కామాక్షమ్మగా రిల్లంటే ఎవరికన్నా తెలుస్తుంది.
 అంతేకాదు; కానూరి కామాక్షమ్మ అని ఆవిడ
 నెవ్వరూ పిలవరు. కూనపల్లి కామాక్షమ్మ అనే పిలుస్తారు.
 ఆవిడ కూనపల్లివారి ఆడబడుచు. ఏడుగురు పిల్లలతల్లి అయినా
 ఈనాటికీ ఆవిడ కన్నవారంటనే ఉంటున్నది. ఎరగనివాళ్ళు
 పార్వతీశం ఇల్లరికమనికూడా అనుకోవటం కద్దు. కాని నిజం
 ఏమంటే కామాక్షమ్మ తండ్రిగారి కాపరం ఏనాడో చితికి
 పోయింది. జప్తుచేసిన తండ్రి ఆ స్త్రీని కామాక్షమ్మ మొగుడి
 చేతనే కొనిపించింది. ఆందుకోసం పార్వతీశం అప్పుచెయ్య
 వలసి వచ్చింది. ఆ అప్పుతీరక, స్వగృహం అమ్ముకోవలసి
 కూడా వచ్చింది. మామగారి కొంప వ్యవహారరీత్యా తనదే
 అయినా, పార్వతీశంగారు దాన్ని మామగారి ఇల్లలేనే

చూశాడు. తనకన్న మామగారి వాళ్ళకే ఆ యింటిమీద అధికారం ఎక్కువ ఉన్నట్టుగా భావించాడు. అతని తరపున బంధువులు ఎవరు వచ్చినా వాళ్ళకే యిల్లు పార్వతీశం మామగారిదే—కాకపోతే, కూనపల్లి కామాక్షమ్మగారిది — అనిపించేది గాని, పార్వతీశం గారి దనిపించేదికాదు. కామాక్షమ్మ తల్లి దండ్రులూ, అన్నదమ్ములూ, అక్కచెల్లెళ్ళూ కూడా ఆ యింటిని స్వగృహంలాగే చూసుకునేవాళ్ళు. అయిందా, కామాక్షమ్మ నోరు చెడ్డది. ఆమె హృదయం చాలా మంచిదని చెబుతారుగాని, దాన్ని గురించి సాక్ష్యం దొరికేదికాదు. ఎప్పుడన్నా తన కిష్టమైనవారికి మొగుడి సాతు పంచితే పంచేదేమో మన మెందుకు కాదనాలి? కాని మొత్తంమీద ఒకటి నిజం. పార్వతీశంలాంటి నోరూ వాయి లేనివాడిలో వెయ్యి మంచిగుణాలున్నా గమనించేవాళ్ళుండరు. కామాక్షమ్మలాంటి గచ్చపాదలో ఏమాత్రం మంచి ఉన్నా వెంటనే ప్రచారం అవుతుంది. ఆవిడ కోడళ్ళను కోసుకు తినేది. ఆ మాటంటే “కోడళ్ళ కావిడ ఇచ్చే శిక్షణ తల్లులు కూతుళ్ళకు కూడా ఇవ్వరు!” అనే వాళ్ళు. నిజానికి కామాక్షమ్మ పెద్దకోడలు అమిత దురుసుపిల్ల. వాళ్ళ పుట్టింటివాళ్ళు, “ఇది కాపరం ఏం చేస్తుంది? ఏ మొగుడు దీనితో వేగుతాడు?” అనుకునేవాళ్ళు. అటువంటి రాక్షసి పిల్ల కామాక్షమ్మ ఇంట అడుగు పెట్టిన ఆరు నెలల్లోపల పిల్లి అయిపోయింది.

అగ్నికి వాయువు తోడైనట్టు కామాక్షమ్మ గారికి

తోడుగా ఉండేది విధవ అప్పగారు. ఆ యిద్దరి మధ్య సలిగి పోతుండేవాళ్ళు ఇంటి కోడళ్లు. ఇంటి కొడుకులకు తల్లిని చూస్తే చెడ్డ భయం. పెళ్ళాలతో మాట్లాడాలన్నా వాళ్ళు తల్లి అనుమతి పొందవలసిందే. ఇంట్లో ఉన్న పదిమందీ ఒక్క మనిషి మాటమీద పోవటం వల్ల పైకి కాపగం చాలా గుంభనగా కనిపించేది. కాని లోపల ఏ ఒక్కరికీ సుఖం ఉండేది కాదని నా అనుమానం. కామాక్షమ్మగారి పెత్తనానికి ఎమరుతిరిగి వాళ్లు ఇద్దరు కనిపిస్తారు. అందులో మొదటిది మా శివకామయ్య చెల్లెలు, కృష్ణవేణి. అంటే మా శారదాంబ మూడో ఆడబడుచు. ఆవిడ మొగుడిదగ్గరికి వెళ్ళినాక తిరిగి పుట్టింటి గడప తొక్కలేదు. ఈ విధంగా ఇల్లు వదిలిపెట్టి పోయిన మరో కుర్రవాడు శివకామయ్య. తరువాతవాడు సుందరం.

ఇదంతా ఎందుకు చెప్పానంటే మా శారదాంబను అటువంటి ఇంట్లో ఇచ్చాం. కామాక్షమ్మగారు కోడళ్ళను కాల్పుకు తినటంలో మొరటు పద్ధతులు లేవు. కొట్టటమూ, తిట్టటమూ, వాతలు వెయ్యటమూ అన్నం పెట్టక మాడ్చి చంపటమూ మొదలైనవీ లేవు. అందుచేత ఆవిణ్ణి గురించి నలుగురూ అనుకోవటం కూడా జరగలేదు. మా శారదాంబ లాగా ఆత్మాభిమానంతో పెరిగిన పిల్లకి తిట్లకన్నా, దెబ్బల కన్నా ఒకచూట భరించటం చాలా కష్టం. తొందరపడి దానిమీద నేరం మోపితేనే సహించని మనిషిని... కామాక్షమ్మగారి కవాతుకు ఎట్లా లోంగుతుంది? శారదాంబ

ఎప్పుడూ నోరుచేసుకునే రకంకూడా కాదు. భరించలేని పరిస్థితి అని తోస్తే ఏదో అఘాయిత్యం చేసేస్తుంది.

అందుచేత శివకామయ్యకు పట్నంలో ఉద్యోగం దొరికిందంటే చాలా సంతోషించాను. ఎందుచేతనంటే, మొదటనే చెప్పినట్లు, అతను చాలా యోగ్యుడు. మా శారదాంబకూడా అతనింటే చాలా సదభిప్రాయమే ఉంది. కాని అతను ఇంటిదగ్గర ఉన్నంతకాలమూ మా శారదాంబకు సుఖం లేకపోయింది. ఈ ఉద్యోగం దొరకటం అని ప్రాణానికీ, దాని ప్రాణాలకూ, మా ప్రాణాలకు కూడా ఎంతో సుఖమిచ్చింది.

అవి యుద్ధం రోజులు. శివకామయ్యకు దొరికిన ఉద్యోగంకూడా తత్సంబంధమైనదే. అయితే ఏమొచ్చిందంటే అతను మా శారదాంబను వెంటబెట్టుకొని పట్నంలో కాపరం పెట్టాడో లేదో, ఇంతలోనే మద్రాసుకు విమాన దాది భయం జాస్తి అయి, అక్కడినుంచి మన తెలుగు వాళ్లు సమీకరించడానికి స్వగ్రామాలకు పంపిరి. రాసాగారు ఏమాటకామాటే చెప్పాలి. మన శివకామయ్య భయం లేదని చెబుతూనే ఉన్నాడు. అని మేం - అంటే మా వాళ్ళంతా - శారదాంబను గురించి, భయపడసాగాం. శివకామయ్య ఉద్యోగం వదిలి రాలేదు. శారదాంబకున్న పాటి ప్రాణభయం అతనికి ఉంది. కాని మేం తన్నిగురించి అట్టే విచారించలేదు. మా పిల్లను గురించే భయపడ్డాం. శారదాంబను పంపితే గాని వీలులేదని పట్టుపడితే, మామాట

తీసివెయ్యలేక అతను శారదాంబను మా యింటికి పంపే
శాడు.

అయితే ఏమయిందంటే, శారదాంబ వచ్చిన కొద్ది
కాలానికే ఆ విషయంకూడా రూఢి అయింది. ఆ సంగతి
తెలియగానే దాని అత్తగారు దాన్ని తమయింటికి తీసుకు
వెళ్ళి అయిదోనెలలో పంపిస్తామన్నారు సరే రెండు నెలలు
అత్తవారింట గడిపి మా శారదాంబ పురిటికి తిరిగి మా
యింటికి వచ్చేసింది. దానికి పురుడొచ్చి, పిల్లవాడుపుట్టి
వాడికో మూడు నెలలు గడిచే సరికి అక్కడ పట్నంలో
పరిస్థితులు మారిపోయినై. పట్నంనుంచి వెళ్ళిపోయిన
వాళ్ళంతా తిరిగి రాసాగారు. పట్నంలో యిళ్ళిన్నీ గబ
గబా అయిపోతున్నాయి.

ఇంటివాళ్ళు బతిమాలగా, బతిమాలగా మా శివ
కామయ్య తాత్కాలికంగా తన భాగంలోనుంచి రెండు
గదులు ఇంటి వాళ్ళకిచ్చేసి తను సామానుతో సహా ఒక్క
గదిలో చేరాడు. ఇంటివాళ్ళు శివకామయ్యను ఎంతో
మర్యాదగా చూసేవాళ్ళు కారణమేమంటే ఆరు నెల్లపాటు
ఇల్లంతా శివకామయ్య ఒక్కడే వుండి ఇంటిని కాపాడాడు.
నాలుగు మాసాల అద్దె అతని దగ్గర వాళ్ళు తీసుకోలేదు
కూడాను. అటునంటి పరిస్థితిలో వాళ్లు రెండు గదులివ్వ
మంటే శివకామయ్య కాదనలేకపోయాడు. అదీకాక వాళ్ళు
మాటకూడా యిచ్చాగు. మా శారదాంబ రాగానే, నూరా
రయినా, ఆరు నూరయినా ఆ రెండు గదులూ తిరిగి ఇప్పిం

చేస్తామన్నారు. సహం ఆ ధైర్యంతోనే శివకామయ్య గదులు ఖాళీచేశాడు.

పిల్లవాడికి మూడో నెల అనగా శారదాంబ అ తనవారు తీసుకు వెళ్ళారు. మళ్ళీ పట్నం వెళ్ళితే ఎప్పటికో ! వాళ్ళకు మాత్రం పిల్లవాడి ముద్దుముచ్చట్లు చూచుకోవాలని ఉండదా? శారదాంబ అ తనవారింట రెండు నెలలుండి పట్నం వెళ్ళటానికి ఏర్పాటయింది. సలాని తేదికి తనకు రెండు గదులూ తిరిగి కావాలని ఇంటివారితో చెప్పాడు శివకామయ్య. దానికేం భాగ్యమన్నారు ఇంటివారు. శారదాంబ ఇంకో వారానికి బయలుదేరుతుందనగా శివకామయ్య మళ్ళీ ఇంటి వారిని హెచ్చరించాడు. ఆ గదిలో మరెవ్వరో ఉంటున్నారని వారు ఈ లోపుగానే మరో యిల్లు చూచుకుని వెళ్ళిపోతున్నారని ఇంటాయన శివకామయ్యకు తెలిసి పోయింది. బయలు దేరవద్దని శారదాంబకు తంతి ఇచ్చాడు. “నా దగ్గర మూడు గదులకూ అద్దె పుచ్చుకుంటూ ఇదేం పని ?” అని ఇల్లుగలవాళ్ళని అడిగాడు. దానికి ఇంటివాళ్లు “ఈ రోజుల్లో పదిహేను రూపాయలకు మూడు గదులెట్లా వస్తాయి ? నీ రెండు గదులకూ కలసి పాతికరూపాయలు చెవులు మెలేసి పుచ్చుకుంటున్నాము” అని సమాధానం చెప్పారు.

ఇంటివాళ్ల డబ్బు దాహమూ, దగాబుద్ధి చూస్తే మా శివకామయ్యకు ఆశ్చర్యం వేసింది. యుద్ధం మూలంగా ప్రజల మనస్తత్వంలో కలిగిన మార్పు ప్రత్యక్షంగా

చూడటం అతనికి దే మొదటిసారి. కాని చేసేదేమో కనిపించలేదు. ఇంకో ఇంటికోసం వెతుకుదామంటే ఆదివారం తప్ప తీరదు. కాకపోయినా కాలాను బలవాలు కట్టుకుని తిరిగే వాళ్ళకే ఇళ్ళు దొరక్కూడా ఉన్నాయి. దొంగకేవాల్యుడు దొరుకుతున్నయ్యనుకోండి. వందలకొద్దీ లంచాలు పెట్టాలి. లేదా ఇచ్చే బాడుగలో సహానికే రశీదు తీసుకోవాలి. ఒప్పుకోవాలి. అదీకాకపోతే రెండు సంవత్సరాల అదైదు అంటే ఇల్లు కట్టటానికి అయ్యే ఖర్చులో ఏ అయిదోవంకో ఆరోవంతునుండుగా దర్శించుకోవాలి.

ఈ పరిస్థితుల్లో మా శారదాంబ అ త్తగారింటో నేడండి పోవలసరచ్చింది. అక్కడే వచ్చింది చిక్కు. మా శారదాంబ అ త్తగారు తన పద్ధతులు మార్చుకోలేదు. ఆ పద్ధతులకు మా చెల్లెలు అలవాటుపడుతుందా అంటే, అదీకనిపించలేదు. దాని దగ్గర్నుంచి నాకు వారానికో ఉత్తరం రాసాగింది. ప్రతిఉత్తరంలోనూ చివరికి ఒకటే ముక్క. “నే నిక్కడ ఒక్కక్షణం ఉండలేను. ఎవరికీ చెప్పకుండా బయల్దేరి వచ్చేస్తాను. కాని అవతల పట్నంలో తన మొగుడికి కొంపలేదాయె మా ఇంటికి తీసుకుపోతే బాగుండదాయె. దాని అ త్తగారింటో, అందరి అభిప్రాయమూ ఏమంటే ఇవ్వాలో, రేపో శివకామయ్య ఇల్లు సంపాదిస్తాడని, అటుచిట్టప్పడు మా శారదాంబను మేం తీసుకుపోతామంటే ఏం బాగుంటుంది ?

ఒకసారి ఏదో వంకపెట్టుకొని కామాక్షమ్మగారి
యింటికి వెళ్ళాను ఏలుచేసుకుని మా శారదాంబతో
మాట్లాడి చూశాను. ఎవరెవరి మీదో పెట్టి తనను నానా
మాటలూ అంటారంటుంది. ఇందులో మా శార
దాంబ అనుకోవటం ఎంతో, నిజంఎంతో నా కయితే
తెలీదుగాని, శారదాంబ బాధపడుతున్నదనటంలో అతి
శయోక్తి ఏమీలేదు.

అందుచేత శివకామయ్యకు ఉత్తరం వ్రాస్తూ శార
దాంబ పరిస్థితిగురించి అది రాసుకోలేని వివరాలన్నీ రాశాను.
తన వాళ్ళనుగురించి రాశానని అతను అనుకునేవాడు
కాదులెండి.

నా ఉత్తరం అందిన కొద్దిరోజుల్లోనే శివకామయ్య
ఒక అఘాయిత్యం చేశాడు. తన భాగంలో ఉండవలసిన
గదులు ఇంటాయన అవసరానికి తీసుకుని తిరిగి ఇవ్వటం
లేదని రెంటు కంట్రోలరుదగ్గర ఫిర్యాదుచేశాడు. రెంటు
కంట్రోలరు ధర్మాత్ముడు. ఇంటాయన చెప్పిన అబద్ధాలన్నీ
నమ్మక శివకామయ్యదే న్యాయమని గుర్తించాడు.
అయితే ఇంటాయన ఇంకోపేచీ పెట్టాడు. సంవత్సరంన్నర
క్రితం నాలుగు నెల్లపాటు శివకామయ్య అద్దెఇవ్వలేదనీఅందు
చేత అతన్ని ఖాళీచేయించమనీ అర్జీ పెట్టుకున్నాడు. న్యాయా
నికి శివకామయ్యదగ్గర నాలుగు నెలల అద్దె రశీదులు లేవు.
దానికి కారణం, ఇంటాయన అప్పట్లో అద్దె తీసుకోనన్నాడు.
అనాడు కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా చేసినదని ఈనాడు స్వార్థా

నికి అక్కరకు వచ్చింది. అయినా శివకామయ్య గెలిచాడు. ఆ సాతగాకీ ఆరు నెలలమీద తీర్చేటట్టు శివకామయ్యకు అవకాశంయిచ్చి రెంటు కంట్రాక్ట్ శివకామయ్యకు రెండు గదులూ ఇప్పించాడు. రెంటు కంట్రాక్టు ధర్మనూ అంటూ మా శారదాంబ పట్నం వచ్చేసింది.

*

*

*

నేను పట్నంవచ్చి వారంగోజులయింది. ఈ వారంగోజులనుంచి చాలా విచిత్రమైన కథ నడవటం చూస్తున్నాను.

ప్రతిరోజూ ముప్పుటలా ఇంటావిడ మాటింటోంచి నానా అవాచ్యాలూ చూట్లాడుతుంది. అవి శాశ్వతార్థాలు కావు, అవి రంకెలుకావు! ఆవిడ అనే మాటల్లో కాస్త సౌమ్యమయినవి ఏమీలేవు, “వీళ్ళకి సిగ్గన్నా లేదేం? మాయంటోంచి పొండ్లరా అంటే పోయిచావరేం? మా కొంప తప్పితే వీళ్ళకి నిలవనీడే లేదేమో! అయితే చెట్టుకింద పడుకో రాదూ? సిగులా! ఛీ విళ్ళ మొహాలు తగలెయ్యా. కోర్టుకు పోతారట. వీళ్ళ పిండాలు పిల్లులకెయ్యా!” ఈ ధోగణిలో.

మామూలు మధ్యతరగతి కుటుంబాల్లో శారవంగా బ్రతికే ఆడకూతురునోట ఇటువంటి మాటలు రావటం నా కాశ్చర్యం వేసింది.

“ఎవర్ని ఆ తిల్లు తిట్టుతున్నది?” అని మా శారదాంబ నడిగాను!

శారదాంబ నవ్వి “ఇంకవర్ని? మమ్మల్నే! చావనీ గింజుకోసే! మేం ఇల్లు ఖాళీచేస్తే ఈ భాగాన్నే నలభై రూపాయలకి ఎవరికన్నా ఇవ్వాలని వాళ్ళ ఆలోచన. డబ్బు దాహం నోటంట అట్లా పలుకుతున్నది. ఇదేం చూశావూ? దొడ్లో పొరపాటున చంచా వదిలేసినా, ఎత్తుకుపోతారు. వాళ్ళకు పనికిరానిదైతే విరగగొడతారు. కొఱ్ఱాయిగొట్టా చిల్లిపొడిచి మా పక్క సందంతా నీళ్ళప్రవాహం చేశాడు. అలాగా కుర్రవాళ్ళకు కానీ అర్థణా చేతిలోపెట్టి నూ కిక్కి ముందునుంచి బండబూతులు అనిపిస్తారు!” అన్నది.

ఇదంతా ఎలా భరిస్తున్నావని నూ శారదాంబను నే నడుగ లేదు. ఎలా భరిస్తున్నదో, శారదాంబ ఎంతవరకు మూసినదో నే అర్థంచేసుకోగలిగాను. మా శారదాంబ అ త వారి:టో అచులులో వున్నది క్షీణించిపోతున్న సంస్కృతికి చెందిన వికృత ఆచారం. కనుకనే శారదాంబ దాన్ని అతి క్రమించి అసహనం ప్రకటించగలిగింది. ఇక్కడ ఈ మద్రాసులో అద్దెయ్యింటి సమస్య అటువంటిదికాదు. దీని మూల కందమేమిటో, ఎలా దీన్ని ఎదుర్కోవాలో మా శారదాంబకు తెలియదు, తెలియలేదు. అందుచేతనే దీన్ని సులభంగా భరించగలిగింది. ఏ ఇబ్బంది అయినా తప్పనిసరి కాదనీ, పరిష్కారమవుతుందనీ స్పష్టంగా తెలిసేవరకూ మనం తిగుగుగాలు చెయ్యలేము గద!

పానకంలో పీచు

దత్తాత్రేయులు అయిదోవట, తనతల్లి పురుడు పోసు కోవటానికి మేనమామల ఇంటికి వచ్చినప్పుడు మొట్టమొదటి సారి బస్తీ మొగంచూశాడు. తనుకూడా ఆ ఇంటపుట్టిన వాడే. మూడేళ్ళు నిండకపూర్వం ఇంకోసారి ఇక్కడికి తల్లి వెంట వచ్చాడు తాతకు కిందట్లూ మీదట్లూ అవుతున్న రోజుల్లో. అయితే ఆరాకగురించి దత్తాత్రేయులు కేమీ జాపకంలేదు. తాత శవాన్ని స్నానం చేయించి ఫాటో తీయడం తప్ప ఆఫాటోకాపీ తన పల్లెటూరి ఇంటి సావడిలో రోజూ చూడకపోతే అతనికి ఈవిషయంకూడా జాపకం ఉండేదేమో.

తమ్ముడి పుటకలకు బస్తీవచ్చినప్పుడుమాత్రం దత్తాత్రేయులు బస్తీ తరహాలన్నీ బాగా చూశాడు. మట్టిరోడ్ల గతుకుల్లోనూ. కాలునిగబడే బురదలోనూ రోజూనడిచే దత్తాత్రేయులకు కంకరరోడ్లు అద్దాలలే కనిపించాయి. అతను మూడంతస్తుల మేడనిక్కాడు. రాత్రిపూట వీధుల్లో లాంతరు స్తంభాలు చూశాడు. పెద్దబజారులో దుకాణాలు చూశాడు.

వాటిలో ఆకరవంతంగా పెట్టిఉన్న రకరకాల వస్తువులు చూశాడు పెద్దబజారులో దుకాణాలు చూశాడు. రాత్రి వేళ ఈదుకాణాల లోనే వెలిగే “లస్టరు” దీపాలు చూశాడు. పెద్దచప్పుడు చేసుకుంటూ బజారులోపోయే మోటారు కారుకూడా ఒకటి చూశాడు. మేనమామల ఇంటికి రైలు దారి అరమైలుదూరంలో ఉంది. కొత్తగా ఏర్పడిన బస్టి స్నేహితుడివెంట రైలుకట్టనపోయి రైళ్ళు రావటమూ పోవటమూకూడా చూశాడు. అదృష్టవశాత్తూ ఆరోజుల్లోనే తాగాగాయి జట్టుతో ఇంతపెద్దబండ పెకలటమూ, బండి మీద పదిమందిని ఎక్కించి బండిపోలు నుదుటికి ఆనించి బండిని తోయటమూ; కత్తులమీద పడుకోవటమూ, ఆడ పిల్ల అందమైన గౌను తొడుక్కొని అంతకన్న అందమైన గొడుగు చేత్తోపట్టుకుని తీగమీద వెనక్కు, ముందుకూ నడవటమూ చూశాడు.

ఇటువంటి జీవితాన్ని ప్రేమించటం ఎంతసులభం! తన బస్టిస్నేహితుడిముందు తాను తీసికట్టుగాఉన్నట్టు దత్తాత్రేయులు అనుక్షణమూ భావించేవాడు. తనకున్న ఉన్నత స్థాయిలో ఉన్నవాడి జ్ఞాన్మత్యం గుర్తించలేని అశక్త సహజమైనదికాదు. అహంకారం కష్టపడి సాధించాలి. తన పల్లెటూళ్లో ఎందరో ఆడపిల్లలున్నారు. కాని ఈ బస్టిస్నేహితుడి చెల్లెలు—ఆ పిల్లకూ ఇతని ఈడే వుంటుంది—ఇతని కళ్ళకు అపూర్వంగా కనపడింది.

“నేను చచ్చినా పల్లెటూళ్లో ఉండను—పెద్దవాణ్ణి యితే!” అనుకున్నాడు దత్తాత్రేయులు.

తనపల్లెటూళ్ళో ఏవరూ చదువునిగురించి అంత ఆసక్తిగా నూట్లాడగా దత్తాత్రేయులు వినలేదు. కాని తనబ స్త్రీ స్నేహితుడు చదువుగురించి చెప్పరానంత ఆసక్తిగా నూట్లాడేవాడు. ఆ అబ్బాయి తాను బియ్యే ఎన్నోపట వేసవు తాడో, తరవాత ఎంత జితంగల ఉద్యోగం చేస్తాడో వర్ణిస్తుంటే దత్తాత్రేయులకు నోరూరినంత పనియింది.

దత్తాత్రేయులు అటువాళ్లూ, ఇటువాళ్లూ కూడాధనికులని గానిదరిద్రులనిగాని చెప్పటానికిలేదు. వాళ్ళకి పెద్దకోరికలూ లేవు. పెద్ద రాబడిలేదు. అవసరాలూ, కోరికలూ తీర్చుకునే రాబడికలవాడేరాజాధిరాజు అందుచేత వారూ వీరూకూడా రాజాధిరాజులే. కాకపోతే దత్తాత్రేయులు తండ్రి పల్లెపట్టున ఉండి తనకున్న కొద్దిపాటి పొలాలూ, దొడ్లూ చూచుకునే పాడు. దత్తాత్రేయులు మేనమామలు ఉద్యోగాలు చేసుకొనేవాళ్ళు.

2

దత్తాత్రేయులకు తండ్రి చదువు చెప్పించరాదని ఎన్నమా అనుకోలేదు. అయితే అయిదోపటనే వాకు చదువుకోసం తాపత్రయ పడతాడని ఆయన అనుకోలేదు. చదువుగలే ఆయన ఉద్దేశం దొక్కశుద్ధి అని. రాయటమూ, చదవటమూ, లెక్కలు చేయటమూ చాతనయితే దత్తా

త్రేయులు జీవితానికి లోటుండదని ఆయన విశ్వాసం. ఆ చదువు ఎప్పుడారంభించినా మూడునాలుగేళ్ళలో పూర్తి అవుతుంది. అంతకన్న ఎక్కువ చదివితే కోరికలు బలుస్తాయని ఆయనకు భయం.

“నేను బియ్యే ప్యాసవుతాను” “న్నాడు దత్తా త్రేయులు ధైర్యంచేసి

“నీ మొహమేం కాదూ? బియ్యే ప్యాసయి ఏం చేస్తావు? ఉద్యోగంచేసి, డబ్బు సంపాదించి, మీ మేనమామ లల్లే అంగళ్ళకు పోస్తావా? వాళ్ల సంపాదనే ఈవూళ్ళో ఉంటేనా?” అన్నాడు తండ్రి.

“ఈడోళ్ళో ఉంటే సంపాదన ఎట్లా వస్తుందీ?” అన్నది దత్తాత్రేయులుతల్లి.

“అదీ నిజమే అనుకో. అందుకని మనవాడు ఉద్యోగాల కోసమని ఉన్నచోటు వాడుకుని ఊళ్ళవెంట పోవాలంటావా? నాగుంది.”

“మనం వద్దంటే తప్పుతుందా ఏమిటి? ఇంక నలుగురు పుట్టుకొచ్చి ఈ కాస్తా పంచుకుంటే ఏం తింటారు? వాళ్ళ పిల్లలకేం పెట్టుకుంటారు? ఆమాత్రం ఆలోచన లేదేం మీకు?”

పెళ్ళాం చెప్పేది ఆయనకు నిజంగానే కనపడినా కూడా నచ్చలేదు. తన అన్నగారు పల్లెటూరిపిల్లను చేసుకున్నాడేమో ఆవిడ ఇట్లా మాట్లాడదు. బస్తీదాన్ని చేసుకోవటం పెద్ద పొరపాటయిందనుకున్నాడు దత్తుతండ్రి.

“సరే అంతగాకొడుక్కు- చదువు కావాలంటున్నావు
కనక నీఅన్నల్ని దగ్గరఉంచుకు చదువు చెప్పించమను”
అన్నాడు దత్తుతండ్రి, పెళ్ళాన్ని శిక్షిస్తున్నవాడల్లే.

“మావాళ్లు ఈమూత్రానికి వెరవరు లెండి” అన్నది
దత్తుతల్లి.

చివరకు ఆ ఏర్పాటే జరిగింది. చదువుకోసం అంత
చిన్నవయస్సులోనే మేనమామల ఊరు వచ్చేశాడు. కాని
దత్తుకు బస్తీవచ్చిన ఆనందం కలుగలేదు. ఇక్కడికి వచ్చి
నప్పటినుంచీ, తల్లి, తండ్రి, కాళ్ళూ చేతులు సాగదీసు
కుంటూ ఆడుకునే పసితమ్ముడూ, ఇల్లూ, గొడ్డు, పొలాలు
జాపకం రాసాగాయి.

దీనికితోడు తన మేనమామల ఇంట్లో జీవితం
మొదట కనిపించినంత ఆనందమయంగాలేదు. తల్లి పురుటి
అడావుడిలో అందరూ ఒకటైనారు గాని వీళ్ళలో వీళ్ళకు
కలతలున్నాయి. తన ఇద్దరు మేనమామల భార్యలూ అవ
కాశం దొరికినప్పుడల్లా కీచులాడుకుంటూ ఉంటారు. చుళ్ళి
కలుస్తూ ఉంటారు. వీళ్ళమూలంగా మధ్య మధ్య వీళ్ళ
మొగుళ్ళుకూడా తగులాడుకోవలసి వస్తుంది.

ఈ పోట్లాటలోఉండే స్వార్థం దత్తుకు అర్థమవుతూనే
ఉండేది. కాని స్వార్థం చునుషాలలో ఉండే చెడ్డతనంవల్లనే
కలుగుతుందని ఆ వయసులో దత్తు నమ్మినాడు.

అతనింకా ఇతర విషయాలుకూడా మేనమామల ఇంట్లో గమనించాడు, తన పల్లెటూళ్ళో ఎరుగనివి-ఇక్కడ వీళ్ళు పొరుగింటివాళ్ళు. చిన్న కరేపాకు రెబ్బలు అయినా ఇవ్వరు. అన్నీ డబ్బుపోసి కొంటారుగదూ, అందుకని ఎవరికీ ఏమీ పెట్టరు. ఇస్తే ఇచ్చినందుకు గంటసేపు సణుగుతారు. అడిగినవాళ్ళను గురించి అసహ్యంగా మాట్లాడుకుంటారు. ఆఖరికి ఇన్నిమజ్జిగ ఇవ్వటంకూడా వీళ్ళకు ప్రాణాంతకమే. ఇంటికి చుట్టాలు వచ్చిపోతే వాళ్ళనుగురించి, పరామువాళ్ళనుగురించి మాట్లాడినట్టు మాట్లాడతారు. ఊళ్లో ఉన్న చుట్టాలనే నెలకొకనారికూడా చూడరు!

3

చాలా వీళ్ళు గడిచాయి. దత్తాత్రేయులు హైస్కూలు చదువు పూర్తిచేశాడు. ఇప్పుడతనికి బస్టిజీవితం గురించి తెలియని విషయాలు లేవు, పల్లెటూరి జీవితం గురించే అతనికి ఏమీ తెలియదు. ఎప్పుడన్నా వాళ్ళ ఊరు పోతే విశ్రాంతికోసం వెళ్ళినట్టు భావించేవాడు. రెండురోజులు గడిపేటప్పటికే ప్రాణాంకిరూడికి వచ్చినట్టు ఉండేది. తమ్ముణ్ణి చూస్తే అతనికి ఆశ్చర్యమయ్యేది. గొడ్డకాసుకునే వాళ్ళకీ, రంగడికీ తేడాలేదు. వాణ్ణికూడా చెదివించాలని చూశారు గాని వాడికి చదువు అంటనేలేదు. వాడికి పొలాలమీద తిర

గటమూ, గొడ్డను చూడటమూ, అంగజనాలో చేరి పోచి కోలు కబుర్లు చెప్పటమూ సగదా.

స్కూలుఫైనలు పరీక్షలో దత్తుకు వచ్చిన నూర్లు చూసి వాళ్ళ హెచ్చెస్టరు వాణ్ని కాలేజీ చదువుకు పట్నం పొమ్మన్నాడు. దత్తు కనబరుస్తున్న ఉత్సాహం చెడగొట్టటం ఇష్టంలేక, తనకు శక్తి లేకపోయినా, తండ్రి పట్నం చదువుకు సమ్మతించాడు.

“అంతగా అయితే అప్పుచేస్తాను. తరవాత వాడు పెద్ద ఉద్యోగం వస్తే ఈ భాగ్యం తిరిగి సంపాదించలేక పోతాడా ఏమిటి?” అని అనుకున్నాడు దత్తుతండ్రి.

దత్తుకు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో స్టేటు దొంగిరింగి మద్రాసులో అడుగుపెడుతూనే దత్తు “అసలు నేనుండవలసింది మద్రాసులో” అనుకున్నాడు. ఈ తారుకోడ్లూ, ఈ ట్రాములూ, బస్సులూ, ఈ విద్యుద్దీపాలూ, ఈ మహా భవనాలూ, పార్కులూ, రేడియోలూ, మహాశాలలూ, సరికొత్త మోటార్లూ, అందులో పొయ్యే ఆడవాళ్ళూ, వాళ్లు కట్టే ఖరీదైన చీరెలు, పెట్టే రవ్వలూ, బీచీ, అక్కడ చేరే విద్యార్థులూ—ఇదే నిజమైన భూలోక స్వర్గమనుకున్నాడు దత్తు.

దత్తు సహాధ్యాయులలో మోటారు సైకిళ్ళు కలవాడూ కార్ల మీద వచ్చేవాళ్ళూ కూడా ఉన్నారు. వాళ్ల జీవితమూ, ఇళ్ళూ, వాకిళ్ళూ, సంసారమూ, వాళ్ళ తండ్రులూ, తన తరబంధువులూ చేసే పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగాలూ, వ్యాపారాలూ, చూసి అతను మురిసిపోయాడు. ఒక విద్యార్థి తండ్రి పేరు

మోసిన ఎడ్వకేసు, ఏడాదికో లక్షకళ్ళజూస్తాడు. మరో
విద్యార్థి తాత హైకోర్టు జడ్జిచేసి ఇటీవలనే రిటైరైనాడు.
ఇంకో విద్యార్థి తండ్రికి పట్నంలో నాలుగైదు పెద్దభవంతు
లున్నాయి. ఆయన వ్యాపారస్తుడు.

వ్యాపారం మాట ఎట్లా ఉన్నా గొప్ప ఉద్యోగాలు
సంపాదించే అవకాశం తనకుకూడా ఉన్నందుకు దత్తు
సంతోషించాడు. పట్నం జీవితం తనకు అందరానిదని అత
నికి తోచలేదు

అయితే ఈవిషయం అతనికి కొంత అనుమానం
కలగటానికి శోడ్పడ్డాడు గణపతి అనే కుర్రవాడు. గణపతి
మళయాళీ కుర్రవాడు. అతనికి స్కూలుఫ్రెండ్లు పరీక్షలో
అందులేని మార్కులు వచ్చాయట, గొప్పవక్త. డిజైన్
టింగులో నిధి. ఇలా క్యూషను బహుమానాలు రెండుమూడు
కొట్టేశాడు. చాలామంది కుర్రాళ్ళు గణపతి స్నేహం అభిల
షించేవాళ్ళు. అతనికి గర్వం ఏమీలేదు. అందరితోనూ
మాట్లాడేవాడు. కాని అనుకు నిమిషాలు అతనితో మాటా
డితే ఇవతలి వాడికే ఏదో జంకు కలిగేది. అంత తెలివిగల
వాడితో సరిసమానంగా స్నేహం చేయటం ఎట్లా?

గణపతి ఎన్ని వేల పుస్తకాలు చదివి ఉంటాడోనని
దత్తు ఆశ్చర్యపడ్డాడు. కాలేజీ తెరచిన కొద్ది రోజులకే గణ
పతి రెండేళ్ల పాడుగూతా చదవవలసిన పుస్తకాలన్నీ ఒక
విడత చదివి పారేశాడు, వాటిలో విషయాలను గురించి
అతను మాట్లాడుతుంటే లెక్కరద్దు మాత్రం ఇంతకన్న ఏం
చెప్పగలకనిపించేది దత్తుకు.

ఈ గణపతి ఒకగొడ్ల సావిత్రిలాటి కొంపలో అటవీదగా నివసిస్తున్నాడు. అతనిగది చూసి దత్తు నిర్ఘాంతపోయాడు.

నే నెవర్నని సి ఉద్దేశం? మానాన్న పొలం దున్నుకుంటాడు. నూ అమ్మ పెడచేస్తుంది. మాకున్నదల్లా ఒక పూరిగుడిసె. నాకు ఆరుగురు అక్కచెల్లెళ్ళూ; నలుగురు అన్నదమ్ములూ ఉన్నారు. నేను స్టేటుస్కాలర్నిప్పుకో చదువుకుంటున్నాను,” అన్నాడు గణపతి.

“అయితే ఏం? నువు పెద్ద ఉద్యోగంచేసి చాలా డబ్బు సంపాదిస్తావు. మరి ఇల్లు కట్టుకొని దర్జాగా బతకవచ్చు,” అన్నాడు దత్తు, తన కోరికలన్నీ తనకు సాధ్యమైతే గణపతి కెందుకు సాధ్యంకావనే ఉద్దేశంతో.

“మా సంస్థానంలోతప్ప నాకు ఉద్యోగాలిచ్చే వాళ్లెవరూ లేరు. నాసంపాదనకు నాతమ్ముళ్ళకూ చెల్లెళ్ళకూ చదువు చెప్పించ గలిగితే ప్రయోజకుణ్ణి.”

“తెలివిగల వాడివికదా, నీకు ఉద్యోగం ఎవరిస్తారంటావేం?”

“తెలివి తేటలకూ ఉద్యోగానికీ సంబంధమేమిటి? పలుకుబడిని బట్టి ఉద్యోగాలు దొరుకుతాయి.”

“పోనీ ఏ లాయర్ అయితే?”

“దానికయినా వెనక అభిమానించే వాళ్ళుంటేనే తెలివి తేటలు రాణించేది.”

గణపతికన్న కార్తవీర్యచక్రే విద్యార్థులే ఎక్కువను
కోవటం దత్తుకు చాతకాలేను. పెద్ద ఉద్యోగమూ, చాలా
డబ్బూ సంపాదించే అవకాశాలు గణపతికే లేకపోతే తన కే
మున్నా యనుకోవాలి?

“ఈ ప్రపంచం డబ్బూ పలుకుబడి కలవాళ్ళది,”
అన్నాడు గణపతి. తాను ఎరిగిన తెలివిగలవాళ్ళు కొందరు
చేస్తున్న ఉద్యోగాలను గురించి గణపతి చెప్పాడు. ఆ కథలు
వింటే దత్తుకు నిస్త్రాణ వచ్చింది.

4

దత్తు బియ్యే పాసయినాడు, లా చదివాడు. లా చదు
వుకు, తండ్రి అభ్యంతరం చెప్పాడు. ఇప్పటికే దత్తు చదువు
చాలా భారమయిందన్నాడు. సగం పాలం తాకట్టుపెట్టి
డబ్బు తీసుకురావటమయింది.

మరి కొంతకాలం - రంగడివంతు మినహాయించగా
మిగిలినదికూడా తాకట్టుపెట్టించి లా చదువు పూర్తిచేశాడు.
బియ్యే చదువు పూర్తి కాగానే అతని వివాహమైనది.
వాళ్ళు కట్నంకింద ఇచ్చిన సొమ్ముతో దత్తు భార్యకు
సగలు చేయించారు. ఆ సొమ్ము మిగిల్చినా దత్తు చదువు
తేలికఅయింది. మామగార్ని అప్పు అడుగుదామంటే వాళ్ళు
అంతంతమాత్రంగాళ్ళే.

దత్తు చదువు పూర్తికాగానే కాటకం వచ్చింది. అప్పలవాళ్ళు తాకట్టుపెట్టుకున్న ఆ స్త్రీ తా రాముడును గూడా తను అసలు ఫాయిదాలు ముట్టలేదని వలవల్లాడారు. దత్తు తొడి కుటుంబమూ, అత్తవారి కుటుంబమూ, కూడా ఒక్కదెబ్బన చితికిపోయాయి. దత్తు పట్టా పుచ్చుకోవటానికి కూడా కాసే లభించలేదు. పట్టా పుచ్చుకొనిమాత్రం ప్రయోజనమేమిటి? కొత్తపీడల్లకు కాఫీ కర్చులు గిట్టటం గుమాస్తాల డీతాలు మొదలే గిట్టటంలేదు చాలామంది లా జర్నల్సుకూడా తెప్పించటంలేదు.

ఈ సమయంలోనే భార్య కాపరాసికీకూడా వచ్చింది.

తను తన భార్య రంగడి ఆస్తిమీదకి తినటం తప్ప మరొకమార్గం లేకపోవటం దత్తుకు నిస్సయం కలిగించింది.

“ఈ మామమూల పల్లెటూళ్ళో కూచుంటే సంపాదన ఎల్లావస్తుందీ? పట్నం పోతాను” అన్నాడు దత్తు.

“రోజులు గాగుపడేదాకా ఆగు. ఉన్నదే నలుగురమూ తిందాం” అన్నాడు రంగడు.

కాని దత్తుకు కాలు నిలువలేదు. పెళ్ళాం మల్లోది తాకట్టుపెట్టి పట్నంచేరాడు. కాసి ఇప్పుడు పట్నమంతా అపరిచితంగా ఉంది. ఈ మహాపట్నంలోనుంచి చదువక్కడ దొరుకుతుందో దత్తుకు తెలుసు. కాని కిల గూవాయల నంఖరీ ఎక్కడ దొరికేదీ తెలియలేదు. తన పాతి కాలేజీలకు వెళ్ళాడు. అవి అతనికేసి గుర్తించినట్లు మాంశంయి. రెండు

మూడు రోజులు తిరగగా ఎరిగినవాళ్లు కొందరు కనిపించారు. అతని స్థితిచూసి జాలిపడ్డారు. కాని తగుణోపాయం చెప్పలేకపోయినాను ఒకప్పుడు కార్లలో తిరిగేవాళ్ళనుచూసి అసూయపడ్డ దత్తు ఇప్పుడు బ్రాములలో తలపాగాలూ, కోటు ధరించి తిరిగేవాళ్ళను చూసి అసూయపడ్డాడు. ఆఖరుకు బాంకుల దగ్గర డవాలీ బంట్లోతులుకూడా తనకన్న అదృష్టజాతికులల్లే, క్రమజీవితం గడుపుతున్నవాళ్ళల్లే కనిపించారు.

దత్తు కుంగిపోయిన మనస్సుతో ఇంటికి తిరిగి వచ్చాడు. అతనికోసం ఒక ఉత్తరం ఎదురుచూస్తున్నది. ఆ ఉత్తరం ఎవరురాసిందీకూడా కొంతసేపు దత్తుకు తెలియలేదు. అది రాసినవాడు నాలుగేళ్ళక్రితం అతనితో కలిసి బియ్యే చదివిన ఒక అరవ కుర్రవాడు. దత్తు చిరునామా చాలామంది తీసుకున్నారు. కాని అరవవాడు ఇన్నేళ్లు దాన్ని భద్రంగా దాచాడన్నమాట!”

“నువ్వీపాటికి ప్లీడరీలో ప్రవేశించి ఉంటావనుకుంటాను. నేను బొంబాయిలో ఒక ఎడ్యర్ట్ యిజుమెంటు కంపెనీలో చేరి ప్లాడ్ క్షను అసిస్టెంటుగా ఉన్నాను. నీ జేమసమాచారాలు రాయి”

ఈ ఉత్తరానికి దత్తు వెంటనే సమాధానం రాస్తూ నేను బొంబాయివస్తే ఏమన్నా ఉద్యోగం దొరుకుతుందా? అని అడిగాడు.

దానికి అరవన్నే హితుడు “చాలా ఉద్యోగాలు ఖాళీ వస్తుంటాయి. నువ్వువస్తే ఏదోఒకటి దొరక్కపోదు” అని రాశాడు.

దత్తు బొంబాయికి ప్రయాణమైనాడు.

బొంబాయి చూడగానే దత్తుకడుపులోనుంచి అనిర్వచనీయమైన ఆవేదన, అతిఅందగతైనుచూస్తే కలిగినట్టుగా, బయలుదేరింది. ఇటీవల అతని హృదయంలో జీవితంమీద ప్రేమ దాదాపు పూర్తిగా ఇంకిపోయింది. దానికి కారణం, సగం తనకు అవాంతరాలు తగలటం, సగం తను కార వించేవాళ్ళు చాలామంది సరిగా తిండిఅయినా తేకుండా అధోగతిలో ఉండటమునూ. అయితే బొంబాయిలో అక్షగు పెట్టగానే జీవితంమీద ఆశ మళ్లీ దత్తు హృదయంలో చిగిర్చింది. ఈమహాపట్టణంలో కూలిచేసుకు బతికేవాళ్ళు కూడా మహా అదృష్టవంతులనిపించింది. ఈ బొంబాయిముందు మద్రాసు దివిటీమును దీపం. ఈజీవితంలో సచ్చలేదు, ఎంతోవడివుంది. ఈ వీళ్లనూ విమర్శించటానికీ, తోచక తిరగటానికీ, ఎవరికీ తీరికలేదు.

దత్తుకు త్వరలోనే ఉద్యోగం దొరికింది. నెలకు 60 రూపాయలజీతం. అతని అరవన్నే హితుడు అతనికి బొంబాయి యావత్తూ చూపటమేకాక అరడజను ఖాళీలుచూపించాడు. దత్తుచేసేపనికి అతని చదువుకూ సంబంధంలేదు. ఇది గుమాస్తాగిరీ, అయితేనేం? 25 రూపాయలకూ మూడు

గదుల భాగం, కొళాయి, స్నానాలగది. ఎలెక్ట్రిక్ దీపాలూ వంటకుగానూ సహా దొరికింది. తనూ భార్యా హాయిగా ఉండవచ్చు. “ఈఇంట్లో ఉంటున్నాను,” అని నాలుగంత స్థుల భవంతి తన వాళ్ళకి చూపిస్తే వాళ్ళెంత గర్విస్తారు?

అయిదారు నెలలు గడిచాయి. ఈ అయిదారు నెలలూ తనూ భార్యా స్వర్గంలో ఉన్నట్టు భావించాడు దత్తు. తన మొదటి ఉద్యోగం వదిలేసి 80 రూపాయలకు ఇంకో వుద్యోగం సంపాదించాడు.

అయినా దత్తును అసంతృప్తి వేధించసాగింది. అతను జీతంలో కానీ మిగల్చటం లేదు సరిగదా, బాంబాయిలో నాగరికంగా బ్రతికి జీవించి ఆనందించాలంటే 80 ఒక జీతం కాదు. అన్ని విధాలా తనతో సమాను లనిపించుకునే వాళ్ళూ, తనకన్న తక్కువ వాళ్ళూకూడా నెలకు అనేక వందలు సంపాదిస్తున్నారు. ఈజీతంమీద రోజులు వెళ్ళు తున్నా యేగాని తనజీతం రెండు వేలకు భీమా చేసుకోవా లన్నా, నెలకో 10, 15 రూపాయలు వెనక వెయ్యదలచినా, భార్యకొక మంచి చీరెగాని కొనదలచినా ఇదోరాబడికాదు.

రంగడిపెళ్ళి అయింది. దత్తూ, భార్యా వెళ్ళలేక పోయినారు. డబ్బులేదు.

ఇంకో సంవత్సరం తిరిగివచ్చింది. దత్తుభార్య గర్భిణితోవుంది ఆమెను పుట్టింట దిగవిడవటానికి పోవాలంటే అప్పుచేయవలసి వచ్చింది. దత్తు అ తవారింటినుంచి స్వగ్రామం వెళ్ళాడు. అక్కడి జీవితంచూస్తే దత్తుకు కడుపు

తరుక్కుపోయింది. తండ్రికి కుడికాలు స్వాధీనం తెప్పింది. తల్లికి విడిచి విడిచి చలిజ్వరం. చిక్కి శల్యమయింది. మందూ మాకూలేదు. 60 ఏళ్లన్నా తిరక్కముందే వాళ్ళిద్దరూ మృత్యువునెదురుమాస్తూ వైరాగ్యంతో ఉన్నారు. రంగడిభార్య, పద్నాలుగేళ్ళది. కాపరానికివచ్చి, ఇంట్లో అందరికీ తన భర్తకుకూడా, గర్భశత్రువల్లే ప్రవర్తిస్తున్నది. అవిడిది సత్యాగ్రహం పెట్టిక్కు. జీవితంలోని రొస్తు మనుష్యుల మనస్తత్వాలలో చక్కగా ప్రతిబింబిస్తున్నది. మనుష్యుల మనస్సులు తుడిచిన అద్దాలల్లే మటుకులేవు.

“నీ దగ్గర అయిదో, పదో వ్రాతే ఇయ్యి, అన్నయ్యా” అన్నాడు రంగడు.

దత్తు దగ్గర లేదు అతను ఆస్పతెచ్చినడబ్బు ఖర్చులకు చాలలేదు. బొంబాయిలో బయలుదేరే టప్పుడు ఆఖరు క్షణాన దత్తుభార్య తన తల్లికొకచీరా. తన వదినెగారికొకచీరా కొనిపించింది. అయిదూ పది తక్కువైతే రంగణ్ణ డిగి తీసుకుందాంలెమ్మనుకున్నాడు దత్తు.

“నీదగ్గర లేకపోతే పోనీలే. రూపాయి పుట్టించాలంటే ఎంతకష్టంగా ఉండనుకున్నావు ఏదో నాలుగురాళ్ళు తెచ్చుకుంటానికే అవస్థపడుతున్నావంటే మా సంగతి ఆలోచించు” అన్నాడు రంగడు.

దత్తు చాలా నొచ్చుకున్నాడు. తన జీతంలోనుంచి నెలకు అయిదు రూపాయలు పంపినా వీళ్ళు సుఖపడేవాళ్ళు.

తన కా ఆలోచన ఎందుకు తట్టలేదా? 60 రూపాయలమీద
తాను బతకలేదా?

ఈసారి దత్తు బొంబాయి వెళ్ళినప్పుడు తనఖర్చు
పూర్తిగా తగ్గించాడు. సినిమాలు చూడటం పూర్తిగా
మానేశాడు. విక్టోరియా స్టేషనునుంచి ఆఫీసుకు ట్రామెక్క
కుండా నడవసాగాడు. ఇందువల్ల అతను అయిదారు రూపా
యలుమాత్రమే ఆదా చెయ్యగలిగాడు. ఈ అయిదారు
రూపాయలకోసం తన జీవితంలోని అల్ప సుఖాలన్నీ
త్యాగంచేసినట్టనిపించింది దత్తుకు. కాని పళ్లబిగువున దీక్ష
సాగించాడు. కాకపోతే తన భార్యలేదుకనక ఇంకో పది
హేను ఇరవై ఆదా అయింది.

దత్తుభార్య ప్రసవించింది, ఆడపిల్ల. తల్లినీ పిల్లనూ
తీసుకురావటానికి దత్తే పోవామనుకున్నాడు, ఈ లోపు
గానే తల్లికి చాలా జబ్బుగా వుందని రంగడు వుత్తరం
రాశాడు. ఈ వుత్తరం అందిన రెండోనాడే ఆమె పోయి
నట్టు తెలిగ్రాం వచ్చింది.

దత్తు బయలుదేరాడు. అతను మామగారింట
భార్యనూ పిల్లనూ చూసుకుని స్వగ్రామం వెళ్ళేసరికి తండ్రి
కూడా ప్రమాదావస్థలో వున్నాడు. తండ్రికి కాస్త నయ
మయ్యేవాడా వుండి బయల్దేరువామనుకున్నాడు దత్తు.

“నా కేర తిమ్మారా నాయనా? నేనింకా ఎన్ని అవస్థలు
విడిచిపెట్టానో, నువ్వు వెళ్ళు. నేను మళ్ళా లేచి తిరుగు
తాళి” అన్నాడు తండ్రి.

దత్తు భార్యా బిడలతో సహా బాంబాయి చేరుకున్న వారం రోజులకు తండ్రి మరణవార్త తెలిసింది.

దత్తుకు ఈసారి వచ్చినది దుఃఖంకాదు, ఆగ్రహం! ఎవరిమీదనో తెలియకుండా, పట్టరాని ఆగ్రహం! ఆతన్ని చూచి అతని భార్య ఆశ్చర్యంతో నిర్భాంతపోయింది.

“నన్నెందుకీట్లా పాపం వెంటాడుతున్నది? అయిన వాళ్ళదగ్గర కూర్చుంటే తింకిలేదు! తిండికోసం దేశాలు కాని దేశాలు పోవటమూ, పెళ్ళయినా, పురుషయినా, పుణ్యాలైనా దూరాన చావటమూ! రంగడి పెళ్ళికిలేను! మా అమ్మ చావుకులేను! నీ కానుపుకు లేను! మా నాన్న చావుకులేను. ఎందుకీ ఉద్యోగమూ, సంపాదననూ; తగలెయ్యనా? నేనిక్కడ పట్నవాసంలో సినిమాలు చూస్తూ కులకుతుంటే అక్కడవాళ్ళు కూపాయికీ, అరకూ ఉడ్డు కుడుచుకున్నారు. ఛీ, ఏం బతుకు?” అని దిత్తు వాపోయాడు.

“బాగుండే? ఎవరిబతుకు వాళ్ళు బతకొద్దూ” అన్నది దత్తు భార్య.

“ఎవరి బతుకు వాళ్ళు బతికినట్టయితే మా నాన్న ఆ స్తికూడా నా కింద ఖర్చుకాదు. వెధవచదువు! మా వాళ్ళు నాకోసం అడ్డమెసగడీ తిన్నారు. వాళ్ళకు తెలీదు. పాపం. ఈ వేదాంతం,” అని దత్తు భార్యమీద పులిమూర్తిగా పడ్డాడు.

తండ్రి ఉత్తరక్రియలకు తను వెళ్ళటం అసంభవం.
తన నెలజీతంలోనుంచి పది రూపాయలు మటుకు రంగడు
పంపాడు

తండ్రిపోయిన మూడు వారాలకు చెప్పకుండా పెట్ట
కుండా రంగడుబొంబాయిలో ప్రత్యక్షమయినాడు. పొద్దున
అయిదున్నరకు దిగినవాడు మాతుంగా చేరటానికి తొమ్మిది
న్నరఅయింది. రంగడు వచ్చేసరికి దత్తు ఆఫీసుకు బయలు
దేరేప్రయత్నంలో ఉన్నాడు. రంగడికి ఇంగ్లీషూ రాదు.
హిందూస్థానీ రాదు.

“నేనా దిక్కుమాలిన ఊళ్లో ఉండలేను. మళ్ళీ ఒక
ఎకరం అమ్మాను. బాకీలుతీర్చగా రెండువందలు మిగిలింది.
మిగిలిన రెండేకరాలు తనపేర పెట్టమని నా పెళ్లాం పట్టు
పట్టింది, మామగారు దానికి మద్దతు. అపుచేసి దాన్ని
పుట్టింట దిగవిడిచి బయలుదేరాను, ఇక్కడ ఏదన్నా చెయ్య
లేకపోతానా అని” అన్నాడు రంగడు.

రంగడు తాను తెచ్చిన డబ్బు దత్తుకగ్గిరే ఉంచాడు.
కావలసినప్పుడు రూపాయీ అర్ధా తీసుకుంటూ. రోజల్లా
ఎక్కడెక్కడో తిరిగి రాతీ దత్తుకన్న ఆలస్యంగా ఇల్లు
చేరుకుండేవాడు.

ఒకరోజు రంగడు డీలా అయిపోయినవాడల్లా కనిపిస్తూ
ఇల్లు చేరుకున్నాడు. రంగడి మొఖాన చిరునవ్వు తాండ
విస్తున్నది.

దత్తు రంగడికేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు.

ఉద్యోగం సంపాదించాను. లాలాబ్ దగ్గర ఒక

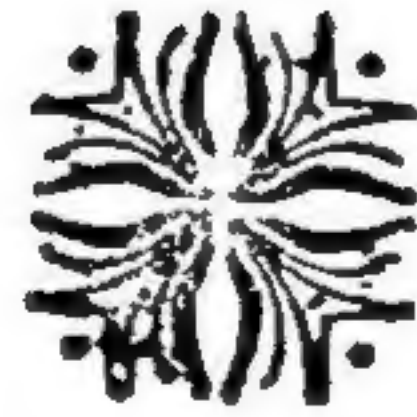
ఫాక్టరీలో కూలిషని దొరికింది. నోజుకు మూడుపావలా
లిస్తారు. ఇక చింతలేదు.” అన్నాడు రంగడు.

దత్తు నిర్ఘాంతపోయినాడు.

“ఆ సంపాదనతో ఎట్లా బతుకుతావు? కాపరం ఎట్లా
చేస్తావు?” అన్నాడు దత్తు,

“కాపరమేమిటి? నా పెళ్ళాన్ని నేను పోషించను,
దానికి పొల మిచ్చేశాను. దానిదారి దానిదీ, నాదారినాదీ?
పని చాతయితే రూపాయో, రూపాయిన్నరో కూడా సంపా
దించవచ్చు. ఇంకేం కావాలి?” అన్నాడు రంగడు నిశ్చిం
తగా.

శ్రీమద్భగవద్గీత
అధ్యాయములు
అష్టాదశ్యం

మహానగర పంచాయితీ పునర్వ్యవస్థీకరణ పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA1288179
పుస్తకం పేరు	పాఠశాల పేరు
తారీఖు	30/10/24
ముందు లెక్క	NO
వెనుక లెక్క	NO
మొత్తం పేజీలు	165
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాగ పేజీలు	4.
లేద పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Triveni
పేజీలు విడదీసినది	Triveni
స్కాన్ చేసినది	DAVEED
పరీక్ష చేసినది	
పేజీలు పరిశీలించినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిశీలి	good